

DOMSTOL-
ADMINISTRASJONEN

Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister

VERSJON 3.0

Oppdragsgiver: Domstoladministrasjonen

Utarbeidet av: En prosjektgruppe ledet av tingrettsdommer Inger Bonnie Gjerde.
Videreutviklet og oppdatert i 2019, versjon 2.0, av tingrettsdommer Rikke Lassen.
Videreutviklet og oppdatert i 2023, versjon 3.0, av tingrettsdommerne Anita Jarvoll Hekneby og Rikke Lassen, med Inger Bonnie Gjerde som «fagfelle».

Denne versjon: 3.0

Publisert: 11. mai 2023

Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister

Foreldretvistene utgjør en stor andel av tvistesakene som behandles i domstolene i førsteinstans, og de har svært stor betydning for både barna og deres foreldre.

Stortinget har, etter at den «nye» modellen med mulighet for «meklingsspor» ble innført i 2004, vedtatt flere lovendringer for å fremme barneperspektivet og barns rettigheter. Det er også gjennomført ulike evalueringer av hvordan sakene behandles av domstolene. Disse viser at det fortsatt er helt sentralt at retten sørger for **forsvarlig opplysning** og **riktig seleksjon** av hvilke saker som egner seg for meklingsbasert tilnærming.

Gjennom blant annet FNs barnekonvensjon, og ved vedtakelsen av [Grunnlovens § 104](#) har Norge forpliktet seg til at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn i foreldretvister. Dette gjelder også for saksbehandlingen, og i forhold til at barnet skal informeres og gis anledning til å bli hørt på en god måte før det tas beslutninger eller inngås rettsforlik. Saker etter barneloven er **ikke undergitt partenes frie rådighet**. Retten har derfor ansvar for at saken er **forsvarlig opplyst**, jf. [tvisteloven § 11-4](#), jf. [§ 21-3](#) andre ledd, om nødvendig ved at retten krever andre og flere bevis. **Retten har dessuten ansvar for at både saksbehandlingen og resultatet er til barnets beste**. Dette gjelder også dersom saken avsluttes ved rettsforlik, jf. [tvisteloven § 19-11](#) tredje ledd.

Saksbehandlingsreglene gir stort rom for skjønn og variasjon. Dette gir god mulighet for tilpasning til den konkrete saken. På den annen side kan dette også gi stor variasjon i praksis, slik at prosessen kan bli lite forutsigbar for parter og profesjonelle aktører.

Denne veilederens første utgave (2016) ble til gjennom et prosjektarbeid i regi av DA, ved en arbeidsgruppe bestående av tingrettsdommerne Arnfinn Agnalt, Odd Arve Bartnes, Inger Bonnie Gjerde, Anita Jarvoll Hekneby og Rikke Lassen, og rådgiver Karianne Pedersen i DA.

Versjon 2.0. (2019) er ved tingrettsdommer Rikke Lassen.

Versjon 3.0. (2023) ved tingrettsdommerne Anita Jarvoll Hekneby og Rikke Lassen, med Inger Bonnie Gjerde som «fagfelle». I denne revisjonen har vi hatt fokus på ordinær oppdatering, men også på gode innspill, og egne vurderinger av hvor skoen trykker nå.

Veilederen distribueres til domstolene og til eksterne aktører, både på intranett og internett. Vi vil forsøke å vedlikeholde og oppdatere den jevnlig, også før neste hovedrevisjon. Har du innspill til rettelser eller forbedringer eller noe du synes mangler? Send gjerne mail til Rikke.Lassen@domstol.no

Innhold

1. Saksforberedelsen når saken kommer inn	7
2. Jurisdiksjon, (grenseoverskridende spørsmål)	7
3. Veivalg	8
4. Hvis saken haster/midlertidig avgjørelse	8
5. Taushetsplikt.....	9
6. Meldeplikt/adgang til å gi opplysninger	9
7. Gjennomføring av planmøte	10
8. Sakkyndighet.....	11
9. Barnets medvirkning	13
10. Første saksforberedende rettsmøte	14
11. Samvær med tilsyn.....	17
12. Planmøte før nytt saksforberedende rettsmøte	20
13. Andre saksforberedende rettsmøte	21
14. Overgang til hovedforhandling og saker som går direkte til hovedforhandling	21
15. Bevissspørsmål, herunder om beviskrav og litt om jurisdiksjon.....	23
16. Domskriving	25
17. Sakskostnader og fri sakførsel.....	26
18. Dom uten hovedforhandling.....	27
19. Dom selv om en av partene ikke møter?.....	27
20. Gjentatte søksmål	27
21. Parallell sak etter barnevernsloven	29
22. Sperret adresse for en av partene i en foreldretvist.....	30
23. Tilbakemelding til barnet	33
24. Saker med foreldreansvar registrert som <i>ukjent</i>	33
25. Saker om foreldreansvar etter forelders dødsfall	35
26. Om oppnevning av egen advokat for barnet	36
27. Særlig om lagmannsrettens behandling.....	37
Vedlegg 1 Innkallingsbrev planmøter i foreldretvist, ulike varianter	39
Vedlegg 2 Rettsbok planmøte i foreldretvist, ulike varianter	41
Vedlegg 3 Planbrev i foreldretvist.....	44
Vedlegg 3A Informativt innkallingsbrev til rettsmøte før kjennelse	45
Vedlegg 4 Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31	46
Vedlegg 4A Forslag til mal for samtale med barn og referat, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31	47
Vedlegg 4B Innkalling til barnesamtale.....	50
Vedlegg 4C Innkallingsbrev til barnet selv	51
Vedlegg 5 Brev til barnevernstjenesten, innhenting av dokumentasjon.....	52
Vedlegg 6 Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon	53
Vedlegg 7 Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1	54

Vedlegg 8	Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3	55
Vedlegg 9	Mandat for sakkyndig etter § 61 første ledd nr. 7	57
Vedlegg 10A	Innhold til rettsbøker for første og andre (senere) saksforberedende rettsmøte etter barneloven § 61 første ledd nr. 1.....	58
Vedlegg 10B	Momenter til spørsmålsstilling under partsforklaringene.....	62
Vedlegg 11	Huskeliste, momenter til robust rettsforlik, og til domsslutning	63
Vedlegg 11A	Eksempel på rettsforlik når den ene parten skal ha vanlig samvær etter barneloven § 43 annet ledd	64
Vedlegg 12	Eksempel på protokollert midlertidig avtale, barneloven § 61 første ledd nr. 7.	65
Vedlegg 12A	Huskeliste/utgangspunkt for kjennelse om samvær med støttet eller beskyttet tilsyn, kan også benyttes til slik del av dom.....	66
Vedlegg 12B	Om rustesting for saksopplysning eller som betingelse for samvær el. lign.	69
Vedlegg 13	Brev for å vise tilbake til <i>mekling</i> på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, eksempel brev til parter/prosessfullmektiger	71
Vedlegg 13A	Vise tilbake til <i>mekling</i> på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, Eksempel, brev til familievernkontoret	72
Vedlegg 14	Brev for å henvise til <i>veiledning</i> fra familievernkontor i prøveperiode etter barneloven § 61 første ledd nr. 7, brev til familievernkontoret	73
Vedlegg 15	Det materielle spørsmålet om habilitet/dommerbytte	74
Vedlegg 16	Forslag til brevinnhold barnevern og nærstående, ved spørsmål om foreldreansvar etter dødsfall, jf. kapittel 25	76

1. Saksforberedelsen når saken kommer inn

Ny sak registreres og tildeles

- **Sjekk**
 - at det foreligger gyldig meklingsattest
 - barnets bosted og verneting
 - jurisdiksjon, se [kapittel 2](#)
 - eventuelt sperret adresse, se [kapittel 22](#)
 - barnets alder, se [kapittel 9](#) om barnets rett til medvirkning
 - sett barnets navn og alder inn i saksforside Lovisa
 - foreligger rettslig interesse?
- **Pålegg om tilsvar** sendes ut snarest mulig. Det gis normalt 2 ukers tilsvarsfrist med dato, kortere dersom saken haster, se [kapittel 4](#) om hastesaker.
- **Planmøte berammes** normalt så raskt som mulig etter at stevning er innkommet. Planmøtet bør berammes på den dommeren som skal ha *det saksforberedende rettsmøtet/hovedforhandlingen/rettsmøtet til behandling av begjæring om midlertidig avgjørelse* (se om «veivalg» i [kapittel 3](#)). Planmøtet kan gjerne holdes et par dager etter tilsvarsfristen. Når tilsvar er kommet inn gjennomføres telefonisk eller digitalt planmøte, alternativt planbrev der det for eksempel er selvprosederende parter, se [vedlegg 1: Innkallingsbrev planmøte i foreldretvist](#), [vedlegg 2: Rettsbok planmøte i foreldretvist](#) og [vedlegg 3: Planbrev i foreldretvist](#).
- **Hvem skal behandle saken?** I en høringsuttalelse fra Dommerforeningen i mars 2023 (høring om fremtidens dommerfullmektigordning) frarådes tildeling av foreldretvister til dommerfullmektiger med blant annet denne begrunnelsen:

Barnevernssakene og barnelovsakene er blant de viktigste sivile sakene som avgjøres av domstolene, fordi de har store konsekvenser for barn og foreldre. Foreldretvistsaker er noe av det vanskeligste dommere behandler, og særlig i de saksforberedende rettsmøtene er det lite juss og mye psykologi, mennesker i krise og sårbare barn. Dommeren skal foreta en vanskelig avveining mellom hensynet til foreldre og barn. En uriktig avgjørelse kan ha store negative konsekvenser for barnet på kort og lang sikt. Både i barnevernssakene og i barnelovsakene settes det, kort sagt, særlige krav til dommerens erfaring, barnefaglige kunnskap og psykologiske innsikt. Dommeren må være moden og ha livserfaring.

2. Jurisdiksjon (grenseoverskridende spørsmål)

- Er saken underlagt norsk domsmyndighet? Har barnet «vanlig bosted» i Norge? Jf. [barneloven § 82](#), jf. [LB-2022-170419](#), jf. [Haagkonvensjonen 1996 artikkel 5](#).
- Mer om jurisdiksjon i foreldretvister finnes i [NOU 2020:14 i kapittel 16](#) (særlig kapittel 16.4.3).
- For spørsmål om grenseoverskridende bevisførsel, se [kapittel 15](#) om bevis.

3. Veivalg

Når stevning og tilsvar er kommet inn må den ansvarlige dommeren foreta et konkret og avgjørende «veivalg». Det er rettens ansvar at både saksbehandlingen og resultatet er til barnets beste, jf. [barneloven § 48](#). Retten har også ansvar for en forsvarlig opplysning av saken, jf. tvisteloven §§ [11-4](#) og [21-3](#) annet ledd. Disse utgangspunktene er grunnleggende for rettens valg. På det innledende stadiet (før eller under planmøtet) består veivalget i å ta stilling til:

- om saken bør behandles med **saksforberedende rettsmøte** etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 1, særlig om den er «egnet for mekling» eller om en forsvarlig behandling krever en annen tilnærming, se [Prop. 85 L \(2012-2013\) i kapittel 9.2](#). Se nærmere om saksforberedende rettsmøte i [kapittel 10](#), eller
- om det skal berammes eget (*ikke saksforberedende*) **rettsmøte til behandling av begjæring om midlertidig kjennelse**, se nærmere i [kapittel 4](#). Et rettsmøte til belysning av en begjæring om midlertidig kjennelse skal tjene som et supplement til sakens dokumenter før retten kan ta en avgjørelse, jf. [tvisteloven § 11-1](#) andre ledd. De ulike alternativene krever helt ulike forberedelser fra advokater og parter, og rettens behov vil være ulikt i de to situasjonene. Dersom man ser for seg en slags kombinasjon må dette forklares tydelig, se nærmere i [kapittel 4](#),
- **eller** om det straks skal berammes **hovedforhandling**, se nærmere i [kapittel 14](#).

Veivalget er en vurdering som vil måtte gjøres flere ganger gjennom sakens forløp, for å sikre at saken til enhver tid er undergitt forsvarlig behandling til barnets beste, herunder at den er forsvarlig opplyst og har den nødvendige framdriften. Det er rettens ansvar, og veivalget kan gjøres om gjennom hele saksbehandlingen.

4. Hvis saken haster/midlertidig avgjørelse

- Saken kan haste ved at det er anført at barnet er utsatt for vold, overgrep eller andre skadelige forhold, eller for eksempel:
 - En part vil flytte med barnet
 - Samværsnekt
 - Utreiseforbud
 - Tvangsmulkt er begjært
 - Besøks- eller kontaktforbud er begjært
 - Tvangsvedtak etter lov om barneverntjenester er varslet
- Hvis det er anført at saken haster er det hensiktsmessig at **dommeren tar kontakt** med partene/prosessfullmektigene **før tilsvar** har innkommet.
 - Kan behovet for hurtighet ivaretas ved raskt planmøte og rask berømmelse av et saksforberedende rettsmøte? Kan begjæringen i så fall trekkes eller stilles i bero?
 - Bør den aktuelle hastesituasjonen riktiger håndteres av andre, for eksempel ved akuttiltak etter barnevernsloven [kapittel 4](#) eller besøks- og kontaktforbud etter [straffeprosessloven § 222 a](#)?
 - Skal **sakkyndig** oppnevnes? Se nærmere om sakkyndighet i [kapittel 8](#).
 - Skal det avsies **midlertidig avgjørelse (kjennelse) etter barneloven § 60**? Da bør det som hovedregel avholdes *rettsmøte for muntlige forhandlinger (som er noe annet enn et saksforberedende rettsmøte etter barneloven § 61 første ledd nr. 1)* før kjennelse avsies, hvis det er forsvarlig å ikke avsi kjennelse straks. Der det anføres reell fare for barnet uten rask avgjørelse, må saken gis høy prioritet. Muntlig forhandling er imidlertid ikke en nødvendig forutsetning hvis saken kan opplyses tilstrekkelig uten, jf. [barneloven § 60](#)

fjerde ledd andre punktum. Retten «*kan*» som hovedregel avsi kjennelse, men «*skal*» avsi kjennelse, etter krav fra en part «dersom det er ein risiko for at barnet blir utsett for vald eller på anna vis handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa blir utsett for skade eller fare», jf. § 60 første ledd fjerde punktum.

- En midlertidig kjennelse er tvangskraftig straks, jf. [barneloven § 65](#) første ledd tredje punktum.
- Dommeren bør gjøre et klart **veivalg** med tanke på om det skal gjennomføres saksforberedende rettsmøte, eller rettsmøte til belysning av en begjæring om midlertidig kjennelse. Et rettsmøte til belysning av en begjæring om midlertidig kjennelse skal tjene som et supplement til sakens dokumenter før retten kan ta en avgjørelse, jf. [tvisteloven § 11-1](#) andre ledd, se nærmere i [kapittel 3](#) om veivalg. Det bør uansett gis klare rammer for det enkelte rettsmøtet. Se [Vedlegg 3A: Informativt innkallingsbrev til rettsmøte før kjennelse](#).
- **Barnets rett til medvirkning** må ivaretas, se [kapittel 9](#).
- Spørsmål om **habilitet for en dommer som har avsagt en midlertidig avgjørelse** i en foreldretvist er godt drøftet av Borgarting lagmannsrett i [LB-2010-111233](#). Se også [vedlegg 15 om det materielle spørsmålet om habilitet/dommerbytte](#).

5. Taushetsplikt

- Er det taushetsplikt som bør/kan oppheves? Avklar dette på planmøtet, se [kapittel 7](#).
 - Barnevernstjenesten er fritatt for taushetsplikt i foreldretvister etter [barneloven § 61a](#), dette omfatter både vitneforklaringer og dokumenter. Dersom saken det ønskes opplysninger fra gjelder *andre barn* (typisk den ene partens særkullsbarn), se [LB-2020-150470](#),
 - Politidokumenter kan innhentes i medhold av [politiregisterloven § 30](#).
 - Forvaltningsmessig taushetsplikt (skole, barnehage) kan løses ved samtykke fra parten(e), eventuelt samtykke fra departementet, [tvisteloven § 22-3](#). Familievernkontorene er omtalt i [tvisteloven § 22-3](#) sammen med instanser som har forvaltningsmessig taushetsplikt. [Familievernkontorloven § 5](#) og [§5 a](#) viser til taushetsplikt etter helsepersonelloven, altså profesjonsbestemt taushetsplikt som ikke kan oppheves av departementet.
 - Profesjonsbestemt taushetsplikt krever samtykke fra parten, men se [Rt-2004-1668](#), avsnitt 41. Se også [Rt-2015-1179](#) (LB-2015-143408) hvor det ble akseptert samtykke til at sakkyndig gis tilgang til full helsejournal uten at motparten automatisk får tilgang.
- Om den sakkyndiges taushetsplikt se [barneloven § 50](#) andre ledd andre punktum, og [HR-2017-1611-U](#), [HR-2022-567-U](#) og [HR-2022-574-U](#) for saker der oppdraget er avsluttet.

6. Meldeplikt/adgang til å gi opplysninger

Hvis man som dommer får informasjon i en foreldretvist som gir grunn til sterk bekymring for et barn, oppstår spørsmål om det er påkrevet å melde bekymring til barnevernstjenesten.

- Det har vært ansett som tvilsomt **om dommere er omfattet av meldeplikt til barnevernstjenesten**, jf. [barnevernsloven § 13-2](#) (tidligere barnevernloven 1992 § 6-4 annet ledd). Temaet er utførlig drøftet i et høringsnotat av 12. oktober 2012, der departementet blant annet fremmet forslag om uttrykkelig lovbestemt meldeplikt for dommere. Forslaget møtte motbør, og har etter det vi er kjent med ikke vært fulgt opp, og temaet er ikke berørt i forarbeidene til ny barnevernslov. Med henvisning til avgjørelsen i [HR-2000-484](#) er rettsstilstanden at dommeren ikke har meldeplikt, med reservasjon for avvergeplikten i

[straffeloven § 196](#) (tidligere straffeloven 1902 § 139). Mange dommere har løst behovet for å melde bekymring ved å be den sakkyndige – som ubestridelig har meldeplikt etter [helsepersonelloven § 33](#) – om å melde. Det bør bemerkes at en slik løsning ikke nødvendigvis vil frita dommeren for eget ansvar der terskelen for avvergeplikten etter [straffeloven § 196](#) er nådd.

- Det er et annet spørsmål om dommeren har **melde- eller opplysningsrett**, som forfatterne mener dommere vil ha i foreldretvist der det er grunn til alvorlig bekymring for barnets situasjon. Dette basert på rettens ansvar for å ivareta hensynet til barnets beste, sammenholdt med alminnelige nødrettslige betraktninger.
- Det hender ellers at det kommer henvendelser til retten **fra en barnevernstjeneste som ønsker innsyn i dom eller sakkyndig utredning i en avsluttet foreldretvist**. Av nevnte [HR-2000-484](#) kan det utledes at barneverntjenesten kan gis innsyn i sentrale dokumenter, som en sakkyndig utredning som saken gjaldt der, med grunnlag i [tvisteloven § 14-1](#) nr. 3, og at dette ikke vil være begrenset av dommerens taushetsplikt etter domstolsloven. Avgjørelsen omfatter ikke uttrykkelig spørsmålet om *dommen* er et slikt sentralt dokument som barneverntjenesten kan gis innsyn i. Etter vårt syn taler de beste grunner for å behandle dommen på samme måte som den sakkyndige utredningen. Reglene som begrenser innsynsretten skal beskytte partenes personvern. En dom i en foreldretvist vil ikke i større grad enn en sakkyndig utredning inneholde personfølsomme opplysninger, og de personfølsomme opplysningene vil ha vært avgitt av personer og instanser som (på lik linje med den sakkyndige) kan pålegges å gi opplysninger til barnevernstjenesten uhindret av taushetsplikt der det er grunnlag for alvorlig bekymring for barnets situasjon. Spørsmålet vil i praksis sjelden komme på spissen, fordi det vil være naturlig at partene (eller en av dem) gir barnevernstjenesten direkte tilgang til dommen uten at retten kontaktes, eller at partene på anmodning fra retten samtykker til at barnevernstjenesten gis innsyn i dommen eller ethvert annet dokument. Se også [kapittel 21](#) om parallell sak etter barnevernsloven.

7. Gjennomføring av planmøte

Aktuelle tema for planmøtet:

- Sjekk gjerne i **folkeregisteret** før planmøtet at registrering av foreldreansvar stemmer med hva partene har oppgitt, rettsvirkningene følger av det som er meldt til folkeregisteret, jf. [barneloven § 39](#).
- Om **utenrettslig mekling** er prøvd, hvor mange timer det er forsøkt meklet, om barnet har medvirket, og eventuelt om partene har inngått en midlertidig avtale.
- Er det aktuelt å **vise partene tilbake til mekling** etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 2? Dette er en ny ordinær mekling og må ikke forveksles med bistand fra familievernkontoret i en prøveperiode etter § 61 første ledd nr. 7. Dette er aktuelt f.eks. dersom bare én av parten har møtt til mekling, der stevning og tilsvar viser helt begrenset uenighet, der det har vært større bevegelser i saken etter at mekling ble foretatt og stevning innsendt o.l. Be alltid om prosessfullmektigenes syn på slik tilbakevisning. Se nærmere i [vedlegg 13](#) og [vedlegg 13A](#), brev for å vise tilbake til mekling, og ikke vis saker tilbake til mekling uten telefonisk forhåndsavklaring med familievernkontoret
- **Er det spesielle forhold ved saken?** For eksempel påstander om rus, psykiatri, vold, overgrep, spesielle forhold ved barnets fungering – dette vil være avgjørende for «veivalg», se [kapittel 3](#).
- Avklar **partenes syn på om saken er egnet for mekling**, se [kapittel 3](#) om veivalg.
- **Haster saken**, er det begjært midlertidig avgjørelse? Se [kapittel 4](#) om saker som haster og [kapittel 3](#) om veivalg.

- **Innhenting av dokumentasjon**, finnes det barnevernsdokumenter og/eller politidokumenter? [Vedlegg 5: Brev til barneverntjenesten, innhenting av dokumentasjon](#) og [vedlegg 6: Tilsvarende brev til politidistriktet](#). Se også nærmere i [kapittel 5](#) om taushetsplikt.
- Når det innhentes slik dokumentasjon, må den praktiske dokumenthåndteringen avklares. Vanligvis vil alt retten mottar gjøres kjent for partene. Det kan være praktisk at mottatte dokumenter gjøres tilgjengelige for prosessfullmektigene med oppfordring om å påberope det man mener har betydning som bevis, jf. [tvisteloven § 21-7](#). Retten må også selv vurdere hvilke dokumenter som bør inngå for å sikre en forsvarlig opplysning, jf. tvisteloven §§ [11-4](#) og [21-3](#) annet ledd. Hvordan dokumentene gjøres kjent for partene vil være avhengig av om partene har partsrettigheter i underliggende sak, og om det er snakk om personsensitive opplysninger. Det anbefales å drøfte dette med prosessfullmektigene. Se også [kapittel 5](#) om taushetsplikt.
- **Er det aktuelt å innhente uttalelse fra barneverntjenesten** etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 6? Dette er noe annet enn å innhente allerede foreliggende dokumenter.
- Er det behov for **samordning med parallell barnevernsak?** (Se nærmere i [kapittel 21](#)). Eller straffesak (tilrettelagt avhør eller besøksforbud), eller sak etter utlendingsloven?
- **Opphevelse av taushetsplikt**, se [kapittel 5](#). Be om partenes samtykke til opphevelse av taushetsplikten der det er behov for dette, eventuelt sett frist for advokatene for avklaring med partene.
- Avklar hvordan **barnets rett til medvirkning** skal ivaretas, se [kapittel 9](#).
- Er det aktuelt å **oppnevne egen advokat for barnet?** Se [kapittel 26](#).
- **Oppnevning av sakkyndig** etter [§ 61](#) første ledd nr. 1 eller 3, se [kapittel 8](#).
- **Beramming av rettsmøte til behandling av begjæring**, se [kapittel 4](#), eller beramming av *saksforberedende rettsmøte*, se [kapittel 10](#), eller beramming av *hovedforhandling*, se [kapittel 14](#). NB, der planmøtet gjelder forestående hovedforhandling må kapittelet her suppleres med [kapittel 14](#). Første saksforberedende rettsmøte bør normalt berammes over en halv dag, praksis viser at godt forberedte planmøter gir mer effektive saksforberedende rettsmøter
- **Informasjon om saksgang og gjennomføring** av aktuelt rettsmøte, det er fortsatt en del ulikheter i dommeres tilnærming, og det må sikres en viss forutsigbarhet.
- **Er det aktuelt med tilsyn under samvær**, se [kapittel 11](#).
- **Rustesting?** Se [vedlegg 12B](#).
- **Er det behov for tolk?**
- **Andre forhold** av betydning for saksforberedelsen?

8. Sakkyndighet

Generelt

- I foreldretvistene er sakkyndighet aktuelt i forbindelse med bistand til prosess med saksforberedende rettsmøter og mekling etter [§ 61](#) første ledd nr. 1, eller for utredning etter [§ 61](#) første ledd nr. 3, og noen ganger som fagkyndig meddommer (se mer om det siste i [kapittel 14](#)).
- Staten bærer **kostnadene** til alt sakkyndig arbeid etter barneloven, se [§ 61](#) andre ledd, som også avklarer hvordan den sakkyndige skal betales.
- [§ 61 b](#) gir **forskriftshjemmel** for å gi bestemmelser om krav til mandat og utredninger, hjemmelen er ikke (i mars 2023) benyttet.

- Det er vanlig, og anbefalt, å velge en sakkyndig fra **den offisielle listen** over fagpersoner som har gjennomført det egne utdanningsprogrammet for barnefaglig sakkyndighet, men også andre kan benyttes, se for øvrig de generelle reglene om sakkyndighet i tvisteloven [kapittel 25](#). [Her er listen over barnefaglige sakkyndige](#).
- Etter [tvisteloven § 25-3](#) kan det unntaksvis oppnevnes **to sakkyndige**. Se drøftelser om dette relatert til foreldretvister i [NOU 2017: 8 \(særdomstolsutvalget\) i kapittel 21.4](#). og [NOU 2020:14 \(ny barnelov\) i kapittel 15.7.3.4](#).
- Om den sakkyndiges **taushetsplikt** se [barneloven § 50](#) andre ledd andre punktum, og [HR-2017-1611-U](#), [HR-2022-567-U](#) og [HR-2022-574-U](#) for saker der oppdraget er avsluttet.
- I [Prop. 79 L \(2022-2023\)](#) - Endringer i barnelova mv. (krav om barneomsorgsattest) er det **forslått å innføre krav om barneomsorgsattest** for den som skal gjøre tjeneste som sakkyndig
- Oppnevning etter [barneloven § 61](#) nr. 1 eller nr. 3 nedenfor kan ikke **ankes**, men **nektelse** av å oppheve sakkyndig etter nr. 3 kan ankes, jf. [§ 62](#). Om beslutningskompetanse og ankeadgang ellers hva gjelder sakkyndighet skriver Backer i sin kommentarutgave til Barneloven, 2. utgave 2009, til [§ 62](#):

Annet punktum omfatter ikke avgjørelser som positivt går ut på å oppnevne sakkyndig eller innhente uttalelse fra barnevernet eller sosialtjenesten, og heller ikke avgjørelser etter de andre nummer i § 61 første ledd. Men forarbeidene viser at den adgang som det etter rettspraksis generelt er til å få overprøvd dommeravgjørelser under saksbehandlingen, f.eks. om «personvalg, habilitet, mandat», skulle gjelde, jf. NOU 1998:17 s. 32–33, 48 sp. 2 og 103 sp. 1 samt Ot.prp. nr. 29 (2002–2003) s. 90 sp. 2. Etter Rt. 2001 s. 954 U ville det gi adgang til å anke over manglende kontradiksjon om personvalget. En kjennelse om å oppnevne en person til å gi uttalelse som sakkyndig kan derfor ankes f.eks. fordi vedkommende påstås inhabil (jf. Rt. 1993 s. 1441 U), eller fordi personvalget er (åpenbart) uforsvarlig på grunn av manglende fagkyndighet (jf. Rt. 1991 s. 1189 U), men ikke en avgjørelse om antall sakkyndige eller for øvrig valget av bestemte sakkyndige, jf. Rt. 1987 s. 1429 U og 1996 s. 1167 U og s. 1172 U. Avgjørelser om mandatet for en sakkyndig kan trolig bare overprøves hvis mandatet klart tar opp irrelevante punkter eller unnlater å inkludere spørsmål der en sakkyndig utredning åpenbart har betydning for avgjørelsen, jf. Schei mfl. s. 1184–85.

Oppnevning etter nr. 1

- Dommeren tar stilling til om sakkyndig skal oppnevnes etter å ha hørt partenes syn.
- Som hovedregel anbefales at den sakkyndige bes snakke med partene før det første saksforberedende rettsmøtet. Det bør avklares i planmøte om noen har innvendinger, jf. lovens ordlyd som forutsetter fravær av innsigelser.
- Mandatet bør omfatte at den sakkyndiges arbeid oppsummeres i et notat som sendes retten før rettsmøtet, se [vedlegg 7: Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1](#).
- Dersom den sakkyndige skal snakke med barnet må det skrives referat fra samtalen, se nærmere i [kapittel 9](#) og [vedlegg 4](#), [vedlegg 4a](#), [vedlegg 4b](#) og [vedlegg 4 c](#).
- Hvis den sakkyndige skal bistå under prøveordning etter [§ 61](#) første ledd nr. 7 må den sakkyndiges oppgaver oppsummeres i et nytt mandat, isolert eller i rettsboken, se [vedlegg 9](#).
- Hvis saken skal *utredes* etter [§ 61](#) første ledd nr. 3, se neste avsnitt, må det avklares med den sakkyndige og partene om den samme sakkyndige skal fortsette med nytt mandat i tråd med dette, eller om det skal oppnevnes en ny sakkyndig.

Oppnevning etter nr. 3

- Uenighet **om** det skal oppnevnes sakkyndig til utredning etter [§ 61](#) første ledd nr. 3 utgjør tvist om bevis og må avgjøres ved kjennelse, se f.eks. [HR-2021-1012-U](#).
- Ved oppnevning må det utarbeides et eget mandat, og dommeren bør vurdere om det er tilstrekkelig med mandat hvor utredningen avgrenses til det retten trenger nærmere utredet av en sakkyndig; for eksempel psykisk helse, rusproblemer eller lignende. Rettens utkast til mandat bør forelegges partene og den sakkyndige til eventuell uttalelse før det endelig besluttes. Se [vedlegg 8: Mandat \(kort og langt\)](#) for sakkyndig etter § 61 første ledd nr. 3
- Det er utarbeidet en egen [veileder for sakkyndige utredninger i foreldretvister](#).

Barnesakkyndig Kommissjon

- Utredninger etter [§ 61](#) første ledd nr. 3, eller utredninger som partene selv har innhentet, må forelegges Barnesakkyndig Kommissjon, se [barneloven § 61 c](#). (Notater etter § 61 første ledd nr. 1 er altså *ikke* omfattet).
- Retten kan ikke bygge på en utredning som ikke har vært vurdert i kommissjonen.
- Det er den sakkyndige selv som skal sende utredningsrapporten til kommissjonen. Når retten setter frist for den sakkyndige må fristen avstemmes ikke bare mot tidspunktet for berammet rettsmøte eller hovedforhandling, det må også tas høyde for kommissjonens saksbehandlingstid, se dennes nettsider eller ta direkte kontakt for oppdatert informasjon.

9. Barnets medvirkning

- Den klare hovedregelen er at **barnet skal gis anledning til å medvirke** ved å få informasjon og mulighet til å uttale seg, se [Grunnloven § 104](#) andre ledd, og [barneloven § 31](#), jf. [HR-2016-2314-U](#). Barnesamtalen er en virkeliggjøring av denne rettigheten på barnets hånd, det er dette som er utgangspunktet, og det bør ikke anlegges en «bevisopptakstankegang».
- Det er snevre muligheter for å gjøre **unntak** fra hovedregelen, men dette kan tenkes der hensynet til barnets beste tilsier det, jf. [HR-2019-2301-A](#) eller der saken gjelder prosessuelle spørsmål som barnet ikke har forutsetning for å mene noe om, jf. [HR-2021-763-F](#).

Også ved **midlertidige avgjørelser** skal barnet gis anledning til å medvirke, men retten står ikke like sterkt ved denne type avgjørelser som i hovedsaken, jf. [HR-2020-1619-U](#).

- Dersom barnet ønsker å medvirke, bør det i utgangspunktet gis anledning til å uttale seg i **forkant av hvert saksforberedende møte**. Barnet *må* ha fått uttale seg før det inngås rettsforlik.
- Barnet bør få anledning til å uttale seg **direkte til dommeren** dersom det ønsker det, og bør derfor være informert om at dette er et alternativ. Se «[En domstol til barnets beste](#)» for praktiske anbefalinger om tilrettelegging for barns medvirkning. Det anbefales *også av hensyn til dommerens beslutningsgrunnlag* å i størst mulig grad legge til rette for at dommeren har direkte kontakt med barnet, hvis ikke hensynet til barnets beste taler mot det, eller barnet selv ikke ønsker slik kontakt. I de fleste tilfeller vil det være naturlig at dommerens direkte kontakt med barnet skjer i samarbeid med den sakkyndige når slik er oppnevnt. Avklar barnets og partenes syn på spørsmålet om den sakkyndige eller dommeren, eller begge, bør snakke med barnet. Om dommeren tar sikte på å gjennomføre samtalen uten sakkyndig til stede, anbefales det å bruke en saksbehandler som rettsvitne.

- I varetakelse av barnets rett til medvirkning er **dommerens ansvar**, og foreldre kan derfor ikke «avtale» at barnet ikke skal høres i foreldretvisten, motsatt i [HR-2019-1230-A](#) avsnitt 56 som framstår overraskende.
- Avklar **hvor** barnesamtalen skal foregå: hjemme, på skolen, på kontoret til den sakkyndige e.l. Dersom barnet skal medvirke i direkte kontakt med dommeren vil dette normalt foregå på tinghuset.
- Dersom saken gjelder **flere søsken** bør barna som hovedregel høres hver for seg, ta dette opp i planmøtet
- Søk å avklare hvordan man best kan **forberede barnet** på samtalen, se [vedlegg 4B: Innkallingsbrev \(foreldre\) til barnesamtalen](#) og [vedlegg 4C: Innkallingsbrev til barnet selv](#).
- I innkallingsbrevet er det informasjon om hvor man finner animasjonsfilmen «Hva skjer i retten når mamma og pappa krangler om meg?». Partene bør oppfordres til å se denne sammen med barnet før barnesamtalen.
- Det må lages **referat** fra barnesamtalen som sendes ut til partene i forkant av rettsmøtet. Se «[En domstol til barnets beste](#)» om hvordan referatet bør skrives, se [vedlegg 4: Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig](#) og [vedlegg 4A: Ramme for referat fra slik samtale + samtalemål](#).
- Se også på domstolenes intranett: [refleksjonsgrunnlaget](#).
- **Det anbefales ikke å filme eller å ta lydopptak** av barnesamtalen. Slike grep medfører stor risiko for at det som skal være en virkeliggjøring av barnets rett til medvirkning får mer preg av et bevisopptak hvor hensynet til foreldrene er mest fremtredende. En slik framgangsmåte gir en rekke utfordringer og kan være sterkt invaderende for barnet, og undergraver lett barnets reelle rett til å selv velge om det vil medvirke og på hvilken måte.
- Barnet må gis **tilbakemelding om resultatet** i saken, se [kapittel 23](#).
- **Befinner barnet seg i et annet land?** Se [kapittel 15](#) med underpunkt om jurisdiksjonsoverskridelse.

10. Første saksforberedende rettsmøte

[Vedlegg 10A](#) inneholder maler for rettsbok til saksforberedende rettsmøter, henholdsvis første/andre/senere, med ulike varianter av prosess og utfall

Mange dommere foretrekker å møte den sakkyndige ca. 15 minutter **før rettsmøtet**. Her kan dommeren bli orientert om opplysninger som er innhentet, og planlegge i samråd med den sakkyndige hvordan rettsmøtet skal gjennomføres. Slik samtale kan eventuelt også skje på telefon. Dommeren må presisere overfor den sakkyndige at det ikke kan utveksles informasjon eller vurderinger som ikke gjøres kjent for partene i rettsmøtet. Noen dommere foretrekker, for å unngå tvil om dette, å ikke ha kontakt med den sakkyndige uten at partene og advokatene er til stede.

Del 1 av møtet

- Etter innledende formaliteter (presentasjon, habilitet m.m.), bør dommeren holde en kort innledning med orientering om prosessen og formålet med denne, eventuelt konkret om formålet med møtet i denne saken.
- **Momenter som kan brukes til innledningen:**
 - Barneloven legger opp til at retten skal forsøke mekling mellom partene.
 - Mange fordeler med å komme til enighet.

- Foreldrekonflikter har negativ innvirkning på barna.
 - Muligheten for prøveordninger med bistand fra sakkyndig.
 - Alternativ til dom- konfliktdepende og mulighet for tilpassede/fleksible løsninger.
 - Hensynet til barnets beste er alltid overordnet, retten har ansvar for at saken er godt opplyst og gir grunnlag for en god løsning for barnet. Om hensynet til barnets beste tilsier det, bestemmer dommeren at saken ikke er egnet for mekling og at det skal avholdes hovedforhandling.
 - Dommeren har ansvar for sakens opplysning, taushetsplikt er opphevet for barneverntjenesten jf. barneloven § 61 a, det forutsettes at partene opphever annen taushetsplikt, for barnehage, skole, helsepersonell og lignende (om dette ikke er avklart i planmøtet).
 - Den sakkyndiges bidrag og rolle i prosessen.
 - Partenes og advokatenes rolle.
 - Nevne mulig habilitetsproblematikk ved en overgang fra mekling til hovedforhandling. Se nærmere [kapittel 14](#) nedenfor og [vedlegg 15](#).
 - Barnets syn. Påpek overfor partene at barnets syn skal vektlegges etter alder og modenhet, se nærmere i [kapittel 9](#).
- Dersom den sakkyndige har innhentet opplysninger før rettsmøtet, kan det redegjøres for disse nå, eller etter partsforklaringene. Opplysningene bør normalt fremkomme av et notat som retten og partene allerede har mottatt i forkant, se [kapittel 8](#) om sakkyndighet.
 - Advokatene kan nå gis ordet innledningsvis hvis de ønsker å ta opp særlige problemstillinger eller spørsmål. Hva er avtalt om dette i planmøtet?
 - Partene formaneres, avgir forsikring, og får ordet til å redegjøre nærmere for barnas og sin egen situasjon. Det kan være hensiktsmessig, jf. [tvisteloven § 23-2](#) (2) at dommeren stiller spørsmål først, så advokatene og til slutt den sakkyndige. Dette kan lette strukturering og oversikt, og bidra til å etablere en konstruktiv tone. Se også [vedlegg 10B: Momenter til spørsmålsstilling under partsforklaringene](#).
 - Prosessfullmektigene gis mulighet til å stille spørsmål; også til den sakkyndige.
 - Kort oppsummering før pause. Hvor står partene og hvor ligger eventuelle løsningsmulighetene til barnets beste? La gjerne den sakkyndige få ordet for å komme med innspill om relevante barnefaglige spørsmål (f.eks. om delt bosted og små barn, om høyt konfliktnivå og skade på barn, hva som eventuelt kan prøves ut m.m.)
 - Dommeren må på dette tidspunktet vurdere om saken nå synes egnet for videre mekling, eventuelt midlertidige prøveordninger, se [kapittel 3](#) om veivalg.

Pause (hvor lang pause ønsker parter og advokater, hva skal den brukes til)

- Partene konfererer med egen advokat.
- Partene kan også gis mulighet for å snakke med den sakkyndige alene sammen med sin advokat ved behov.
- Dommeren kan eventuelt konfererer med den sakkyndige om problemstillingene i saken og mulige løsningsforslag/forsøksordninger, eventuelt også om videre mekling er forsvarlig, se [kapittel 3](#) om veivalg.
- Neste del planlegges.

Del 2 av møtet

- Dommeren avklarer om aktivitet i pausen har gitt grunnlag for midlertidige eller permanente løsninger. Advokatene eller partene kan redegjøre for sitt syn på dette.
- Den sakkyndige bistår med innspill, kommentarer og veiledning, og brukes aktivt for å belyse barnefaglige spørsmål. Særmøter med den sakkyndige kan tillates. Dommeren deltar *ikke* i særmøter med partene.
- **Dersom partene blir enige om en varig løsning**, kan det inngås rettsforlik eller utenrettslig avtale og saken avsluttes. Merk at barns rett til medvirkning må ha vært ivaretatt dersom det inngås rettsforlik, se [kapittel 9](#). Se også [vedlegg 11: Huskeliste med momenter til robust rettsforlik, og til robust domsslutning](#).
- **Ved midlertidig enighet** kan partene avtale en prøveordning frem til neste rettsmøte, jf. [§ 61](#) første ledd nr. 7. Se [kapittel 9](#) om barns medvirkning.
- Prøveordningen inntas i rettsboken, det inngås ikke "midlertidig rettsforlik" (som savner lovhemmel), men «midlertidig avtale», som undertegnes av partene.
- Det må framgå av rettsboken om den sakkyndige skal oppnevnes videre, og med hvilket mandat i prøveperioden, (for eksempel veiledning av partene, samtaler med barn/partner, observasjon, innhente informasjon fra eller samhandle med fra andre etater o.l.). Se [kapittel 8](#) om sakkyndighet. Se også [vedlegg 12: Eksempel på protokollert midlertidig avtale etter § 61 første ledd nr. 7](#), og [vedlegg 9: Eksempel på mandat til sakkyndig i prøveperiode etter § 61 første ledd nr. 7](#).
- Hvis samvær med tilsyn er aktuelt, se [kapittel 11](#) og [vedlegg 12A: Huskeliste for kjennelse \(eventuelt dom\) om samvær under støttet eller beskyttet tilsyn](#).
- Det bør avklares om det er aktuelt å henvise partene tilbake til mekling på familievernkontoret, jf. bl. [§ 61](#) første ledd nr. 2, eller å henvise dem til å få bistand fra familievernkontoret i prøveperioden, jf. bl. [§ 61](#) første ledd nr. 7. Det er viktig at dommeren tar telefonisk forhåndskontakt med familievernkontoret før dette gjøres, uansett hvilken variant som benyttes. Det må også avklares at familievernkontorets taushetsplikt da oppheves for dommeren og den sakkyndige.
 - [Vedlegg 13: Brev for å vise tilbake til mekling på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2](#).
 - [Vedlegg 14: Brev for å henvise til veiledning fra familievernkontoret i prøveperiode etter barneloven § 61 første ledd nr. 7](#).
- Dersom den sakkyndige eller familievernkontoret skal bistå i prøveperioden må det bestemmes at det skal utarbeides et notat som sendes retten og partene før neste rettsmøte, til frist med dato for innsendelse, jf. se [vedlegg 14](#).
- Første prøveperiode bør normalt ha en varighet på 3-6 måneder, men dette *må tilpasses, kortere eller lengre, etter konkrete forhold* som barnets behov, partenes situasjon, hva som skal skje i prøveperioden, om bistand fra familievernkontoret eller andre fordrer mer tid til oppstart og gjennomføring med mer.
- Rustesting? Se [vedlegg 12B](#).
- Lag bjellemelding i Lovisa for å gjennomføre nytt planmøte 2-3 uker før rettsmøtet, hvis ikke dette planmøtet berammes med det samme.

11. Samvær med tilsyn

Generelt

- Samvær under tilsyn av offentlig oppnevnt person er regulert i barneloven § 43 a, det er **to varianter**: støttet og beskyttet tilsyn. Se lovbestemmelsen, samt [FOR-2019-12-16-1636](#) og [Veileder Q-1220-B](#) som inneholder forskriften med merknader
- **Vilkår** er «i særlege høve og der omsynet til barnets beste talar for det»
- Dersom samvær under tilsyn er aktuelt bør dette være **tema i planmøtet**, og advokatene må konkretisere hva slags tilsyn som ønskes vurdert og hvorfor, samt nærmere om hvilken ordning man ser for seg. Om dette er uklart, beram gjerne nytt planmøte og be advokatene lese [Veileder Q-1220-B](#) i forkant
- *Samvær kan også skje under tilsyn utenom disse tilfellene, se § 43 tredje ledd. Tilsyn kan da føres av en person utpekt av retten eller partene, etter en privat avtale. I praksis er det viktig at dette ikke forveksles med et pålegg etter § 43 a.*
- Samvær med tilsyn **skal etter forarbeider og veileder ikke brukes** som en *utredning* av en foreldretvist etter barneloven, eller der det er et rent behov for å *prøve ut* en samværsavtale. Det har imidlertid utviklet seg en praksis, som synes akseptert av tilsynsmyndighetene, hvor det er noe glidende overganger her; men det sentrale må uansett være at samvær med tilsyn ikke skal iverksettes *uten* at retten har grunnlag for å vurdere at det faktisk er *til barnets beste*.
- Tilsynsordningen skal omfatte samværet med samspill og lignende, og må **avgrenses mot** å kontrollere samværsforelder for eksempel med tanke på rus, eller andre vilkår som retten måtte ha fastsatt med hjemmel i [barneloven § 43](#) tredje ledd første punktum. Se mer om dette [Prop. 85 L \(2012-2013\) punkt 8.3.4.3](#).
- Samvær med tilsyn i **utlandet**? Se [LB-2022-82724](#), ja, i hvert fall der man kan benytte Haag 1996-konvensjonen til fullbyrding og gjennomføring.

Alltid forhåndskontakt med tilsynsmyndigheten

- Samvær med tilsyn, i begge former, krever forhåndskontakt med tilsynsmyndigheten; den kommunale barneverntjenesten (ved beskyttet tilsyn) eller Bufetat regionalt (ved støttet tilsyn) om hvordan pålegget kan gjennomføres, jf. [barneloven § 43 a](#) fjerde ledd. Kontaktinformasjon bør finnes i alle domstoler.
- Denne forhåndskontakten *bør ikke* skje fra rettssalen med partene til stede, men ved at dommeren ringer med tilstrekkelig tid til å gjennomgå og avklare forhold som gjelder den praktiske gjennomføringen av pålegget før dom eller kjennelse skrives. Dette er *rettens* og ikke partenes pålegg, selv om partene kan være enige om hovedtrekk. Ta deg god tid til først forhåndskontakten og så til den konkrete utformingen av ordningen, her har mange snublet!

Aktuelle spørsmål å ta opp under forhåndskontakten:

- Tilsynsformen
 - Er henholdsvis støttet eller beskyttet tilsyn riktig i saken
- Tidspunkt for samvær, samt hyppighet og omfang
 - Tilsynsmyndighetens synspunkter der det er aktuelt å fastsette bestemte tidspunkter for samvær i pålegget, eventuelt der det er aktuelt å fastsette samvær utenfor normal arbeidstid
 - I hvilken grad vil fastsettelse av tid for samvær kunne vanskeliggjøre eller forsinke gjennomføringen av pålegget?

- Sted for samvær
 - Vil tilsynsmyndigheten kunne stille med egnede lokaler?
 - Synspunkter der det er aktuelt å gjennomføre samværet på et (annet) bestemt sted.
 - I hvilken grad vil fastsettelse av sted for samvær kunne vanskeliggjøre eller forsinke gjennomføringen av pålegget?
- Er det behov for veiledning til foreldrene i forbindelse med samvær, er dette mulig? Hvordan? Når? I hvilket omfang?
- Hvor lang tid kan det forventes å ta før tilsynet er etablert?
- Barnets behov
 - Har barnet spesielle behov som må ivaretas, bør det tas opp
- Andre forhold i saken som stiller særlige krav til tilsynspersonen?
- Tolk
 - Hvis det er behov for tolk, hvilke utfordringer reiser dette og hva vil konsekvensene være?
- Bistand fra tilsynsperson ved henting og bringing
 - Er det behov for praktisk bistand fra tilsynsperson, er dette mulig?
- Andre personer til stede under samvær
 - Er det aktuelt at andre personer er til stede under samværet? Har tilsynsmyndigheten synspunkter på dette?
- Påleggets varighet
 - Må begrunnes særlig i pålegget dersom varighet er mer enn ett år

Særlig om beskyttet tilsyn, forskriftens kapittel 2

- Beskyttet tilsyn, oppsummert beskrivelse fra [NOU 2020:14](#):

Beskyttet tilsyn er den mest omfattende formen for tilsyn, som forutsetter at barnet og samværsforelder overvåkes under hele samværet. Slikt tilsyn er aktuelt i tilfeller der det har vært noe problematikk knyttet til rus, vold eller psykiske lidelser, men der samvær likevel vil være til barnets beste. Beskyttet tilsyn skal ikke fastsettes i tilfeller der det ikke bør være samvær. Beskyttet tilsyn skal heller ikke være noen garanti for barnets sikkerhet, og den personen som utpekes, skal ikke ha som oppgave å fysisk forhindre bortførelse eller skadelig atferd fra samværspersonen.

- Det må særlig **avgrenses mot** tilfeller der det ikke bør være samvær i det hele tatt, og dette må begrunnes.
- **Tilsynsmyndighet** er den kommunale barnevernstjenesten
- **Tidsrammen** er 16 timer i et tilsynsår, (ren samværstid, veiledning, transport og administrasjon m.m. tar ikke av samværstiden, se [Q-1220-B](#)). Retten *skal* fastsette timeantall.
- **Varighet** over ett år må begrunnes særskilt. Retten *skal* fastsette varigheten. Ved behov for beskyttet tilsyn vil ofte begrunnelsen for tilsynsbehovet være varig; rus, psykisk helse, annet som ikke vil endre seg over tid, dette kan begrunne langvarig tilsynsordning, flere år (se for eksempel [LB-2022-82724](#) med beskyttet tilsyn over 3 år) og også varig ved at det ikke er begrenset og skal løpe gjennom hele barndommen, se [LB-2020-129663](#) med grundige drøftelser av adgangen til å ikke fastsette maksimal lengde.

Særlig om støttet tilsyn, forskriftens kapittel 3

- Støttet tilsyn, oppsummert beskrivelse fra [NOU 2020:14](#):

Støttet tilsyn er mindre omfattende enn beskyttet tilsyn, som kan anvendes i saker der det ikke er behov for kontinuerlig overvåking av samværet. Støttet tilsyn gir derfor rom for mer fleksible løsninger. Forarbeidene gir som eksempel at samvær i første fase skjer på et

familievernkontor under veiledning og andre fase dels i samværsforelders hjem dersom forholdene tilsier det og barnet ønsker det. Støttet tilsyn skal kunne muliggjøre en gradvis overgang til samvær med privat tilsyn eller samvær uten tilsyn dersom dette er til barnets beste. Støttet tilsyn kan være aktuelt i saker der det er et så høyt konfliktnivå at dette kan påvirke foreldrefunksjonen, men ikke så alvorlig at det er behov for beskyttet tilsyn. Andre aktuelle tilfeller kan være der det er behov for kontaktetablering mellom samværsforelder og barnet, i tilfeller der de ikke kjenner hverandre godt.

- Det må særlig **avgrenses mot** ordinært samvær uten tilsyn, og mot samvær med behov for beskyttet tilsyn.
- **Tilsynsmyndigheten** er Bufetat regionalt ved familievernkontorene eller andre engasjerte oppdragstakere.
- **Tidsrammen** er 32 timer i et tilsynsår, (omfatter i utgangspunktet både ren samværstid og veiledning, transport m.m., men ikke administrasjon se [Q-1220-B](#)). Retten skal fastsette timeantall.
- Varighet over ett år må begrunnes særskilt. Retten skal fastsette varigheten. Ved støttet tilsyn er det i utgangspunktet en forventning om at ordningen bidrar til å overflødiggjøre seg selv, og typisk skjer i en overgangsperiode. I [LA-2022-136207](#) er det for eksempel fastsatt støttet samvær over 3 år.

Påleggets innhold, i dom eller kjennelse

- Retten skal i pålegget fastsette om det skal være **beskyttet eller støttet** tilsyn, jf. [forskriften § 2](#) første ledd. Valg om **at det i det hele tatt skal være samvær** må begrunnes, jf. [barneloven § 43 a](#) femte ledd.
- Retten har også her ansvar for at saken er **forsvarlig opplyst**, jf. [tvisteloven § 21-3](#) andre ledd sammenholdt med [§ 11-4](#).
- **Barnets rett til medvirkning** må ivaretas, se nærmere i [kapittel 9](#).
- Begrunnelsen gis i dom, i midlertidig kjennelse etter [§ 60](#) (også der partene har inngått en midlertidig avtale etter [§ 61](#) første ledd nr. 7), eller i hevingskjennelse ved rettsforlik. [Se egen huskeliste i vedlegg 12A](#).
- Pålegget skal fastsette *tilsynsformen*, de *vilkårene* som er nødvendige for gjennomføringen av tilsynet, herunder *timeantallet* og *varigheten*, jf. [barneloven § 43 a](#) andre ledd og forskriften § 2 andre ledd. Se [HR-2020-275-U](#), opphevelse av mangelfull avgjørelse om samvær med tilsyn.
- Listen over med aktuelle spørsmål til forhåndskontakten kan være veiledende for hva som ellers bør tas inn i pålegget.
- Det kan være hensiktsmessig å fastsette en **frist for når samværsforelder må begjære samvær igangsatt etter** at avgjørelsen er retts- eller tvangskraftig. I praksis ses noen tilfeller hvor samvær begjæres igangsatt svært lang tid etter at pålegget er avgitt, og hvor tidsforløpet og utviklingen av ulike forhold i mellomtiden kan gjøre at hensynet til barnets beste ikke lenger tilsier iverksettelse av den opprinnelig fastsatte ordningen.
- Tenk over, og skriv eventuelt noe om, **hva som skjer/gjelder når den fastsatte tilsynsperioden er over**. Hvis ikke må da den som ønsker samvær iflg. [Veileder Q-1220-B](#) inngå avtale eller reise ny sak, enkelte avgjørelser viser også eksplisitt til dette, se for eksempel [LB-2021-33352](#) og [LB-2019-161612](#).
- Skal det avsies midlertidig kjennelse for domsresultatet for å gi **foregrepet tvangskraft?** Samvær ved tilsyn iverksettes ikke før det er retts- eller tvangskraftig avgjort. En midlertidig kjennelse etter [barneloven § 60](#) er tvangskraftig straks, jf. [barneloven § 65](#) første ledd tredje

punktum, men en dom eller hevingskjennelse er det ikke. Se mer i [kapittel 16](#) om domskriving.

- Finnes det en **sakkyndig utredning**? Skal den legges ved eller siteres?
- Avgjørelsen **forkynnes for partene, ikke for tilsynsmyndigheten**. Det er forutsetningen at den samværsberettigede selv formidler avgjørelsen til tilsynsmyndigheten når samvær bes igangsatt, jf. [forskriften § 3](#).
- **Rapporter fra samvær** sendes den overordnede tilsynsmyndigheten. Om retten ønsker å motta rapport direkte må dette framgå av pålegget.
- **Endringssak der tilsynsperioden er utgått**? Se [kapittel 20](#) om gjentatte søksmål.

Informasjon som bør gis til partene, ta den gjerne inn i avgjørelsen også:

- Samværsforelderene må kontakte tilsynsmyndigheten for å iverksette (samvær) tilsyn, jf. [forskriften § 3](#).
- Der pålegget er fastsatt i dom, må være retts- eller tvangskraftig før den kan iverksettes, se over under påleggets innhold.
- Et «tilsynsår» beregnes fra dato til dato, jf. merknadene til forskriften [§ 4](#) andre ledd og [§ 6](#) andre ledd i [veileder Q-1220-B](#).
- Tilsynsmyndigheten kan utfylle og presisere rettens pålegg når dette er nødvendig for å kunne iverksette tilsynssamværet. Det kan for eksempel være å fastsette tid og sted for samværet der dette ikke er gjort i pålegget, jf. merknadene til forskriften § 7 i [Veileder Q-1220-B](#).
- Det offentlige dekker utgiftene til tilsynet, herunder kostnadene ved bruk av tolk der dette er nødvendig, jf. [barneloven § 43 a](#) sjette ledd, se [veileder Q-1220-B](#).

12. Planmøte før nytt saksforberedende rettsmøte

Senest 2 uker før nytt saksforberedende møte bør det avholdes planmøte. Dersom dette er praktisk vanskelig å få til, bruk planbrev.

Hovedtemaene for planmøte er:

- Hva har skjedd i prøveperioden, er inngåtte avtaler overholdt?
- Ligger forholdene til rette for å inngå endelig avtale? Hvis ikke; er det noen hensikt i å ha et nytt saksforberedende rettsmøte? Hvorfor?
- Er det behov for ny prøveperiode? Hva skal man isåfall prøve ut? Har partene en felles målsetning?
- Bør saksforberedende rettsmøte gjennomføres som berammet? Bør det utsettes hvis det ikke ligger til rette for en konstruktiv prosess nå?
- Er videre mekling uhensiktsmessig? Bør vi heller beramme hovedforhandling? Se [kapittel 14](#).
- Er det behov for ytterligere informasjon eller utredning? Bør dette i såfall innhentes/utføres før nytt saksforberedende rettsmøte avholdes?
- Dersom nytt saksforberedende rettsmøte skal avholdes, lag en plan for gjennomføringen av dette.
- Se [vedlegg 1](#) og [vedlegg 2](#), innkallingsbrev og rettsbok for planmøte, egen del for planmøte før nytt saksforberedende møte.

13. Andre saksforberedende rettsmøte

Mange dommere foretrekker å møte den sakkyndige ca. 15 minutter før rettsmøtet. Her kan dommeren bli orientert om opplysninger som er innhentet, og planlegge i samråd med den sakkyndige hvordan rettsmøtet skal gjennomføres. Slik samtale kan eventuelt også skje pr. telefon. Dommeren må presisere overfor den sakkyndige at det ikke kan utveksles informasjon eller vurderinger som ikke gjøres kjent for partene i rettsmøtet. Noen dommere foretrekker for å unngå tvil om dette å ikke ha kontakt med den sakkyndige uten at partene og advokatene er til stede.

- Se [vedlegg 10A: Maler for rettsbok til saksforberedende rettsmøte](#).
- Dommeren innleder med utgangspunkt i avtalen og at denne nå skal evalueres.
- Dersom den sakkyndige har innhentet opplysninger før rettsmøtet, kan det redegjøres for disse nå, eller etter partsforklaringene. Opplysningene bør normalt fremkomme av et notat som retten og partene allerede har mottatt i forkant, se [kapittel 8](#) om sakkyndighet.
- Partene gis ordet til å forklare hvordan det har gått siden forrige rettsmøte, la gjerne saksøkte starte denne gangen.
- Advokatene gis anledning til å stille spørsmål til den sakkyndige og partene.
- Etter at partene og den sakkyndige har uttalt seg om situasjonen siden forrige rettsmøte, må det avklares om det er grunnlag for en varig avtale, eventuelt en ny midlertidig avtale, og hva man eventuelt vil oppnå med denne.
- Hvis det er hensiktsmessig, og partene ønsker det, kan retten beramme nytt rettsmøte etter en prøveperiode på 3-6 måneder eller en annen tidsramme tilpasset den konkrete saken.
- Hvis dommeren ikke ser noen hensikt med videre mekling, må det berammes hovedforhandling, se [kapittel 3](#) om veivalg og [kapittel 14](#) om overgang til hovedforhandling.
- Det finnes ingen regel for hvor mange rettsmøter man kan ha i en sak, men dommeren må sette strek for prosessen og beramme hovedforhandling der prosessen ikke er konstruktiv. Noen saker har god effekt av tålmodig tilnærming med flere kortere møter over lengre tid. Tiden som investeres i dette kan noen ganger spare barnet, partene og domstolene for gjentatte søksmål. Dersom det berammes ytterligere saksforberedende rettsmøter må imidlertid dommeren ha en klar plan for disse og en oppfatning av at dette er formålstjenlig og tilstrekkelig effektivt og prosessøkonomisk, jf. [tvisteloven § 1-1](#) og dessuten til barnets beste, jf. [barneloven § 48](#).

14. Overgang til hovedforhandling og saker som går direkte til hovedforhandling

Særlig om overgang fra saksforberedende rettsmøte(r) til hovedforhandling

- Avklar om **dommeren** som har meklet også kan være hovedforhandlingsdommer. Dommere har ulike syn på hvor terskelen ligger for et dommerbytte. Momenter til vurdering er henholdsvis *hovedforhandlingsprinsippet* og *habilitet*.
- Etter **hovedforhandlingsprinsippet** i [tvisteloven § 11-1](#) første ledd skal en dom bygge på det som er kommet fram under hovedforhandlingen. Dersom dommeren har deltatt i en forutgående meklingsprosess vil man kunne bygge på noe som er kommet fram i andre sammenhenger i saken, og som det normalt ikke er synlig for partene at man bygger på. Slike forhold vil da være unntatt fra reell kontradiksjon, med mindre dommeren gjøre uttrykkelig oppmerksom på hva hen ser for seg å legge vekt på. Beviset må ha vært gjenstand for

kontradiksjon, jf. [tvisteloven § 26-2](#). Det kan ellers også tenkes tilfeller hvor en advokat er byttet ut før hovedforhandlingen, og hvor behandling med samme dommer fører til at «alle» unntatt den nye advokaten har en felles historie i saken som denne ikke kjenner.

- Når det gjelder **habilitet**, hvis dommerbytte ikke skjer som følge av hovedforhandlingsprinsippet, må det vurderes om det skal kreves formell inhabilitet for dommerbytte, eller om man skal praktisere «merhabilitet» ved å tilby dommerbytte dersom partene ikke ønsker samme dommer videre. Det anbefales at dommeren tar opp spørsmålet av eget initiativ, og ber om partenes syn. Dette bør *ikke* bes avklart muntlig i rettsmøtet, men skriftlig og innen en kort frist, slik at advokatene gis anledning til reell drøftelse med sine klienter. Dersom dommeren mener at dommerbytte forutsetter *formell* inhabilitet bør dette avklares tydelig, fordi det er en utbredt praksis i foreldretvistene at dommerbytte skjer etter bredere og mindre formelle vurderinger, se også [vedlegg 15: Det materielle spørsmålet om habilitet/ dommerbytte](#).
- Overgang til hovedforhandling krever uansett **eget planmøte**, se [kapittel 7](#) om planmøte. Se også [vedlegg 1](#) og [vedlegg 2](#) innkalling og rettsbok for planmøte, med egen del for planmøte før hovedforhandling.
- Ved overgang til hovedforhandling må **arbeid en sakkyndig har utført som ledd i oppnevning etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 1 dokumenteres** skriftlig, hvis dette ikke allerede er gjort. Det samme gjelder dersom den sakkyndige i retten har gitt uttrykk for viktige vurderinger som ikke fremgår av saksdokumentene. Det er vanlig å innkalle vedkommende som sakkyndig vitne for å avgi forklaring i retten. Det må avklares om det er retten eller partene som **kaller inn** den sakkyndige. Når retten innkaller dekkes kostnaden av det offentlige. Dersom retten mener slik vitneforklaring ikke er nødvendig, kan det overlates til partene å kalle inn og da også dekke kostnadene til, den sakkyndige. Den sakkyndige som har vært oppnevnt etter nr. 1. vil ikke naturlig skulle følge hele hovedforhandlingen og kommentere den øvrige bevisførselen der. Om **den sakkyndiges taushetsplikt**, se [barneloven § 50](#) andre ledd andre punktum, og [HR-2017-1611](#) for saker der oppdraget er avsluttet.
- Dersom det på dette stadiet er aktuelt med en **sakkyndig utredning** etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 3, må det avklares om den samme sakkyndige som var oppnevnt etter nr. 1, kan oppnevnes med nytt mandat. Dette avhenger av om vedkommende anses habil, og forutsetter uansett at den sakkyndige er villig, og dessuten har den kompetanse som saken krever. Partene må gis anledning til å uttale seg før sakkyndig oppnevnes med nytt mandat. Se ellers [kapittel 8](#) om sakkyndighet.
- **Se videre nedenfor om en rekke viktige spørsmål som vil være aktuelle også for saker som går over til hovedforhandling**

Saker som går direkte til hovedforhandling og saker som har gått over til hovedforhandling

- Direkte berømmelse av hovedforhandling krever uansett **eget planmøte**. Se [kapittel 7](#) om planmøte og vedlegg det er vist til der.
- Opplys gjerne om at partene i fellesskap kan be om at berømmelsen av hovedforhandling **gjøres om til saksforberedende rettsmøte** dersom de likevel ønsker å inngå rettsforlik. Det kan mekles på ethvert trinn av saksbehandlingen.
- Er partene er innforstått med at det kan ta lang tid før en dom blir rettskraftig? Etter [barneloven § 60](#) kan det begjæres en midlertidig kjennelse for domsresultatet sammen med slutningen, slik at slutningen eller deler av den i praksis gis **foregripet tvangskraft**, jf. [barneloven § 65](#) første ledd tredje punktum. Det kan også synes klart for retten at den aktuelle vurderingen av hensynet til barnets beste bør føre til en snarlig iverksettelse. Dette kan gjøres enkelt, for eksempel ved mail til advokatene;

Med tanke på gjennomføring av hovedforhandling, og nedleggelse av påstander, vil jeg gjøre dere oppmerksomme på at gjeldende kjennelse har slik slutning ... / ... at det kan ta tid før rettens domsslutning blir rettskraftig.

Ettersom vil retten veilede advokatene om at det kan være hensiktsmessig at dere nedlegger påstand om (endret) midlertidig kjennelse for det domsresultatet dere krever, slik at dette kan gjelde straks dom er avsagt, etter barneloven § 60 første ledd, (jf. § 63), sammenholdt med § 65 første ledd siste punktum. (Eventuelt: det vil ikke være behov for noen egen prosedyre omkring dette).

- Formen «**saksforberedende rettsmøte med mulig overgang til hovedforhandling**» må ikke brukes. Det er trolig ikke rettslig adgang til å benytte en slik prosessform etter tvisteloven, se [§ 9-5](#) (4), jf. [§ 9-7](#). Formen skaper uansett uakseptabelt vanskelige forhold for partenes prøveperiode hvis de samtidig skal posisjonere eller forberede seg til en hovedforhandling, og det er en umulig oppgave for advokatene å forberede seg på en forsvarlig måte til en slik dobbeltbehandling.
- Er det aktuelt med **sakkyndig utredning** etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 3? Se [kapittel 8](#) om sakkyndighet.
- **Der den sakkyndige har gjort bruk av «komparentopplysninger»**, oppstår spørsmålet om det er forsvarlig å bygge på opplysninger eller vurderinger som tilflyter retten indirekte via sakkyndig, jf. [tvisteloven § 21-9](#). Vær forsiktig med slik indirekte bevisførsel om vesentlige opplysninger fra sentrale informanter.
- Skal det **settes rett med to fagkyndige meddommere** iht. [tvisteloven § 9-12](#) stedet for å oppnevne sakkyndig? Dette kan være hensiktsmessig når det allerede foreligger omfattende dokumentasjon og vurderinger, og det først og fremst er behov for fagkyndighet ved bevisvurderingen. Utgiftene dekkes av det offentlige, jf. [rettsgebyrloven § 10](#) første ledd nr. 4.
- Er det behov for å innhente **ytterligere dokumentbevis eller vitnebevis** for å sikre at saken er forsvarlig opplyst? Dette er rettens ansvar, jf. [tvisteloven § 21-3](#) annet ledd. Se til illustrasjon [HR-2015-506-U](#).
- Vurder gjerne **om retten selv skal kalle inn vitner fra familiens offentlige nettverk**, som skole og barnehage. Det vil framstå mer ryddig for disse å bli involvert i saken av domstolen enn av en av partene. Slike vitner skal bidra til rettens ansvar for opplysning av saken og bør slippe å framstå som om de har «valgt side». Tenk også gjerne igjennom **formaning** av disse vitnene under hovedforhandlingen, slik at de trygges på at de ikke bes om å avgjøre saken eller å ta parti for en av foreldrene, men å bidra med det de vet, har observert og vurdert, så dommeren får hjelp til å ta en god avgjørelse.
- Det er mulig at én av partene ikke møter til hovedforhandling, ta høyde for dette i innkalling, se [kapittel 19](#).

15. Bevissspørsmål, herunder om beviskrav og litt om jurisdiksjon

- I foreldretvister med faktum som kan virke «strafferettslig» er det avgjørende at retten *ikke* forholder seg til det strafferettslige beviskravet. Vær særlig oppmerksom på at både *beviskrav* og *bevistema* er helt forskjellige der barnelov og straffelov ser ut til å overlape. I **foreldretvister gjelder det sivilrettslige beviskravet, og dette er dessuten lempet** i tilfeller der det kan være alvorlig risiko for barnet. Se [Ot. prp.nr. 103 \(2004-2005\) kapittel 5.3.](#) og [Prop 85 L \(2012-2013\) kapittel 7.2.4.3](#) om beviskrav og tvilsrisiko i saker etter barneloven med alvorlige forhold i faktum. Beviskravet senkes til under 50 % sannsynlighet; tvil skal komme barnets sikkerhet til gode. Se som eksempel [LB 2015-89821](#) side 4:

Avgjørelser om foreldreansvar og samværsrett skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet, jf. barneloven § 48 første ledd. I § 48 andre ledd er det det presisert at

det ved vurderingen av barnets beste skal tas hensyn til «at barnet ikkje må bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa vert utsett for skade eller fare». Dette omfatter både fysiske og psykiske overgrep, og det forhold at barn er vitne til vold, se Backer, Barneloven. 2. utgave, 2008, side 471 med videre henvisninger til forarbeidene. Bestemmelsen gir anvisning på framtidens vurdering. Det er risikoen for at barnet blir utsatt for vold eller skade i framtiden som er relevant etter bestemmelsen. Ved denne risikovurderingen vil tidligere vold mot barnet, direkte eller indirekte som vitne, likevel være relevant. Dette gjelder både for vurderingen av risikoen for nye overgrep og risikoen for at kontakt med overgriperen kan føre til at barnet blir retraumatisert. (...)

Ved avgjørelser etter barneloven gjelder ikke det strenge beviskravet i straffesaker. Det er heller ikke krav om sannsynlighetsovervekt for at overgrep mot barna skal ha funnet sted for at det skal være relevant for avgjørelsen, jf. Backer, Barneloven, 2. utgave, 2008, side 473. Rettens bevisvurdering innebærer derfor ikke at retten tar stilling til straffeskyld. Ved vurderingen av den framtidige risikoen for overgrep eller for at barna helse skal bli utsatt for fysisk eller psykisk fare eller skade, gjelder det heller ikke noe krav om sannsynlighetsovervekt, jf. merknadene til § 48 andre ledd i Ot.prp. nr.103 (2004–2005). I Prop 85 L (2012–2013) punkt 7.2.4.3 er det uttalt at det er nødvendig med «en føre-var-tankegang i slike saker».

Se også [LB-2022-126005](#):

Etter barneloven § 48 andre ledd skal det ved avgjørelsen tas hensyn til at «barnet ikkje må bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa vert utsett for skade eller fare». Det kreves ikke sannsynlighet for mistanke om vold eller overgrep. Det vil kunne være tilstrekkelig med en mindre grad enn 50 prosent sannsynlighet for at beviskravet kan anses oppfylt. Hvilken grad av sannsynlighet som må foreligge vil avhenge av de konkrete omstendighetene i saken, hvor forhold som arten av overgrep det er fare for, alvorlighetsgrad og personlige forhold hos de involverte kan få betydning. Dersom det er en risiko for alvorlige overgrep, vil det kunne tilsa at det skal mindre til for at beviskravet anses oppfylt, se Ot.prp.nr.103 (2004–2005) side 57.

- Om **forholdet til uskyldspresumsjonen** der retten vurderer forhold som også kan være straffbare, se for eksempel [LA-2015-79458](#). EMDs praksis tilsier at et spørsmål om omsorg for et barn i utgangspunktet ikke er en «criminal charge» slik dette forstås etter [EMK artikkel 6](#) nr. 2, og at vurderingen i en barnevernssak skjer uavhengig av vurderingen av strafferettslig skyld, jf. [EMDs avvisningsavgjørelse 5. juli 2005 O.L. mot Finland \(61110/00\)](#), jf. også [storkammerdommen 12. juli 2013 Allen mot Storbritannia \(25424/09\)](#) avsnitt 98 bokstav g.
- Om **taushetsplikt**, se [kapittel 5](#).
- **Der den sakkyndige har gjort bruk av «komparentopplysninger»**, oppstår spørsmålet om det er forsvarlig å bygge på opplysninger eller vurderinger som tilflyter retten indirekte via sakkyndig, jf. [tvisteloven § 21-9](#). Det anbefales å være forsiktig med slik indirekte bevisførsel om vesentlige opplysninger fra sentrale informanter.
- Spørsmål om **bevisavskjæring** følger tvistelovens vanlige regler. Et tilbakevendende spørsmål er bruk av **lydopptak som bevis**, se for eksempel [LE-2021-144011](#), [LE-2019-166470](#) og [LG-2022-99971](#).
- **Jurisdiksjonsoverskridelse, bevisførsel, partsforklaring eller barnesamtale over landegrenser.** Selv om det praktisk og teknisk er enkelt å legge til rette for både barnesamtale, partsforklaring og vitneforklaringer digitalt, må dommeren ha et bevisst forhold til grensene for norsk jurisdiksjon.
- Selv om norske domstoler anses å ha jurisdiksjon i en sak, er det ikke anledning for norske myndigheter til å utøve myndigheten på andre staters territorium. Det innebærer at det i utgangspunktet ikke er anledning til å oppnevne en sakkyndig med plan eller formål om å reise til utlandet for å utrede saken. Dette må i tilfelle avklares med nasjonale myndigheter. Som hovedregel må slik informasjon innhentes på andre måter. Haagkonvensjonen 1996 gir

mulighet for internasjonalt samarbeid for å kunne innhente informasjon fra andre stater i slike tilfeller. Bufdir, som sentralmyndighet for konvensjonen i Norge, kan gi råd og veiledning om dette. Sentralmyndigheten kan kontaktes per telefon 466 15 000 eller via SentralmyndighetHaag1996@bufdir.no. [Her er ytterligere informasjon om sentralmyndigheten.](#)

- Det er tilsvarende spørsmål når det gjelder partsforklaringer, vitneforklaringer eller barnesamtale med noen som befinner seg utenfor norsk jurisdiksjon. Regler om møteplikt med mer finnes i tvisteloven kapittel 21 og 23. Reglene om fjernavhør generelt, jf. [tvisteloven § 21-10](#) må først vurderes, før det grenseoverskridende. Det har vært antatt av mange at fjernavhør kan skje også over landegrenser uten rettsanmodning til fremmed stat etter [domstoloven § 47](#) dersom den som avhøres samtykker, men dette er trolig ikke dekkende for rettstilstanden i dag. Ved oppslag i «merknader for alle» i Lovdata, lenket til [straffeprosessloven § 109 a](#) om fjernavhør, kan det ses en utvikling som viser at stadig flere stater krever at slike spørsmål forelegges nasjonale myndigheter uavhengig av samtykke.
- Se her for [informasjon om internasjonale konvensjoner om bevisinnhenting](#).
- Se også lov om nordisk vitneplikt.
- Spørsmålene vil forhåpentligvis avklares bedre. I [Prop 97 L \(2021-2022\)](#) om endringer i tvisteloven og straffeprosessloven (jernmøter og fjernavhør i domstolene mv.) uttaler departementet følgende om fjernavhør over landegrenser i [kapittel 4.3](#):

Det er en rekke instanser som har påpekt at det er behov for klargjøring av reglene når det gjelder spørsmål om norske domstolars bruk av fjernmøter eller fjernavhør med deltakere som oppholder seg i utlandet. Behovet for avklaring gjelder også der det er utenlandske domstoler som skal avhøre eller gjennomføre saker med nordmenn eller personer som oppholder seg i Norge. Spørsmål som knytter seg til slike grenseoverskridende fjernmøter og fjernavhør – både i sivile saker og straffesaker – er til behandling i departementet.
- Samvær med tilsyn i et annet land, se [LB-2022-82724](#).

16. Domskrivning

- Presenter barnet, og redegjør for barnets og familiens situasjon. Skriv konkret med individuell redegjørelse for hvert barn dersom det er flere søsken saken gjelder.
- Beskriv barnets fungering og eventuelle utfordringer. Hvis barnet anses som sårbart bør dette beskrives konkret, og mulige årsaker drøftes. Det bør også fremgå hvilken betydning sårbarheten har for barnets behov for omsorg og rammer i hverdagen.
- Unngå så langt som mulig standardformuleringer og faguttrykk uten forklaring.
- Vurder alle påstander og anførsler - det er viktig at partene kan slå seg til ro med avgjørelsen slik at den rettslige konflikten kan avsluttes av hensyn til barnet. Dette har også betydning for lagmannsrettens mulighet til å sile.
- Dersom det i sakens tema inngår risiko for skade på barnets fysiske eller psykiske helse, gi en grundig redegjørelse for beviskravene, se [kapittel 15](#).
- Beskriv hvordan barnet har medvirket, eventuelt hvorfor barnet ikke har medvirket, se [kapittel 9](#). Gjengi det sentrale fra barnesamtalen - bruk referatet. Forklar hvordan retten har tolket/vurdert disse uttalelsene. Beskriv hvordan barnets mening er vektet og hvorfor. Det er særlig viktig å få frem hvorfor retten eventuelt er kommet til et annet resultat enn barnet ønsker. Retten har imidlertid et selvstendig ansvar for å vurdere hva som tjener barnets best, hvilket innebærer at ansvaret for å velge mellom foreldrene ikke må legges på barnet, jf. [HR-2020-1843-A](#) avsnitt 35.

- Skriv konkret med individuell vurdering for hvert barn dersom det er flere søsken saken gjelder.
- For god utforming av slutning om samvær, se momentene i [vedlegg 11](#) og [vedlegg 11A](#).
- Samvær med tilsyn? Se [kapittel 11](#). Se også [vedlegg 12A](#).
- Foregrepet tvangskraft? se nærmere under [kapittel 4](#) og [kapittel 14](#).
- Sakskostnader, se [kapittel 17](#).
- Skriv dommen på en slik måte at partene (foreldrene) kan forstå.
- Husk at det er mulig at også barnet skal lese dommen en gang i fremtiden.
- Om tilbakemelding til barnet om sakens utfall, se [kapittel 23](#).

17. Sakskostnader og fri sakførsel

Sakskostnader

- I saker etter barneloven gjelder [tvisteloven kapittel 20](#) om **sakskostnader**. De vanlige reglene om sakskostnader gjelder også i foreldretvistene, men supplert av blant annet **hensynet til barnets beste**, jf. [barneloven § 48](#) første ledd.
- Om **unntaksbestemmelsen** i [tvisteloven § 20-2](#) tredje ledd, der den tapende part kan fritas for kostnadsansvaret, heter det i kommentaren til tvisteloven (Schei m.fl. 2. utg. side 712):

Det ligger innenfor rammen av rettens kompetanse å vurdere om spesielle trekk ved sakstypen tilsier at kostnadsrisikoen fordeles mellom partene selv om en av dem har vunnet saken.

Domstolene har i barnefordelingssaker med god grunn vært tilbakeholdne med å idømme den tapende part kostnadsansvar. Retten fastsetter med barnets beste som rettesnor fremtidige ordninger i spørsmål av stor personlig betydning for partene, og som de har et felles ansvar for å løse ved samlivsbrudd, se som nyere eksempler Rt.2010 side 1528 og Rt. 2012 side 570.

På den annen side har det betydelig egenverdi at slike tvister løses i minnelighet, og mekling har derfor en særlig fremtredende plass i saksbehandlingen for domstolene. Erstatning for motpartens sakskostnader er en sanksjon som kan være velbegrunnet overfor en part som kan bebreides at det kom til sak ved å innta klart ufunderte standpunkter, ved å tviste om lite vesentlige spørsmål, eller forlenge konflikten ved å bruke rettsmidler eller reise endringssaker uten god grunn.

- Det kan særlig være aktuelt å idømme sakskostnader dersom en part gjentatte ganger reiser søksmål som ikke fører fram, jf. [tvisteloven § 20-2](#). Dette kan også være aktuelt der en part reiser et ufundert søksmål, eller motsetter seg å forlike eller å gi seg på helt opplagte spørsmål, se eksempel i [LA-2022-136207](#).
- Der partene inngår rettsforlik, men ikke er enige om sakskostnader kan retten avgjøre kostnadsspørsmålet i kjennelse, se [tvisteloven § 19-11](#) fjerde ledd.

Fri sakførsel

- Foreldretvister er prioriterte sakstyper for **fri sakførsel** etter [rettshjelploven § 16](#) andre ledd. Inntekts- og formuesgrenser gjelder, men det kan dispenseres fra disse, se redegjørelse for praksis i [LF-2023-2864](#) og [LB-2022-85883](#). Det betales i utgangspunktet egenandel.

- Vær oppmerksom på muligheten for å nekte fri sakførsel «dersom det er urimelig at det offentlige betaler for bistanden», jf. [rettshjelploven § 16](#) femte ledd. Det bør ventes med å avgjøre dette til etter at tilsvar er mottatt. Noen advokater søker også om fri sakførsel før sak reises. Ved gjentatt søksmål/endingssak bør det vises varsomhet med å innvilge i forkant, eventuelt utover det nødvendige til å utarbeide stevning/tilsvar først. Se eksempel i [LH-2022-106621](#).

18. Dom uten hovedforhandling

- Dersom partene samtykker kan retten avsi dom uten hovedforhandling, jf. [barneloven § 61](#) første ledd nr. 8, men retten har fremdeles ansvar for at saken er forsvarlig opplyst.
- Dette kan for eksempel være i en oversiktig sak som ikke krever full bevisførsel, eller i en sak hvor partene er enige eller har oppnådd enighet, men ønsker notoritet utover det et rettsforlik og en hevingskjennelse kan gi.
- **Barnets rett til medvirkning** må ivaretas, se [kapittel 9](#).
- Se [kapittel 16](#) om **domskriving**.
- Se også [kapittel 20](#) om **gjentatte søksmål**, jf. [§ 63](#) tredje ledd, jf. andre ledd

19. Dom selv om en av partene ikke møter?

- Det kan ikke avsies fraværdom i saker etter barneloven, jf. [tvisteloven § 16-10](#).
- Retten er likevel ikke forhindret fra å avsi dom etter hovedforhandling selv om saksøkte ikke møter, dersom bevisføringen gir et forsvarlig faktisk avgjørelses-grunnlag for de krav som er til behandling, jf. [tvisteloven § 21-3](#) annet ledd, se for eksempel [LB-2011-140954](#). Det er videre en forutsetning at parten er lovlig stevnet, og nok også at tingretten har prøvd andre praktiske løsninger enn bare oppslag der det er grunn til å tro at man faktisk kan oppnå kontakt med saksøkte, jf. [domstolloven § 163 a](#).
- Dersom saksøker har fravær må saken avvises og ikke realitetsbehandles, se Schei m.fl. Tvisteloven med kommentarer, 2. utgave på side 554.
- **Barnets rett til medvirkning** må uansett ivaretas, se [kapittel 9](#).
- Se [kapittel 12](#) om **domskriving**.
- Standard **innkallingsbrev** til hovedforhandling i sivile saker ultimo mars 2023 viser til mulighet for fraværdom, og bør korrigeres i forhold til det ovenstående i foreldretvister.

20. Gjentatte søksmål

- Ved gjentatte søksmål må dommeren være spesielt oppmerksom på om det er hensiktsmessig med ytterligere mekling mellom partene eller om hovedforhandling bør berammes straks. Gjentatte søksmål kan vitne om ekstra høyt konfliktnivå og behov for robuste løsninger.
- Dersom det er åpenbart at det ikke foreligger «særlege grunnar» som taler for å endre tidligere dom/rettsforlik, jf. [barneloven § 63](#) andre ledd andre punktum, kan det **avsies dom uten hovedforhandling**, jf. [barneloven § 63](#) andre ledd jf. tredje ledd og Backer, Barneloven, Kommentirutgave 2. utg. på side 591 flg. (til tidligere § 64). En slik dom kan bare gå ut på å

oppretholde gjeldende avgjørelse. Dette kan retten på ethvert tidspunkt under saksforberedelsen gjøre av eget tiltak, evt. etter å ha innhentet sakkyndig uttalelse om spørsmålet.

- **Barns rett til medvirkning** må uansett ivaretas, se [kapittel 9](#).
- Hovedregelen må være at dom uten hovedforhandling bare kan omfatte **det spørsmålet som er avgjort tidligere**, men; forenklet domsbehandling etter [barneloven § 63](#) tredje ledd vil kunne kombineres med forenklet domsbehandling etter [tvisteloven § 9-8](#), om krav som det er klart at ikke kan gis medhold, jf. for eksempel [LB-2016-169459](#). Det er dermed ikke nødvendigvis til hinder for forenklet behandling at den nye saken omfatter flere tvistepunkter enn de som tidligere er avgjort. Om det for eksempel i tidligere dom er nektet ethvert samvær med en sterk begrunnelse, kan senere saksanlegg som er utvidet med krav om bosted eller foreldresansvar kunne vurderes opp mot [tvisteloven § 9-8](#).
- At tidsperioden for en ordning med tilsyn under samvær (se [kapittel 11](#)) er utløpt, er etter vårt syn ikke til hinder for dom uten hovedforhandling. Dette har vært gjort i flere avgjørelser i Oslo tingrett, og anke til lagmannsretten er ikke fremmet. I en upublisert kjennelse fra 2022 skriver Borgarting Lagmannsrett dette:

Lagmannsretten har særlig vurdert om tingretten hadde adgang også til å forlenge tilsynsperioden som ledd i skriftlig behandling etter [barneloven § 63](#). Om denne vurderingen skrev tingretten følgende:

«Dette er etter rettens syn ikke å anse som en «endring» i lovens forstand, og en slik forlengelse kan etter retten syn prosessuelt gjøres uten hovedforhandling, jf. [barneloven § 63](#) tredje ledd. En forlengelse av en fastsatt og velbegrunnet betingelse for samvær må i et tilfelle som dette kunne gjøres uten omfattende ny prøving, av hensyn til en prosess som i størst mulig grad fungerer til barnets beste, jf. [barneloven § 48](#). Dette synes særlig klart i vår sak, hvor (far) har valgt å aldri be om at den fastsatte tilsynsordningen skulle bli igangsatt, slik at det som er bestemt ikke er blitt gjennomført. Forlengelse av fastsatt tilsyn er ellers etter denne rettens kjennskap foretatt i flere avgjørelser uten hovedforhandling etter [barneloven § 63](#) tredje ledd, under forutsetning om at slik forlengelse ikke innebærer «endring» i bestemmelsens forstand, blant annet i sak [20-077270ASD-BORG/02](#), hvor anke ble nektet fremmet, dog uten at dette prosessuelle spørsmålet ble eksplisitt adressert».

Lagmannsretten slutter seg til tingrettens vurdering av dette spørsmålet. Retten legger særlig vekt på at hensynet til barnets beste med styrke taler for at tilsynsordning må kunne forlenges der far har valgt ikke å be om at ordningen iverksettes, og det derfor var åpenbart at et krav om endring av samværsordningen til hans gunst ikke kunne føre frem. For det tilfellet at tingretten likevel ikke skulle ha hatt adgang til å forlenge tilsynsperioden, tilføyes det at manglende hovedforhandling etter lagmannsrettens syn uansett ikke er en saksbehandlingsfeil som kan ha hatt betydning for resultatet, jf. [tvisteloven § 29-21](#) første ledd. Det vises til rettens vurderinger over, hvor det går frem at det etter lagmannsrettens syn uansett ikke foreligger særlige grunner som taler for å endre den ordningen Oslo tingrett fastsatte i (den første) dommen (dato 2019), utover å forlenge tilsynsperioden. Lagmannsretten finner det klart at en muntlig forhandling i tingretten ikke ville ha ført til et gunstigere utfall for (far).

- Vær oppmerksom på muligheten for å **nekte fri sakførsel**, se [kapittel 17](#) om sakskostnader og fri sakførsel. Dette kan besluttes "dersom det er urimelig at det offentlige betaler for bistanden", jf. [rettshjelploven § 16](#) femte ledd. Det bør ventes med å avgjøre dette til etter at tilsvar er mottatt. Noen advokater søker også om fri sakførsel før sak reises. Ved gjentatt søksmål/ endringssak anbefales å utvise varsomhet med å innvilge i forkant, eventuelt utover det nødvendige til å utarbeide stevning/tilsvar først. Se eksempel i [LH-2022-106621](#).

21. Parallell sak etter barnevernsløven

Kort om problemstillingene

- Retten kan få inn foreldretvist hvor det samtidig er reist sak etter barnevernsløven. Grensen mellom de to sakstypene reiser kompliserte, men praktisk viktige spørsmål. Det har stor betydning for en hensiktsmessig, effektiv, skånsom og prosessøkonomisk behandling at det investeres tid i avklaring av mulig samordning, avklart rekkefølge, eventuelt stansing etter [tvisteløven § 16-18](#), slik at unødige prosesser kan unngås.
- Dersom barnet allerede er tatt under barnevernets omsorg, vil avgjørelsen i foreldretvisten først og fremst ha betydning for hvem av foreldrene som kan kreve tvangsvedtaket etter barnevernsløven opphevet. Dersom foreldrene har delt bosted, er begge foreldrene i posisjon til å kreve tvangsvedtaket etter barnevernsløven opphevet, jf. [HR-2020-523-U](#). Dersom det er uklart/ikke avgjort hvem som har det faste bostedet, kan begge kreve tilbakeføring, se [HR-2021-2353-A](#).
- Foreldrene har rettslig interesse i spørsmål etter barneløven selv om det er fattet tvangsvedtak etter barnevernsløven.
- Dersom barnets faste bosted etter barneløven flyttes fra en forelder til en annen etter at tvangsvedtak i barnevernssaken er fattet, må krav om opphevelse av tvangsvedtaket etter barnevernsløven starte i barnevern- og helsenemnda som første instans, jf. Rt. 2004 side 875.
- Der barnet er tatt under omsorg ved midlertidig akuttvedtak etter barnevernsløven, vil en rask midlertidig kjennelse etter barneløven § 60 om flytting av barnets faste bosted til den andre forelderen, kunne gjøre at hastevedtaket etter barnevernsløven oppheves, og forslag om omsorgsovertakelse ikke fremmes eller trekkes. Dette kan spare alle involverte for unødige prosesser. Se også [NOU 2020:14 Ny barneløven, i kapittel 14.6.5](#), om de såkalte dobbeltsporsakene, med drøftelse om formell samordning av beslutningsmyndighet i begge sakstyper i slike tilfeller.
- I noen tilfeller er «den andre» forelderen allerede midlertidig fosterhjem for barnet i regi av barnevernstjenesten, etter barnevernsløven, jf. [Ot.prp. nr. 104 \(1992–93\)](#) s. 1 flg. og [rundskriv Q-0835](#) om fosterhjemsplassing hos biologiske foreldre. Se også for dette [NOU 2020:14 Ny barneløven, i kapittel 14.6.5](#).
- Der barnevern- og helsenemnda i vedtak har avgjort om et barn som er tatt under omsorg skal plasseres i fosterhjem hos egen forelder, kan dette punktet i slutningen overprøves av domstolene, jf. [Rt-2011-377](#).

Praktiske grep

- Avklar i planmøtet, se [kapittel 7](#), om det er parallell sak etter barnevernsløven.
- Sakene kan ikke forenes til felles behandling, jf. [tvisteløven § 36-1](#) (1).
- Innhent barnevernsdokumenter jf. barneløven § 61a, se [kapittel 7](#) om planmøte og [kapittel 5](#) om taushetsplikt (herunder om forholdet til barnevernssak om *andre barn*). [Vedlegg 5: Brev til barnevernstjenesten, innhenting av dokumentasjon](#).
- Få samtykke av partene til innhenting av informasjon fra eventuell parallell sak etter barnevernsløven for domstolene, (som informasjon om berømmelse, oppnevning av sakkyndig og tilsvarende).
- Unnlattelse av å hente inn alt relevant bevismateriale kan være opphevelsesgrunn, jf. [HR-2015-506-U](#). Retten har ansvar for å få saken tilstrekkelig opplyst, iht. [tvisteløven § 21-3](#) andre ledd jf. 11-4.

- **Avklar om barnevernstjenestenes saksbehandler bør være tilstede** under det saksforberedende rettsmøtet eller hovedforhandlingen etter barneloven, eller tilgjengelig pr. telefon. Be i så fall om partenes samtykke til dette. Det vil særlig være aktuelt der partene er uenige om hva barnevernstjenesten faktisk gjør/ forbereder, kan/vil tilby av hjelpetiltak, og dersom barnevernstjenesten bør høre partsforklaringer, eventuelt der barnevernstjenesten bør få oversikt over prosessen i foreldretvisten og hva denne kan løse. En praktisk løsning kan være at vedkommende er til stede som sakkyndig vitne med partenes samtykke, jf. [tvisteloven § 24-6](#) (1) sammenholdt med [§ 25-6](#) (2), da slike vitner ofte både vil gjøre rede for sitt arbeid med saken, og for faglige vurderinger. Selv om partene i utgangspunktet kan være ubekvemme med dette, kan løsningen forhindre uheldige utslag av at det pågår parallelle prosesser med unødig tidsspille før barnets videre situasjon kan avklares. Spør gjerne hva som er motforestillingene mot transparente prosesser. Retten vil selv om partene ikke gir slikt samtykke, kunne innkalle barnevernstjenesten som vitne under et saksforberedende møte dersom retten mener at det er behov for dette for å ha et tilstrekkelig grunnlag for å vurdere hva som er forsvarlige løsninger i saken, eller også under en hovedforhandling, jf. [barneloven § 61a](#).
- Vurder om det kan være hensiktsmessig at en og samme sakkyndig forestår utredning hvis dette er aktuelt både i barnevernssaken på ethvert trinn og i foreldretvisten. Be om partenes syn på dette.
- Om innsyn for barnevernstjenesten i sakkyndig utredning og dom i foreldretvist, se [kapittel 6](#).

22. Sperret adresse for en av partene i en foreldretvist

- Oslo tingrett er valgfritt vernet for saker der det er innvilget sperret adresse, jf. [barneloven § 57](#) tredje punktum.
- [HR-2022-1639-A](#) avsnitt 34 -38 gir en komprimert oversikt over **det rettslige grunnlaget og reglene om sperret adresse**.
- Det springende punktene i disse sakene er gjerne om et vedtak om sperret adresse i seg selv må medføre at det ikke kan være samvær, altså **om adressesperring og underliggende beskyttelsesbehov skal legges opprøvd til grunn i foreldretvisten**.
- I forarbeider til barneloven [Ot. Prp. 103 \(2004-2005\) i kapittel 5.5](#) er forholdet mellom sperret adresse og foreldretvister utførlig behandlet, og departementets vurderinger og forslag er oppsummert blant annet slik:

Departementet understreker at en livssituasjon som tilsier at en person må leve på sperret adresse eller med fiktiv identitet fordi vedkommende er utsatt for trusler fra tidligere samlivspartner, omfatter et fåtall mennesker. Det dreier seg imidlertid om situasjoner hvor det foreligger alvorlig fare for liv og helse. Adekvat beskyttelse i disse situasjonene har derfor avgjørende betydning for den det gjelder og barn vedkommende har omsorg for. Det er, som det også framgår av arbeidsgruppens framstilling, gjennomgående kvinner som er utsatt for trusler fra tidligere samlivspartner av en slik alvorlighetsgrad at det er behov for slike beskyttelsestiltak. Det understrekes imidlertid at departementets vurderinger og forslag er kjønnsnøytralt og gjelder uavhengig av hvem som er trusselutsatt og trusselutøver.

... Departementet mener det i praksis vil være vanskelig, og normalt også umulig, å ivareta behovet for beskyttelse gjennom sperret adresse og fiktiv identitet samtidig som en trusselutøver har del i foreldreansvaret, samværsrett, eller opplysningsrett. Det kan ikke forventes at et barn under samværet skal klare å la være å røpe så vesentlige forhold i sin tilværelse som hvor han eller hun bor. Utøvelse av foreldreansvaret forutsetter videre rett til deltagelse i barnets liv som vil medføre kunnskap om barnets bosted. Tilsvarende vil gjelde for opplysningsretten. Dersom den som utgjør trusselen har eller får del i foreldreansvaret

eller samværsrett, vil dette derfor innebære at den trusselutsatte får valget mellom ikke å benytte seg av beskyttelsestiltaket, med den overhengende fare dette vil innebære for vedkommendes sikkerhet, eller at det blir den trusselutsatte som må avskrive all kontakt med barnet.

Fiktiv identitet og sperret adresse er aktuelle beskyttelsestiltak i tilfeller hvor det foreligger en alvorlig trussel mot vedkommendes liv og helse. Ofte vil det også foreligge tidligere voldsutøvelse som barnet kan ha vært vitne til. På bakgrunn av den kunnskap som nå foreligger om skadevirkningene for barn ved å være vitne til vold, mener departementet at retten i stor utstrekning vil ha grunnlag for å komme til en avgjørelse hvor trusselutøveren ikke gis del i foreldreansvaret og ikke gis samværsrett i de tilfellene vedkommende må anses å utgjøre en alvorlig trussel mot den andre forelderen. Å utsette barnets omsorgsperson for alvorlige trusler vil gjennomgående skape en tilværelse med konstant frykt som kan virke svært ødeleggende for både omsorgspersonen og barnet. Etter departementets syn må dette anses å være en omsorgssvikt overfor barnet fra trusselutøverens side. Det er derfor ikke bare hensynet til trusselutsattes sikkerhet som tilsier at det ikke bør være samvær og felles foreldreansvar, men direkte hensynet til barnet.

- I den senere Prop. 85 L. (2012-2013) er dette fulgt opp i [kapittel 7.2.4.2](#) med tilsvarende konklusjon etter at det er vist til uttalelsene i [Ot.prp nr. 103 \(2004-2005\)](#) som er gjengitt over:

Departementet tydeliggjør med dette at det i tilfeller der en forelder har utsatt bostedsforelder og/eller barnet for slike trusler at det er iverksatt beskyttelsestiltak, ikke bør fastsettes samvær. De vurderinger som ble lagt til grunn da beskyttelsestiltaket ble fastsatt, må uten videre kunne legges til grunn også i en etterfølgende sak om samvær dersom beskyttelsestiltaket fortsatt gjelder. I slike tilfeller bør det, av hensyn til den/de trusselutsattes sikkerhet og barnets beste, heller ikke gis samvær under tilsyn av offentlig oppnevnt tilsynsperson.

- I [HR-2022-1639-A](#) avsnitt 39-49 klargjøres at domstolene ikke bare kan forholde seg slik departementet gir anvisning på og legge vedtaket uprøvd til grunn. Det anbefales å lese de nevnte avsnittene i sammenheng, men det heter oppsummert i avsnitt 49:

At det er truffet et vedtak om adressesperre, er ikke avgjørende for samværs spørsmålet. Om det skal fastsettes samvær, må avgjøres av domstolene på vanlig måte etter en selvstendig og konkret vurdering etter reglene i barneloven, der hensynet til barnets beste er det sentrale. Domstolene skal ikke uten videre legge til grunn de vurderingene politiet har foretatt da sperrevedtaket ble truffet. Reglene om samvær og reglene om adressesperre utgjør separate og uavhengige regelsett som tjener ulike formål. Men vedtaket om adressesperre vil likevel få betydning for samværsavgjørelsen. For det første vil grunnlaget for vedtaket – så langt det blir gjort kjent for retten og partene – kunne bidra til å opplyse samværs saken. For det andre må vedtaket om adressesperre respekteres av domstolene når de tar stilling til om det skal fastsettes samvær. Det er ikke i en sak om samværsrett grunnlag for å sette vedtaket til side eller se bort fra det, selv om det kan hefte mangler ved vedtaket. De virkningene sperrevedtaket fører med seg, må – så lenge vedtaket ikke har falt bort – trekkes inn som premiss både for vurderingen av om samvær skal nektes og i en vurdering av hvordan et eventuelt samvær skal gjennomføres. Av den grunn skal det mye til for at samvær i en slik situasjon skal kunne være til barnets beste. Men det er ikke utelukket og må vurderes konkret i den enkelte sak.

- Det vil normalt ikke gis ut informasjon om den konkrete trusselvurderingen som er foretatt, men leder av det aktuelle politidistriktet, eller en representant for Kripos vil kunne innkalles som vitne for å gjøre generelt rede for hvilke vurderinger som gjøres i slike saker. For retten er det uansett en utfordring at den skal forholde seg til en konkret trusselvurdering fra politiets side, normalt uten at det gis tilgang til vurderingen, eller grunnlaget denne er basert på. Dette utgjør en åpenbar svakhet ved sakens opplysning, og det er lite tilfredsstillende at retten har begrenset mulighet til å prøve nærmere den premiss som adressesperringen utgjør.

- Det kan også være forhold i grunnlaget som går utover konkretiserte bevistema som for eksempel vold. For eksempel kan grunnlaget være at det er gitt opplysninger om et kriminelt miljø til politiet, eller opplysninger om et æresrelatert trusselbilde eller lignende. Forhistorien til trusselbildet som har ført til sperret adresse kan være svært sammensatt. Dette er vanskelig å tilpasse til rettens behov for opplysninger, uten at en trussel kan bli betydelig forsterket, eller en pågående etterforskning kan bli sterkt skadelidende.
- Om beviskravet, se [kapittel 15](#). Se også uttalelser om dette i sak med mor og barn på sperret adresse i [LB-2018-27367](#):

Lagmannsretten utleder videre, (...) at det alminnelige sivilrettslige beviskravet sannsynlighetsovervekt skal benyttes hvis det ved vurderingen har betydning om, og eventuelt i hvilket omfang, faren har utøvd vold. Hvis fare for bortføring av barna har betydning, kreves det ikke sannsynlighetsovervekt for faktum som underbygger slik fare. Av hensyn til barna gjelder et lempet beviskrav når bortføringsfare skal vurderes. Det må imidlertid foreligge holdepunkter for at det foreligger slik risiko, hvis den skal tillegges betydning.

Praktisk tilnærming til saker med sperret adresse

- Saker med sperret adresse bør håndteres av et fåtall personer på både dommer- og saksbehandlersiden.
- Retten må avklare hvordan og i hvilken grad grunnlaget for adressesperring i den konkrete saken kan gjøres kjent for retten.
- Retten er ofte avhengig av bistand til å avklare situasjonen fra den eller de advokatene som kjenner saken. Dersom slik forhåndsavklaring bare kan skje med den ene av advokatene kan det vurderes å bruke en annen forberedende dommer som kan være friere i denne avklaringsprosessen uten fare for å inhabilisere seg.
- Sakene kan være ekstra krevende for prosessfullmektigene, og dette vil kunne reflekteres i arbeidsoppgaver/sakskostnadskrav
- Behov for informasjon fra politiet løses enklest ved å kontakte Kripos, som har faste personer med ansvar for saker med sperret adresse.
- Enhver glipp som oppgir (nytt) personnavn, stedsnavn og lignende som kan avsløre en sperret adresse må forebygges. Slik glipp kan medføre at barnet og den skjermede forelderens bryte opp for å etableres i sikkerhet på nytt. Dette må ivaretas ved registrering, dokumenthåndtering, og utsendelse av brev. Det må videre tas hensyn til av en sakkyndig, og i forbindelse med barnesamtale. Her kan forberedelser eller informasjon røpe barnets oppholdssted eller tidspunkt for besøk hos retten eller den sakkyndige, og den sakkyndige vil kunne «skygges» under utførelse av oppdraget.
- Det må avklares hvilke sikkerhetstiltak som anses nødvendige før, under og etter eventuelle rettsmøter. Sikkerhetsbistand fra politiet bør vurderes, og det bør være lav terskel for å konferere med Kripos under saksforberedelsen.
- Avklar hvilken sal som egner seg, om det trengs flere saler, eventuelt om det skal gjennomføres delvis fjernmøte med parten som har sperret adresse.
- Vær oppmerksom på at saken kan reise prosessuelle problemstillinger knyttet til ønske om sladding av navn og adresser i dokumenter, samt begjæring om at vitner forklarer seg anonymt. Tvisteloven § 24-8 gir ikke anledning til anonym vitneførsel i sivile saker, noe som er i motstrid med forutsetningene i saker med sperret adresse. Det ser ut til at lovgiver tidligere ikke har vært oppmerksom på problemstillingen. I avgjørelsen i [HR-2015-1452-U](#) ble det slått fast at anonym vitneførsel fra fostermor (i en barnevernssak) var en saksbehandlingsfeil, men at det var klart at den ikke kunne ha virket inn på avgjørelsens innhold. I [Prop. 34 L \(2022-2023\) i kapittel 7.1.](#) er det foreslått endring i tvisteloven og barnevernsloven som tillater

anonym vitneførsel ved sperret adresse i *barnevernssaker*. Det er imidlertid uttrykkelig avgrenset mot andre sakstyper. Dette har vi tatt opp med Storkomiteen mens Prop'en var til behandling ultimo mars, og det vil følges opp. Inntil videre, og i påvente av en bredere hjemmel, bør problemet antakelig håndteres prosessuelt som i nevnte [HR-2015-1452-U](#).

- Også i disse sakene er det overordnede beviset hva som er til barnets beste. Forsøk å unngå at saken utvikler seg til en ren prøving av om det foreligger bevis for alvorlige straffbare forhold eller fare for slike. Se om beviskrav over, og i [kapittel 15](#).

23. Tilbakemelding til barnet

- Når barnet har medvirket, se [kapittel 9](#), skal barnet orienteres om utfallet av saken, og hvordan barnets mening er tillagt vekt, jf. [barneloven § 61](#) første ledd nr. 4 andre punktum.
- Barnet må bli orientert om både midlertidige avtaler, rettsforlik, avsagte dommer og kjennelser.
- Spør barnet i barnesamtalen om hvordan det ønsker å få formidlet resultatet. Dette kan skje via dommeren eller den sakkyndige dersom slik er oppnevnt. Dersom dommeren formidler resultatet alene, bør det være et rettsvitne eller en saksbehandler til stede. Dersom retten finner det forsvarlig kan foreldrene sammen orientere barnet om inngåtte *avtaler*, eventuelt sammen med den sakkyndige, da det kan ha en egenverdi å vise barnet at foreldrene kan opptre sammen ved enighet.
- Retten bør ha et bevisst forhold til når barnet skal orienteres om resultatet i saken slik at foreldrene og barnet får informasjon omtrent på samme tid.
- I lagmannsretten er det tilstrekkelig at én lagdommer orienterer barnet om resultatet.
- Orienter barnet på et språk tilpasset dets alder og modenhet, og gi en reell begrunnelse for resultatet. Hvis resultatet ikke er i tråd med barnets ønsker er det ekstra viktig å vise barnet at du *har hørt* og forstått hva barnet selv ville, og at du forklarer hvorfor det likevel ble annerledes.
- Når det er avsagt dom må barnet også informeres om at dommen «ikke gjelder» før den har rettskraft, og hva dette betyr og innebærer.
- Tenk igjennom hvem som skal ivareta barnet følelsesmessig etter at det har fått tilbakemelding, særlig gjelder dette når resultatet ikke ble som barnet ønsket.
- Lag notoritet rundt tilbakemelding til barnet gjennom et kort notat.
- Se forøvrig praktiske anbefalinger i «[En domstol til barnets beste](#)».

24. Saker med foreldreansvar registrert som *ukjent*

- Registrering av foreldreansvar som ukjent gjøres når barn innvandrer til Norge sammen med en av foreldrene og det ikke vites hvem som har foreldreansvaret. Det kan da ikke utelukkes at det foreligger en utenlandsk rettsavgjørelse som gir den andre forelder foreldreansvaret eller del i det. Folkeregistrene vil derfor ikke legge opprøvd til grunn at en mor eller far har foreldreansvar alene, se nærmere i eget rundskriv om hvordan slike saker behandles, [Rundskriv nr. 8, 2017 fra Skattedirektoratet](#).
- Etter noe tid oppdager forelderen så at det er nødvendig å ha foreldreansvar for barnet for eks. for å få utstedt pass. Ulike offentlige myndigheter gir råd om at vedkommende må reise sak for domstolen for å få foreldreansvar (alene).

- Vedkommende oppgir som oftest i stevningen at den andre forelder enten er ukjent, eller befinner seg på ukjent sted i utlandet.
- Etter en lovendring med ikrafttredelse 1. januar 2019 er det ikke lenger tvilsomt at foreldretvist kan reises i disse tilfellene, jf. [barneloven § 56](#) første ledd annet punktum. Det fremgår av forarbeidene, [Prop. 167 L \(2016-2017\) kapittel 8.6.2.1](#), at en forelder kan reise slik sak både når hen ikke har foreldreansvar fra før, og når det er felles men ønskes alene. Departementet har videre i punkt 8.6.2.1. i proposisjonen uttalt følgende om det praktiske behovet for å få fastsatt foreldreansvar:

Behovet for å kunne reise sak om foreldreansvar når den andre forelder bor i utlandet, og det ikke er mulig å få oppsporet vedkommende for å få inngått avtale, er større i dag enn tidligere. Dette har sammenheng med innvandring til Norge (her særlig situasjonen der én forelder innvandrer alene med et barn). Det har også sammenheng med de forpliktelser som følger av Norges tilslutning til Haagkonvensjonen 1996 når det gjelder rettsvalg for foreldreansvar og anerkjennelse av avgjørelser om foreldreansvar, som innebærer at det i mindre grad enn før kan legges til grunn at en forelder som kommer alene med et barn til Norge, har foreldreansvar alene for barnet. Se nærmere i punktene 8.2 og 8.4. Forelder som er alene med barnet i Norge, vil kunne ha et behov for å få fastsatt at han eller hun har foreldreansvar alene, slik at han eller hun kan ta nødvendige beslutninger på vegne av barnet.

- Av de nevnte lovforarbeidene (videre i kapittel 8.6.2.1) fremgår det at reglene ikke er ment å romme en situasjon der det opplyses at den andre forelder er død. Det er flere eksempler på at det er tatt ut søksmål for domstolene der den forelder som bor i Norge med barnet hevder at den andre forelder er død. Noen ganger legges det også frem dødsattest fra et land der dokumentnotoriteten er dårlig, andre ganger foreligger ingen dokumentasjon. Uttalelsene i forarbeidene kan tyde på at det er meningen at domstolene skal avvise denne typen søksmål og henvise vedkommende til UDI, uten at det er uttalt direkte. I [LG-2017-146667](#) opphevet imidlertid lagmannsretten en slik avvísingskjennelse med en fylldig begrunnelse, altså i strid med denne tolkningen.
- Det er ikke gitt spesielle saksbehandlingsregler for hvordan domstolene skal behandle saker med foreldreansvar ukjent, ut over at det i forarbeidene er noen uttalelser om krav til opplysning av saken, i [Prop. 167 L \(2016-2017\) i kapittel 8.6.2.2](#):

Krav til opplysning av saken mv.

Departementet legger til grunn at kravene til stevning følger av barneloven også i de tilfellene som her foreslås regulert. Bestemmelsen i [barneloven § 58](#) siste ledd og de bestemmelsene i tvisteloven som supplerer barneloven, jf. blant annet [tvisteloven § 11-5](#), synes tilstrekkelige til å gi grunnlag for en forsvarlig behandling av saken i domstolen. Departementet viser til at stevningens overordnede funksjon er å gi grunnlag for forsvarlig behandling av saken, og at dommer kan be partene om en nærmere redegjørelse for saken dersom det trengs for å få saken godt nok opplyst.

Utenriksdepartementet er i sitt hørings svar opptatt av konsekvenser for tilfeller der den forelder som bor i utlandet ikke har ønsket å flytte, men har vært tvunget til det som følge av samlivsbrudd og påfølgende tap av retten til opphold i Norge, se gjengivelse av deres høringsuttalelse under punkt 8.5. Departementet er enig i at det bør stilles strenge krav til dokumentasjon av forsøk på å komme i kontakt med den forelder som bor i utlandet. Når det foreslås en noe større fleksibilitet i adgangen til å reise sak, så er dette av hensyn til barnets beste og for å sikre at forelder i Norge kan utøve sitt foreldreansvar for barnet på en best mulig måte. Det er også slik at det kan inngås avtale om foreldreansvar dersom foreldrene igjen får kontakt med hverandre, i etterkant av dom. Det er også mulig å reise sak om endring av avgjørelse om foreldreansvar etter barneloven. Det er heller ikke gitt at resultatet av en domstolsbehandling av sak om foreldreansvar, alltid bør være at den som reiser saken, skal få foreldresvaret alene. Det er hensynet til barnets beste som skal være avgjørende for hva dommeren kommer til.

- Forarbeidene synes å forutsette at domstolene gjennom sin saksbehandling vil sørge for at spørsmålet om hvem som har foreldreansvar for barnet vil bli forsvarlig (bedre) opplyst. Det er ikke nødvendigvis tilfellet.
- Når sakene bringes inn for domstolene bør saksøkeren, som er selvprosederende, kalles inn til planmøte i retten, eventuelt med tolk, for avklaringer, blant annet av om den andre forelderen kan kontaktes for å avtale endring av foreldreansvaret uten at det må avsies dom, hvis dokumentasjonen for samtykke/avtale er tilstrekkelig for folkeregisteret.
- Det bør ellers undersøkes hvilke opplysninger som kan finnes hos UDI
- Hvis det er nødvendig med dom må stevning forkynnes ved oppslag, og det bør da samtidig forkynnes innkalling til hovedforhandling.
- Barnets rett til medvirkning må ivaretas, se [kapittel 9](#).
- Oslo tingrett har over tid forsøkt å løfte disse spørsmålene opp til lovgiver. Se nærmere omtale av problemstillingene i NOU 2020:14 i kapitlene [10.2.2.4](#) og [10.2.4.4](#).

25. Saker om foreldreansvar etter forelders dødsfall

- Se barneloven §§ [38](#) og [64](#) til 64 d. Reglene er betydelig revidert med ikrafttredelse 1. januar 2019, se [Prop. 167 L \(2016-2017\) i kapittel 7](#).
- Der en forelder dør **og har hatt foreldreansvaret sammen med den andre**, får den gjenlevende nå automatisk hele foreldreansvaret, jf. [barneloven § 38](#) første ledd. Det samme skjer **dersom den gjenlevende ikke hadde del i foreldreansvaret, men bodde sammen med barnet**, jf. andre ledd. Dersom den gjenlevende er dømt eller under straffeforfølgning for drap på avdød forelder gjelder reglene i [barneloven § 64](#) andre ledd, se om midlertidige avgjørelser i [§ 64 b](#).
- **Der et dødsfall fører til at ingen lenger har foreldreansvar for et barn** skal det sendes melding til tingretten, jf. [skifteloven § 12 a](#). Dette utløser en plikt for retten til å behandle sak om foreldreansvaret, og et eget ansvar for videre saksgang, uten at det finnes noen saksøker, jf. [barneloven § 64 a](#). *Gjenlevende forelder som ikke er dekket av § 38* kan kreve foreldreansvaret, og i dette tilfellet kan også andre kreve det, og retten må da treffe et valg mellom disse personene, (men se også [§ 64](#) femte ledd for en kombinert løsning).
- Merk at det løper en absolutt 6-månedersfrist, som ikke kan forlenges, for at *andre* enn gjenlevende forelder kan kreve foreldreansvar. Fristen regnes fra dødsfallet i ordinærtillfellene, og fra rettskraftig dom i saker der den gjenlevende forelder er dømt for forsettlig å ha forvoldt den andres død, alternativt fra siktelse eller tiltale er frafalt, jf. [barneloven § 64](#) andre ledd. Dette bør retten varsle eventuell oppnevnt verge, nære slektninger, barneverntjenesten og andre involverte om. Hvis krav fra andre enn gjenlevende forelder innkommer *etter* denne fristen, må kravet avvises. Om den eneste som begjærer foreldreansvaret da er gjenlevende forelder, og vedkommende *ikke* er egnet, må retten bestemme at ingen får foreldreansvaret. Barnet må da tas under barnevernets omsorg, og det oppnevnes en verge for ivaretagelsen av formaliteter under foreldreansvaret, jf. § 64 syvende ledd.
- §§ 64 til 64 d gir svært konkrete regler for saksforberedelsen og avgjørelsen, og bestemmelsene bør leses i sin helhet i sammenheng med denne veilederen.
- Avgjørelsene skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet, jf. [§ 48](#) og nærmere kriterier i [§ 64](#) tredje ledd.
- Barnets rett til medvirkning må ivaretas, se [kapittel 9](#).
- Der det er to «konkurrenter» om foreldreansvaret er det i utgangspunktet naturlig at begge behandles som parter i saken, men her kan det finnes spørsmål om taushetsbelagte opplysninger for eksempel som bør vurderes nærmere. Der det bare er én begjæring, og det er

usikkert om det vil være til barnets beste å ta den vil følge, må det vurderes i hvilken grad «begjærerer» skal ha tilgang til opplysninger retten innhenter underveis, begjæringen kan ikke i seg selv gi rett til tilgang til taushetsbelagte opplysninger om barnet.

- For å få opplyst saken og avklart hva som vil være til barnets beste er en hensiktsmessig saksgang å innhente:
 - uttalelse og informasjon fra barnevernstjenesten, se [§ 64](#) fjerde ledd
 - uttalelse og informasjon fra barnets nære slektninger eller andre det bor med, se [§ 64](#) fjerde ledd, hvem dette er kan avklares gjennom oppslag i folkeregisteret og informasjon fra barnevernstjenesten
 - Se [vedlegg 16 med forslag til brevinnhold](#).
 - Retten kan også ved behov oppnevne en sakkyndig.
 - Der det er oppnevnt verge for barnet vil dette gjerne være en oppnevning av formell karakter, slik at det ikke er gitt at vergen kan bidra til sakens opplysning
- **Bestemmelsene fanger ikke opp at den som vil overta foreldreansvaret ikke alltid er innforstått med konsekvensene.** Dersom fosterforeldre for barn som er under barnevernets omsorg overtar foreldreansvaret fører det til at de også anses å overta omsorgen for barnet. Offentlig omsorgsovertakelse med tilhørende økonomisk og faglig ansvar vil da bortfalle, og dette gjelder selv om en eventuell gjenlevende forelder formelt sett fortsatt har forsørgeransvar etter barneloven. For øvrig vil rettsvirkningene i all hovedsak være som etter en gjennomført adopsjon, med unntak for forhold som knyttes til slektskap, som arverettslige og odels-/konsesjonsrettslige regler. Retten bør avklare om interessentene er tilstrekkelig informert om slike forhold. Et alternativ til at fosterforeldrene overtar foreldre-ansvaret er at fortsetter som før som fosterforeldre, og at statsforvalteren oppnevner en verge som kan forvalte foreldreansvaret, jf. [§ 64](#) syvende ledd.

26. Om oppnevning av egen advokat for barnet

I lovforarbeidene, [Ot.prp. nr. 29 \(2002-2003\) i kapittel 7](#) framgår det at slik oppnevning bare skal skje unntaksvis, når det foreligger et særlig behov for det. Verken barnet eller representanten har partsrettigheter, og rollen skiller seg sterkt fra en vanlig advokatrolle. Den er begrenset til det som framgår av [barneloven § 61](#) første ledd nr. 5. I særmerknadene til denne delen av bestemmelsen heter det (med våre uthevninger):

*Verken barnet eller representanten har partsrettigheter, og deres stilling under saken er **begrenset** etter reglene i nr. 5. Oppnevning av en representant for barnet skal bare skje **unntaksvis**, hvor det foreligger et særlig behov for det.*

*Representanten kan **samtale med barnet**, se andre punktum. Muligheten for barnet til å få støtte fra og kontakt med en person som ikke har direkte interesse i utfallet av saken, antas å kunne redusere belastningene ved saken.*

***Representanten bør ikke ta standpunkt til tvistespørsmålene;** hans rolle er i første rekke å ivareta barnets interesse i at saken blir tilstrekkelig opplyst, at saksbehandlingen skjer så raskt som mulig og at saksbehandlingen for øvrig tar hensyn til barnets interesser.*

*I forskrift om barnets talsperson i saker som behandles i fylkesnemnda § 4 heter det at barnets talsperson, etter samtale med barnet, skal fremstille saken fra barnets synsvinkel og gi sin selvstendige vurdering av saken. Dette vil være annerledes i en barnefordelingssak. **Barnets eventuelle standpunkt i de spørsmål foreldrene tvistes om, skal komme til rettens kunnskap på den måte som brukes i dag; gjennom sakkyndige eller gjennom samtaler med dommeren mv.** I det hele skal barnets representant verken gå inn i dommerrollen eller prosessfullmektigens rolle.*

*Barnets representant har rett til å få tilsendt saksdokumentene, se tredje punktum. Vedkommende **kan fremsette forslag om saksbehandlingen**, herunder foreslå at bestemte*

vitner blir ført for retten eller at noen av de alternativ som er nevnt i § 61 første ledd settes i verk. Dette skal gjøres skriftlig eller i rettsmøte, og partene skal gjøres kjent med det initiativ som blir tatt. **Det er i første rekke dommeren som er adressat for representantens arbeid.** Men representanten kan også henvende seg direkte til partene eller deres prosessfullmektiger om forhold som er vesentlige for barnet under sakens gang, og eventuelt medvirke til at saken løses ved partenes enighet.

Representanten har videre **adgang til å være til stede under rettsmøter** i saken, så fremt retten samtykker til dette, jf. femte punktum.

Etter siste punktum skal barnets representant **kunne stille spørsmål til parter og vitner. Men verken barnet eller representanten har prosessrettigheter for øvrig; de kan således ikke nedlegge påstand i saken eller påanke en avgjørelse.**

Om advokatens/representantens taushetsplikt vises til utkastet § 50 tredje ledd og merknadene til denne.

27. Særlig om lagmannsrettens behandling

Oppfriskning av ankefrist, se [HR-2022-1732-U](#), se også [LG-2023-40414](#).

Silingsvurderingen

- Også foreldretvister er gjenstand for silingsvurdering etter [tvisteloven § 29-13](#) andre ledd, og avgjørelsen skal "først og fremst rette seg etter hensynet til barnets beste", jf. [barneloven § 48](#), [FNBK artikkel 3 nr. 1](#) og [Grunnloven § 104](#) andre ledd. Det betyr at vurdering og begrunnelse bør ta utgangspunkt i hensynet til barnet, og i at det utfra et barneperspektiv normalt vil være en betydelig belastning å være omfattet av en rettslig konflikt med uklarhet og manglende forutsigbarhet om særlig bosted og samvær. Hensynet til barnets behov veier tyngre enn hensynet til foreldrenes behov for en ny prøving, selv om det dreier seg om spørsmål av den største viktighet også for dem. Se eksempler [LE-2019-1956](#), [LF-2018-154423](#) og [LB-2016-169459](#). Et nytt subsidiært krav kan tenkes fremmet i ankeomgangen, men ikke alene. I [HR-2022-2070-U](#) hadde et nytt subsidiært krav om samvær framsatt i anke blitt tillatt fremmet til tross for at anke over foreldreansvar og fast bosted som hadde vært behandlet i tingretten ble nektet fremmet. Ankeutvalget opphevet beslutningen om å henvise den nye subsidiære anken, i [HR-2020-2321-U](#) var begrunnelsen for ankenektelsen mangelfull og beslutningen om (delvis) ankelnektelse ble opphevet.

Lagmannsrettens kompetanse

- Når saken gjelder inngrep i retten til familieliv etter [Grunnloven § 102](#) første ledd og [EMK artikkel 8](#), må prøvingsadgangen sees i lys av private parters prosessuelle rettigheter etter EMK artikkel 8, jf. EMDs storkammerdom 10. september 2019 i saken Strand Lobben mot Norge ([EMDN-2013-37283-2](#)) avsnitt 212. Lagmannsretten kan da også prøve den konkrete subsumsjonen i samme grad som EMD om saken skulle bli påklaget til EMD, jf. blant annet [Rt-2007-404](#) avsnitt 40 og [HR-2016-322-U](#) avsnitt 25.

Planmøte

- Planmøte etter det særlige oppsettet som er beskrevet i denne veilederens [kapittel 7](#), og med eget innkallingsbrev og rettsbokmal i vedleggene, anbefales også for lagmannsretten, med de nødvendige tilpasninger.
- Se [kapittel 21](#) om tilfeller der det er parallell barnevernssak
- Se [HR-2023-276-U](#) om når det bør holdes muntlige forhandlinger

Særlige forhold

- Sakene er ikke undergitt fri rådighet og retten har ansvar både for sakens opplysning og for at resultatet er til barnets beste, se nærmere om dette i denne veilederens [kapittel 7](#).
- Om spesielle beviskrav og bevisspørsmål se denne veilederens [kapittel 15](#).

Sakkyndig

- Vær oppmerksom på at rettsoppnevnt sakkyndig i tingretten ikke nødvendigvis har gjennomført en tradisjonell utredning, og at grunnlag for oppnevning og utført arbeid, samt avklaring av rolle og habilitet er særlig viktig. Om den sakkyndige har deltatt i mekling mellom partene er hun etter noens syn som hovedregel inhabilisert for videre arbeid. Se denne veilederens [kapittel 8](#) om sakkyndighet.
- [HR-2017-1957-U](#) om oppnevning av to sakkyndige

Nærmere om saksforberedelsen

- I tingretten er det hovedregelen at det gjennomføres et saksforberedende møte i retten, blant annet for om mulig å mekle, jf. [§ 61](#) første ledd nr. 1. Dette kan også være et heldig grep i lagmannsretten. Det er noe omdiskutert om ordinær rettsmekling etter tvisteloven [kapittel 8](#) er anvendelig ved siden av denne lex specialis-varianten. Der det vurderes ordinær rettsmekling anbefales at dette valget begrunnes særskilt og at det avklares med prosessfullmektigene, som normalt ikke vil forvente denne meklingsformen i en foreldretvist. Ved deltakelse av sakkyndig må gjennomføring og rollefordeling avklares tydelig i forkant

Barnets rett til medvirkning

- Se kapittel 9 i denne veilederen om barnets rett til medvirkning, følg linken til [«En domstol til barnets beste»](#) for praktiske anbefalinger, og se også [kapittel 23](#) i denne veilederen om tilbakemelding til barnet.
- I ankesaker må det vurderes om barnet skal informeres og høres på ny, iht. [§ 31](#), jf. [Barnekonvensjonens artikkel 12](#) og [Grunnloven § 104](#) første ledd, og dette må avklares og planlegges på et tidlig stadium, slik at det kan skje på en måte som er god for barnet.
- Spørsmål om ankenektelse er en realitetsavgjørelse, og barnet skal som hovedregel høres, se [HR-2022-1859-U](#) for et tilfelle hvor beslutning om å nekte anke fremmet ble opphevet fordi barnet ikke hadde vært hørt.
- Barnets rett til medvirkning gjelder i utgangspunktet også for prosessuelle avgjørelser, men se [HR-2021-763-F](#).
- Hvis barnet selv ønsker å uttrykke seg direkte overfor de som skal bestemme bør dette skje i møte med alle sakens dommere.

Vedlegg 1 Innkallingsbrev planmøter i foreldretvist, ulike varianter

A. Første planmøte

Dag, dato, klokkeslett

Møtet vil bli gjennomført som fjernmøte. Deltakerne vil bli oppringt fra retten.

Vi forutsetter at du selv underretter din part om møtet.

I planmøtet ønsker retten å få avklart blant annet:

1. Hvor mange timer som har vært meklet på familievernkontoret, om begge har møtt, og om barna har vært hørt der. Er det inngått midlertidig avtale?
2. Er det hensiktsmessig å vise partene tilbake til ny mekling etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 2?
3. Om det er spesielle forhold ved saken som skal belyses, for eksempel høyt/langvarig konfliktnivå, ev. tidl. saker om samme tema, rus eller psykiatri, vold/overgrep, ulikt styrkeforhold, særlig behov hos barn, særlig behov pga. fremmed kultur, politianmeldelse, barnevernssak, utlendingssak eller annet.
4. Om det bør gjennomføres mekling i rettsmøte.
5. Haster saken på en slik måte at det bør avsies midlertidig avgjørelse?
6. Finnes det *barnevernsdokumenter*, politidokumenter eller andre dokumenter som bør innhentes? Hvordan skal eventuelt disse innhentes og håndteres?
7. Skal det innhentes *uttalelse* fra barnevernstjenesten etter barneloven § 61 første ledd nr. 6?
8. Om det er knytningpunkter til sak etter barnevernloven, straffesak, sak etter utlendingsloven som bør hensyntas/ samordnes.
9. Samtykker partene til opphevelse av taushetsplikt overfor aktuelle komparenter?
10. Partenes, og eventuelt barnets, syn på når og på hvilken måte barnet bør høres.
11. Om det bør oppnevnes advokat for barnet etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 5.
12. Om det skal oppnevnes sakkyndig etter [§ 61](#) første ledd nummer 1 eller 3, om den sakkyndige bør ha særlig kompetanse på noe område, og om den sakkyndige bør gjennomføre samtaler med partene.
13. Beramningstidspunkt for rettsmøte/hovedforhandling
14. Vil det bli krevd tilsyn under samvær, og i så fall beskyttet eller støttet tilsyn?
15. Er det aktuelt med rustesting, og i så fall i forhold til hvilke rusmidler?
16. Er det behov for tolk til foreldre og/eller barn i rettsmøter og/eller i kontakt med den sakkyndige?
17. Andre forhold av betydning for saksforberedelsen

B. Planmøte før nytt rettsmøte

- Hva har skjedd siden sist, er det som ble avtalt sist i gang og i rute?
- Hvordan fungerer den midlertidige avtalen, er det enighet om evalueringen?
- Hva er målsetningen med det neste rettsmøtet, er partene klare for å inngå en avtale? Har de snakket sammen? Finnes det noe omforent utkast til en avtale eller kan et slikt utkast lages? Plan for gjennomføring av rettsmøtet

- Trengs det innhenting av mer informasjon?
- Oppnevning av sakkyndig?
- Står partene egentlig like langt fra hverandre? Har det noen hensikt å gjennomføre et nytt saksforberedende rettsmøte eller skal retten beslutte at dette utgår slik at det heller berammes hovedforhandling?
- Er det behov for at barnet informeres og gis anledning til å høres på nytt?

C. For rettsmøte til behandling av midlertidig avgjørelse, se [kapittel 4](#)

D. Planmøte ved direkte berømmelse av hovedforhandling

1. For direkte berømmelse, se også alle punkter for første planmøte under A over.
2. Bør retten settes med fagkyndige meddommere?
3. Dom uten hovedforhandling etter barneloven [§ 61](#) første ledd nr. 8?
4. Kombinert muntlig og skriftlig behandling etter [tvisteloven § 9-9](#) andre ledd?
5. Vil det bli begjært midlertidig kjennelse for domsresultatet, jf. [barneloven § 60](#), slik at slutningen eller deler av denne gis foregripet tvangskraft, jf. [barneloven § 65](#) første ledd tredje punktum?
6. Hvilke skriftlige bevis og vitner vil bli ført?
7. Er det hensiktsmessig eller ønskelig at *retten* innkaller vitner fra familiens offentlige nettverk som skole, barnehage etc. ?
8. Når kan saken berammes, og hvor mange dager bør settes av til hovedforhandling?

E. Planmøte ved berømmelse av hovedforhandling etter saksforberedende rettsmøter

1. Se alle punkter under A og D
2. Dommerbytte? Se [kapittel 14](#) med videre henvisninger.
3. Samme sakkyndige? Se [kapittel 8](#) med henvisninger.
4. Er det utført sakkyndig arbeid som det så langt ikke er skrevet notat/rapport fra?

Vi anbefaler advokatene å gjøre seg kjent med domstolenes nasjonale veileder for behandling av foreldretvister.

Vedlegg 2 Rettsbok planmøte i foreldretvist, ulike varianter

Møtedeltakere

Møtet ble holdt som fjernmøte. [Ved fjernmøte: Opplys hvor deltakerne befant seg.]

Prosessfullmektigene ble gitt anledning til å uttale seg om plan for den videre behandlingen av saken.

Del 1: Første planmøte

Mekling

- Hvor mange timer har partene meklet ved familievernkontoret?
- Har begge parter møtt til mekling / har det vært separat mekling?
- Har barnet medvirket i meklingen?
- Er det inngått midlertidig avtale mellom partene i påvente av den rettslige behandlingen?
- Er det hensiktsmessig å vise partene tilbake til ny mekling etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 2?

Hvem og hva saken gjelder (barn, alder, tvistepunkt)

Særlige forhold ved saken

- Har barnet særlige behov eller utfordringer?
- Er det påstander om vold / overgrep?
- Er det påstander om at en eller begge parter har psykiske lidelser?
- Er det kulturelle forhold som har betydning for saken?

Er saken egnet for mekling?

Haster saken?

- Er det begjært midlertidig avgjørelse?
- Eventuelt når skal det berammes rettsmøte for behandling av begjæring om midlertidig avgjørelse?

Innhenting av dokumentasjon

- Finnes det barnevernsdokumenter?
- Hvordan skal innhenting og håndtering av disse foregå (skal alle dokumenter innhentes, skal partene få tilgang til alt, skal retten gjøre en utvelgelse m.m)
- Skal det innhentes uttalelse fra barnevernstjenesten etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 6?
- Finnes det politidokumenter? Skal disse innhentes, og hvordan skal eventuelt disse innhentes og håndteres?
- *Er det behov for samordning med parallell barnevernssak (stansing, innhenting av opplysninger / dokumenter fra den parallelle saken, oppnevning av samme sakkyndig m.m.)*
- *Er det behov for samordning med straffesak (tilrettelagte avhør, besøksforbud etc.)*

Opphevelse av taushetsplikt

- Samtykker partene til opphevelse av taushetsplikt overfor aktuelle komparenter?
- Sett frist for avklaring av dette spørsmålet dersom dette ikke er avklart med partene av advokatene i forkant av møtet.

Barns medvirkning

- Skal barnet medvirke? Når, hvor, av hvem og hvordan?

Advokat for barnet

- Er det aktuelt å oppnevne egen advokat for barnet etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 5?

Sakkyndige

- Skal det oppnevnes sakkyndig i saken etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 1 eller nr. 3?
- Kreves det særlig kompetanse av den sakkyndige?
- Drøft mandatet til den sakkyndige, og avtal tidspunkt for når utkast til mandat skal sendes til advokatene.

Berømming

- Når kan saksforberedende møte avholdes?
- Informasjon om saksgang og gjennomføring av det saksforberedende møtet.

Tilsyn

- Er det behov for tilsyn under samvær?
- Beskyttet eller støttet tilsyn? Eventuelt privat tilsyn?

Rustesting

- Er det behov for rustesting?
- I forhold til hvilke rusmidler?
- Hva slags testregime mener partene vil være hensiktsmessig?

Tolk

- Er det behov for tolk (hvilket språk) for en eller begge foreldrene?
- For barnet?
- Både under rettsmøtet og i kontakt med den sakkyndige?

Andre forhold av betydning for saksforberedelsen?

Del 2: Ved direkte berømmelse av hovedforhandling

Skal det være fagkyndige meddommere, jf. [tvisteloven § 9-12](#)?

Er det begjært midlertidig kjennelse for domsresultatet, jf. [barneloven § 60](#), slik at slutningen eller deler av denne gis forgrepet tvangskraft, jf. [barneloven § 65](#) første ledd tredje punktum?

Hvilke skriftlige bevis og vitner vil bli ført?

Er det forsvarlig å bruke komparentopplysninger fra den sakkyndige uten at disse innkalles som vitner, jf. [tvisteloven § 21-9](#)?

Drøft om det er hensiktsmessig at retten innkaller vitner fra familiens offentlige nettverk som skole, barnehage etc.

Når kan saken berammes, og hvor mange dager må det settes av til hovedforhandling?

Del 3: Ved berømmelse av hovedforhandling i saker hvor det har vært avholdt saksforberedende møte:

Avklar partenes syn på om dommeren som har meklet også kan være hovedforhandlingsdommer.

Anføres det formelle inhabilitets innsigelser mot dommeren som har meklet?

Avtal hvordan arbeidet til den sakkyndige etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 1 skal dokumenteres under hovedforhandling (pålegg den sakkyndige å lage notat dersom dette ikke er gjort tidligere, avklar om sakkyndige skal forklare seg under hovedforhandling, hvem som eventuelt skal innkalle den sakkyndige som vitne etc.).

Er de behov for full utredning etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 3?

Avklar partenes syn på den sakkyndiges habilitet, kan en sakkyndig som har vært oppnevnt etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 1 foreta en utredning etter § 61 første ledd nr. 3?

Øvrige temaer under del 2 bør også gjennomgås.

Del 4: Ved nytt saksforberedende møte

Avklar om den midlertidige avtalen har vært fulgt opp.

Har det vært bevegelser i partenes standpunkter i løpet av prøveperioden?

Hva ønsker partene å bruke neste saksforberedende møte/prøveperiode til?

Er det behov for innhenting av ytterligere informasjon før neste saksforberedende møte avholdes?

Bør det foretas en full utredning etter [§ 61](#) første ledd nr. 3 før nytt saksforberedende møte gjennomføres?

Er det behov for å utsette eller avlyse nytt saksforberedende møte?

Skal det berammes hovedforhandling?

Planlegg gjennomføringen av nytt saksforberedende møte.

Vedlegg 3 Planbrev i foreldretvist

Da det har vist seg vanskelig å få gjennomført telefonisk planmøte (...) vil retten avklare noen forhold av betydning for den videre saksforberedelsen. Prosessfullmektigene bes kommentere de enkelte punktene senest innen (dato). Dersom bemerkninger eller innsigelser ikke er innkommet, vil retten anse sine forslag som akseptert.

Etter gjennomgang av stevning og tilsvar antar retten at saken egner seg for at det forsøkes mekling i rettsmøte etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 1, og det vil tas initiativ til å beramme dette. Dersom partene mener at saken ikke egner seg for slik behandling bes dette opplyst og begrunnet.

Det vil orienteres i forkant om hvordan dommeren ønsker rettsmøtet gjennomført. Det vil bli oppnevnt sakkyndig til å bistå, og partene vil bli varslet om hvilken sakkyndig som vil bli benyttet, med kort frist for eventuelle habilitetsinnsigelser. Dersom partene mener at det er behov for en spesifikk sakkyndig kompetanse, må dette opplyses til retten.

Det ser ut til å være behov for innhenting av informasjon fra *familievernkontor, barneverntjeneste/politi/krisesenter/barnehage/skole/etc.* Retten forutsetter at partene vil samtykke til opphevelse av taushetsplikt, og at prosessfullmektigene kan avklare hva de vil innhente og hva retten skal innhente.

Barnet saken gjelder er X år gammelt og skal gis anledning til å medvirke i sakens anledning. Retten antar at dette bør skje før det første rettsmøtet, og ønsker partenes syn på hvordan dette kan gjøres på best mulig måte av hensyn til barnet.

Retten forstår stevningen slik at Y har behov for tolk i (språk) og retten vil innkalle slik tolk til rettsmøtet.

Bruk ellers innkallingsbrev til planmøte ([vedlegg 1](#)) og rettsbok fra planmøte ([vedlegg 2](#)) som huskeliste til aktuelle punkter.

Vedlegg 3A Informativt innkallingsbrev til rettsmøte før kjennelse

Til prosessfullmektigene A og B, med kopi til sakkyndig psykolog C

Det er berammet rettsmøte i saken (dato) på kort varsel fordi det gjelder en begjæring om midlertidig kjennelse om (foreldreansvar, fast bosted/samvær/ ...), knyttet til /begrunnet med (for eksempel nært forestående skolestart ...)

Til orientering:

Rettsmøtet vil administreres av undertegnede. Eventuelle habilitetsinnsigelser må fremsettes straks.

Formålet med rettsmøtet er å opplyse saken med tanke på den nevnte begjæringen, eventuelt å mekle mellom partene hvis det er grunnlag for det. Rettens kjennelse kan baseres på det som kommer fram i rettsmøtet og på dokumentene, jf. [tvisteloven § 11-1](#) andre ledd. Advokatene kan forutsette at alle dokumentene er lest, og de vil få cirka 15 + 15 minutter til rådighet for hhv. innledningsforedrag og prosedyre.

Det vil settes av god tid til partsforklaringene fra foreldrene, og redegjørelsen fra den sakkyndige for det hun har rukket å gjøre, samt hennes mer generelle redegjørelse for relevante psykologfaglige forhold. Etter planen er oppstart 0900 og avslutning er senest 1600. Dersom noen av partene mener det er helt nødvendig å føre vitner i dette rettsmøtet må rettens tillatelse innhentes på forhånd.

Eventuelt, for eksempel; retten anser det viktig å høre barneverntjenesten, på bakgrunn av (...), retten vil kalle inn barnevernpedagog F for å avgi forklaring kl. 1230. Dersom partene har innvendinger mot at han også følger forhandlingene før han avgir sin forklaring, jf. [tvisteloven § 24-6](#) første ledd, bes dette opplyst snarlig.

Retten har oppnevnt psykolog C som sakkyndig. Eventuelle habilitetsinnsigelser må fremsettes straks. Retten har av tidshensyn utarbeidet et mandat uten å forelegge dette for partene i forkant, dette lastes straks opp i aktørportalen, og sendes sammen med dokumentene ved sikker digital løsning til C. Psykolog C vil kontakte partene i løpet av kort tid.

Retten anser det vesentlig at partene av hensyn til sakens fulle opplysning avklarer (for eksempel; forholdet til alternative skoleplasser før rettsmøtet, og helst før den sakkyndige snakker med (barnet). Etter det opplyste i stevningen har han fått skoleplass på X skole i Y. Det bør avklares hvilken kontakt han har hatt der så langt. Det bør også avklares hvor han kan/vil få skoleplass hvis han skal gå på skole i Z ... eventuelt andre avklaringer som retten vil trenge; bolig, barnepass, arbeid, inntekt, samboerforhold ... uklarheter ...

Husk kopi også til den sakkyndige, som vil ha like stort behov for denne oversikten som advokatene.

Vedlegg 4 Huskeliste for samtale med barn, egen eller ved sakkyndig, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31

- (1) Hensikten med dommerens samtale med barn i saker etter barneloven i tråd med lovens krav, er å gi barnet informasjon om hva saken gjelder og anledning til å gi uttrykk for sine ønsker og sin mening i foreldrenes tvist om hva slags ordning som er til barnets beste.
- (2) Samtalen tar sikte på å avklare hva som er barnets mening i saken, hvis det har noen, eller å gi barnet anledning til å ytre seg om noe annet som barnet synes har betydning. Formålet er ikke å aktivt avdekke vanskeligheter i barnets liv. Hvis barnet selv tar opp vanskeligheter, er det naturlig å spørre videre om disse forholdene.
- (3) Intervjuet er semistrukturert. Det vil si at den som intervjuer går mer i dybden med tilpassede spørsmål hvis det underveis fremkommer informasjon av særlig betydning. Ordlyden i spørsmålene er ment å være veiledende. Hvis dommeren gjennomfører flere samtaler med barnet, er det hensiktsmessig å bruke de samme spørsmålene og den samme ordlyden. Da blir grunnlaget for å sammenligne innholdet i samtalene best mulig.
- (4) Mest pålitelige svar oppnås ved å stille åpne spørsmål («hva», «hvordan», «hvorfor», «hvilken»). Hvis barnet gir et kort eller utydelig svar, kan man be barnet om å utdype («Kan du si noe mer om det?»). Spørreordet «hvem» i denne type saker er svært potent (for eksempel «Hvem trives du best å være sammen med?»). Å spørre om «hvem», kan oppfordre barnet til å skape et ad hoc preferansehierarki som ikke samsvarer med realitetene i barnets faktiske tilknytningssystem. Å spørre om «hvem» hvis barnet allerede har fortalt om «noen», er naturlig.
- (5) I noen saker vil barnet, allerede før dommersamtalen, ha vanskeligheter med å skille mellom sine egne interesser og foreldrenes interesser. For å forhindre at barnet skal oppleve å måtte velge mellom foreldrene, er spørsmålene formulert slik at barnet likevel skal kunne få formidlet mer indirekte hvor de vil bo og hvilket omfang samværet bør ha.
- (6) Barn kan ha vært utsatt for påvirkning av andre i forkant av samtalen. Vær oppmerksom på informasjon fra barnet som kan indikere en slik påvirkning. Ved konkret mistanke, spør direkte om dette. Barn kan fortelle hva mamma eller pappa har sagt om ulike ordninger, men uten å formidle at de selv tok initiativ til å snakke med en av foreldrene for å få endret på den nåværende situasjonen. Da er det lett å feiltolke barnets utsagn til å bety at det er aktivt påvirket av en av foreldrene.

Vedlegg 4A Forslag til mal for samtale med barn og referat, barneloven § 61 første ledd nr. 4, jf. § 31

(7) Rammene for samtalen

(8) Samtalen ble gjennomført i [sted, lokaler], [dato]. [Barnet] ble fulgt av [person]. Til stede under samtalen var [personer].

(9) Om det følgende referatet

(10) Referatet er skrevet underveis i samtalen, delvis i stikkordsform, og renskrevet etterpå. Kjernen i dommerens spørsmål står i kursiv. Ikke alle små oppfølgingsspørsmål eller bekreftelser av typen «*det skjønner jeg*», «*det var dumt*» vil fremkomme. Referatet gjengir ikke samtalen fullstendig, men er dekkende og representativ for det som var sentralt i [barnets] uttalelser, og det [han/hun] ville legge til eller presisere da vi avslutningsvis gjennomgikk innholdet i samtalen. Samtalen er dessuten gjengitt i riktig kronologisk rekkefølge.

(11) Samtalens innhold

(12) Introduksjon

(13) Dommeren: «*Foreldrene dine har henvendt seg til meg som dommer, fordi de er uenige om noe som gjelder deg. Det er dommeren som skal bestemme hvis foreldrene dine ikke blir enige. De som lager lover i Norge har bestemt at barn over syv år, men også yngre barn i noen tilfeller, har en rett til å bli hørt i saker som gjelder dem. Det å si noe eller svare på spørsmål er frivillig og er ikke noe du må gjøre.*

Hvis du velger å fortelle ting og svare på spørsmål, vil det du sier bli skrevet ned og foreldrene dine vil få lese hva du sier her i samtalen med meg. På slutten av samtalen vår skal vi gå igjennom det jeg har notert meg underveis, slik at du kan rette på det jeg har skrevet hvis det er noe jeg har misforstått.

Det er veldig viktig at barn som har lyst til å si noe til dommeren når foreldrene er uenige om hvor barnet skal bo eller liknende, får lov til det. Men det er ikke barnet som bestemmer hvordan resultatet i saken skal bli. Det er de voksne sin skyld at de er uenige, og det er de som må forsøke å finne en løsning på problemene. Hvis ikke foreldrene dine klarer å bli enige, er det jeg som må bestemme hvordan det skal bli. Og da skal jeg forsøke å finne ut hva som er best for deg.»

(14) Forslag til videre utspørring

(15) Dommer: «*Har du noen spørsmål til meg?*»

(16) Dommer: «*Er det da ok for deg å snakke med meg? For det er, som sagt, ikke noe du må.»*

(17) Dommer: «*Vil du fortelle noe først eller vil du at jeg skal stille deg spørsmål?*»

(18) Dommer: «*Vet du hva foreldrene dine er uenige om når det gjelder deg?*»

Barnet: «*Ja, de er uenige om ...*»

Dommer: «*Det stemmer, slik du sier, at foreldrene dine er uenige om ...*»

(19 a) Dommer: «*Har du selv noen tanker om det?*»

Barnet: «*Ja, jeg ønsker å ha det slik at ...*»

(19 b) Hvis svaret på (20) er «*Nei/Vet ikke*», så spør «*Kan du forsøke å gjette hva de er uenige om når det gjelder deg?*»

Barnet: «*Ja, de er uenige om ...*», still deretter spørsmålet i (21 a).

- (19 c) Hvis barnet fortsatt ikke svarer bekreftende, så spør «Treffer du [samværsforelder] nå for tiden?»
 Barnet: «Ja, jeg treffer [samværsforelder] ... / Nei.»
 Spør: «Hva synes du om det?»
 Spør: «Hvorfor synes du det?»
- (19 d) Hvis barnet fortsatt ikke svarer konkret, så spør: «Synes du at du treffer [samværsforelder] passe, for lite eller for mye?»
 Spør: «Hvorfor synes du det?»
- (20) Dommer: «Hvorfor ønsker du å ha en slik ordning?»
- (21) Dommer: «Kan du fortelle mer om det?»
- (22) Dommer: «Hva er det som er bra med å være hos [bostedsforelder] din?»
- (23) Dommer: «Hva er det som er bra med å være hos [samværsforelder] din?»
- (24) Dommer: «Hva er det som er dumt med å være hos [bostedsforelder] din?»
- (25) Dommer: «Hva er det som er dumt med å være hos [samværsforelder] din?»
- (26) Dommer: «Hva er det som gjør deg glad?»
- (27) Dommer: «Hva er som gjør deg lei deg?»
- (28) Dommer: «Hvis noe skulle være annerledes i livet ditt, hva skulle det være?»
- (29) Dommer: «Hvis du skal bestemme eller velge noe viktig selv, hva gjør du da?»
- (30 a) Dommer: «Hvordan synes du flyttingen mellom foreldrene dine går for deg?»
- (30 b) «Hvordan synes du reisen mellom foreldrene dine er for deg?»
- (31 a) Dommer: «Hvordan synes du foreldrene dine i fellesskap er til å finne gode løsninger for deg?»
- (31 b) «Kan du fortelle mer om det?»
- (32) **Spørsmål ved tvist om foreldreansvaret**
- (33) Dommer: «Vet du hva det vil si å ha foreldreansvar for deg?»
- (34) Dommer: «Vet du hvem som har foreldreansvaret for deg?»
- (35) Dommer: «Vet du hvordan du har fått etternavnet ditt?»
 Dommer: «Vet du hva pass er?»
 Dommer: «Vet du hva bankkort er?»
- (36) Dommer: «Foreldreansvaret innebærer blant annet å bestemme om du skal ha pass slik at du kan reise til utlandet, om du skal få bankkort fra du er 10 år gammel og hva du skal hete til etternavn. Foreldrene til de fleste barn bestemmer disse tingene sammen, men for noen barn så er det én av foreldrene som bestemmer alene. Har du noen tanker om hvem du vil skal bestemme disse tingene for deg?»
- (37) Dommer: «Hvorfor tenker du det?»
- (38) **Avrunding av kontakt**
- (39): Dommer: «Hvordan trives du på skolen?»
- (40) Dommer: «Hva gjør du på fritiden?»
- (41) Dommer: «Hvis du skulle gi foreldrene dine et råd, hvilket råd ville du gi dem?»
- (42) Dommer: «Er det noe jeg ikke har spurt deg om som du ønsker å fortelle?»

- (43) Les opp notatene fra samtalen for barnet, og spør om det er noe du har misforstått, eller om det er noe mer barnet vil legge til.
Fortell barnet når du vil sende referatet til foreldrene.
- (44 a) Dommer: «*Hvordan synes du det har vært å snakke med meg?*»
- (44 b) Dommer: «*Hvordan vil det være for deg å snakke med meg igjen?*»
- (45 a) Dommer: «*Når det er bestemt hvordan ordningen skal bli, skal du få beskjed om det. Det er jeg som skal bestemme hvem som skal gi deg denne informasjonen. Har du selv noen tanker om hvordan det bør foregå?*»
- (45 b) Hvis svaret på (46 a) er «*Nei, det vet jeg ikke*», så spør: «*Skal vi møtes igjen, skal jeg ringe til deg eller skal jeg be noen andre (for eksempel sakkyndig) om å snakke med deg?*»
- (46) Dommer: «*Hvis begge foreldrene dine aksepterer min avgjørelse, så er saken ferdig. Hvis én av foreldrene dine, eller begge, mener det jeg bestemmer er feil, kan de be om at saken avgjøres av en ny dommer. Noen ganger vil en ny dommer behandle saken på nytt, mens andre ganger blir den ikke behandlet på nytt og da er saken også ferdig.*»
- (47) Samtalen varte fra kl. [...] til kl. [...].

Vedlegg 4B Innkalling til barnesamtale

Etter [lov om barn og foreldre § 31](#) annet ledd skal retten informere barnet i en sak som denne, og høre (*hans/hennes*) uttalelse om (*han/hun*) ønsker å si noe. Som tidligere opplyst vil dommeren og den sakkyndige derfor gjennomføre en samtale med (*barnet*) før det (*neste*) (*saksforberedende rettsmøtet/hovedforhandlingen*).

For at (*barnet*) skal være litt forberedt på hva slags samtale dette er, anbefales at (*han/hun*) i forkant får se animasjonsfilmen "hva skjer i domstolen når mamma og pappa krangler om meg", som kan finnes på nettsidene domstol.no eller på YouTube. Om (*han/hun*) ikke har fått se den i forkant kan (*han/hun*) få se den når (*han/hun*) kommer til samtalen.

Samtalen vil gjennomføres (*i NN tingrett/ på den sakkyndiges kontor/ annet sted + adresse*) (**dag og dato**), og (**en av foreldrene/ eventuelt ved navn**) bes om å komme til (**stedet**) med (**sønnen/datteren**) kl. (**XX**), og (*eventuelle detaljer om henvendelsen, dommerens navn eller lignende*).

Vi tar sikte på å gjennomføre selve samtalen mens den som følger venter rett utenfor.

Det vil skrives et referat fra samtalen, og dette vil sendes prosessfullmektigene.

Vedlegg 4C Innkallingsbrev til barnet selv

Hei (navn)

Mammaen og pappaen din klarer ikke å bli enige om *(hvor du skal bo / hvor ofte du skal være hos mamma / pappa og eller hvem skal ta viktige avgjørelser om ting som gjelder deg)*.

Jeg heter (fornavn) og er dommer, en sånn dommer som kan bestemme når folk er uenige. Når foreldre ikke klarer å bli enige om viktige ting for barna sine, så prøver jeg å hjelpe dem. Hvis de likevel ikke klarer å bli enige, så må jeg bestemme *(hvor du skal bo / hvor ofte du skal være hos mamma / pappa og / eller hvem som skal ta viktige avgjørelser om ting som gjelder deg)*. For at jeg skal kunne hjelpe mamma og pappa på en god måte, er det viktig for meg å vite hva du tenker selv om hvordan du har det og hvordan du ønsker å ha det.

Alle barn har rett til å bli fortalt hva som skjer, og å si sin mening selv, når sånne viktige ting skal bestemmes. Jeg har derfor avtalt med mamma og pappa at du skal komme til meg (dato og klokkeslett). Hvis du ikke har lyst til å prate med meg, er det helt i orden. Du bestemmer selv om du vil snakke med meg og hva du vil si, og jeg kommer ikke til å presse deg til å svare på spørsmål du ikke ønsker å svare på.

Når vi skal prate sammen vil det bare være du og jeg *(og en person som vi kaller sakkyndig)* til stede i rommet. Mamma og /eller pappa kan vente utenfor på gangen. Vi prater så lenge du ønsker, men vanligvis bruker vi mellom en halv time og en time.

Det er veldig lurt å se filmen «Hva skjer i domstolen når mamma og pappa krangler om meg» før du kommer til meg. Jeg har skrevet brev til mamma og pappa også å fortalt dem om denne filmen, så de kan hjelpe deg å finne den på nettet.

Hilsen (fornavn)

Vedlegg 5 Brev til barnevernstjenesten, innhenting av dokumentasjon

NN tingrett behandler sak etter lov om barn og foreldre mellom de to overnevnte partene, X født xx.yy. og Y, født xx.yy.

Det er tvist om (*foreldreansvar, fast bosted og samvær*) for partenes barn, A født xx.yy. og B født xx.yy..

Retten har ansvar for at saken er forsvarlig opplyst, og ønsker derfor kopi av dokumenter i pågående og/eller avsluttet barnevernssak.

[Lov om barn og foreldre § 61 a](#) lyder slik: «Barnevernstenesta kan uhindra av teieplikta etter [barnevernsloven § 13-1](#) gi opplysningar til domstolen i sak om foreldreansvar, kvar barnet skal bu fast og samvær.»

Komplett kopi av saken(e)s dokumenter / vedtak eller undersøkelsesrapport som gir et dekkende bilde av barnevernssaken/ en redegjørelse for iverksatte tiltak, eventuelle bekymringsmeldinger, vedtak fattet av barnevernstjenesten eller barneverns- og helsenemnda, sakkyndige rapporter eller lignende evalueringer bes oversendt til retten, fortrinnsvis innen (dato).

Det understrekes at retten som hovedregel vil sende kopi av de mottatte dokumentene til partenes prosessfullmektiger. Det bes uttrykkelig opplyst dersom det etter barnevernstjenestens syn foreligger noe grunnlag for at partene ikke skal motta disse.

Ta kontakt med vår saksbehandler for avtale om sikker digital forsendelse.

Vedlegg 6 Brev til politidistriktet, innhenting av dokumentasjon

NN tingrett behandler sak etter lov om barn og foreldre mellom de to overnevnte partene.

Det er tvist om (*foreldreansvar, fast bosted og samvær*). Partene er enige om (*eks hvem barnet skal bo fast hos*)

Det er opplyst at barnas far er anmeldt for ... / at barnas mor skal være ilagt besøksforbud ... etc. ... / det er opplyst at det skal finnes saker hos politiet, pågående og/eller avsluttede, som kan ha relevans for de vurderingene retten skal gjøre.

Da saken omhandler forholdet mellom foreldre og barn, og partene ikke har fri rådighet over saken, påhviler det en særskilt plikt for retten å sørge for sakens opplysning. Retten ber derfor i medhold av [tvisteloven § 21-5](#) jf. (*I avsluttede saker; [politiregisterloven § 30](#) og [politiregisterforskriften § 27-2](#), eller i pågående saker; [politiregisterloven § 30](#) og [påtaleinstruksen § 16-5](#), jf. LB-2017-122140*) om kopi av straffesaksdokumentene, fortrinnsvis innen (dato). Dersom det er uklart hva som kan være relevant, eller omfanget av saker er stort, ta gjerne kontakt med undertegnede dommer for nærmere avklaringer av hva det er behov for.

Av hensyn til kontradiksjon forutsettes det at partene får tilgang til straffesaksdokumentene, og retten vil som hovedregel videresende disse i kopi til partenes prosessfullmektiger. Det bes om at politiet, dersom det anses nødvendig, gir nærmere anvisning på håndteringen av utlånet. Det bes også uttrykkelig opplyst dersom det etter politiets syn er etterforskningsmessige eller andre grunner til at partene ikke skal motta kopi av dokumentene.

Ta kontakt med vår saksbehandler for avtale om digital oversendelse via Altinn.

Vedlegg 7 Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 1

I medhold av [barneloven § 61](#) nr. 1 oppnevnes du med dette som sakkyndig for NN tingrett.

Oppdraget består i denne omgang i å være til stede under rettsmøtet, som er berammet til (dag, dato, klokkeslett) i NN tingrett, sal vil opplyses ved henvendelse i resepsjonen.

Ditt mandat vil være å bidra til opplysning av barnets situasjon, avklare hva partene midlertidig eller endelig bør kunne bli enige om slik at en eventuell løsning blir til barnets beste, medvirke ved eventuell mekling mellom partene, samt å bidra til avklaring av hvordan saken best kan behandles videre.

(Retten ønsker også dine innspill til hvordan barnets rett til å bli informert og hørt best kan ivaretas.)

Det er ønskelig at du gjennomfører en samtale med hver av partene før rettsmøtet, og at et kort notat fra kontakten med foreldrene, sendes retten og prosessfullmektigene senest (dato).

Det er videre ønskelig at du gjennomfører en samtale med barnet (eventuelt sammen med dommeren? / og eventuelt at du skriver et referat fra denne samtalen, eventuelt dommeren vil skrive referat fra denne samtalen)

For at prosessen skal være forutsigbar for barnet og foreldrene bes du gjøre klare avtaler med foreldrene i så god tid som mulig.

Til orientering vedlegges kopi av de dokumenter som foreligger i saken så langt.

Eventuelle nye dokumenter som kommer til, vil bli ettersendt. Skulle det være behov for ytterligere faktiske opplysninger, kan du kontakte undertegnede.

Som rettsoppnevnt sakkyndig får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Vedlegg 8 Mandat for sakkyndig etter barneloven § 61 første ledd nr. 3

I medhold av [barneloven § 61](#) nr. 3, jf. [tvisteloven § 25-3](#), oppnevnes du som sakkyndig for NN tingrett i sak nr. xxyy. Med utgangspunkt i hensynet til barnets beste skal retten avgjøre *tvistetemaet/-temaene xx/ yy*.

Du gis følgende mandat: (se kortere variant neste side)

1. Gi en beskrivelse og vurdering av (barnet) hans/hennes utviklingsstatus og omsorgsbehov, og drøft hva eventuelle avvik kan skyldes
2. Beskriv og vurder foreldrenes omsorgs-/samværsevne i forhold til å oppfatte og ivareta (barnet)s behov
3. Beskriv og vurder den følelsesmessige tilknytning mellom barnet og foreldrene
4. Gi prognoser/ vurder/ drøft, i den grad det er psykologfaglig relevant, konsekvensene for barnet ved (*oppvekst hos hver av foreldrene/ ulike samværsordninger/ ikke samvær, foreldreansvar*)
5. Eventuelle risikomomenter bes særlig drøftet.
6. Den sakkyndige må gi uttrykk for tvil der det er tvil, og opplyse om hva som er årsaken til tvilen.
7. Det forutsettes at den sakkyndige har samtaler med begge partene (*og med barnet, og at det foretas observasjon av begge partene sammen med barnet i foreldrenes respektive hjem*).
8. Den sakkyndige står fritt med hensyn til hvilke informanter for øvrig som skal kontaktes, eventuelle spørsmål om fritak fra taushetsplikt kan avklares via retten
9. *Den sakkyndige skal informere barnet om saken og gi barnet anledning til å uttale seg i spørsmålene om (xxx). Retten ber om at du informerer barnet om at hun/han kan be om å få snakke direkte med dommeren som skal bestemme, og at du så gir beskjed til retten hvis det er ønskelig at det legges til rette for dette.*

Vedlagt følger kopi av de dokumentene som hittil foreligger i saken. Senere dokumenter vil bli ettersendt.

For at prosessen skal være tillitsskapende og forutsigbar for barnet og foreldrene bes du gjøre klare avtaler med foreldrene og eventuelle komparenter i god tid, og informere raskt om forventet oppstartstid og om din framdriftsplan.

Skulle det være behov for ytterligere faktiske opplysninger, kan du kontakte undertegnede.

Frist for å avgi skriftlig uttalelse er (dato) Uttalelsen sendes til NN tingrett og prosessfullmektigene, og samtidig til Barnesakkyndig Kommisjon, jf. [barneloven § 61 c](#). Det medfører store ulemper og unødige kostnader om den sakkyndige ikke leverer til avtalt tid, og retten forutsetter at fristen overholdes.

Det forutsettes at du er til stede i rettsmøtet og avgir forklaring.

Rettsmøtet er berammet til (dag, dato, klokkeslett). Saken er berammet med x dager. Du vil senere motta innkalling til rettsmøtet.

Som rettsoppnevnt sakkyndig får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Passer en kortere variant bedre til en enklere sak?

Den sakkyndige skal gjøre seg kjent med sakens dokumenter, og samtale med begge partene. *Alt 1, små barn:* I tillegg skal den sakkyndige observere barnet hos begge partene, og samtale med barnet om barnets syn på de spørsmål saken reiser, så langt den sakkyndige mener det er forsvarlig og tilrådelig ut i fra barnets alder og situasjon. *Alt 2, større barn:* Den sakkyndige skal samtale med barnet og gi det anledning til å uttale seg om spørsmålene saken reiser.

Den sakkyndige skal snakke med følgende komparenter: Barnehage, skole, XX. / står fritt til å kontakte øvrige komparenter. Fritak for taushetsplikt kan avklares via retten.

Den sakkyndige skal avgi en rapport innen (dato), med vurdering og tilrådning knyttet til sakens spørsmål om *bosted, samvær og foreldreansvar*. I tillegg skal den sakkyndige være til stede og avgi forklaring under hovedforhandlingen.

Vedlegg 9 Mandat for sakkyndig etter § 61 første ledd nr. 7

I medhold av [barneloven § 61](#) nr. 7 oppnevnes du med dette som sakkyndig for NN tingrett.

Oppdraget består i denne omgang i å bistå under den kommende prøveperioden slik det er avtalt i dagens rettsmøte;

Beskriv konkret hva den sakkyndige skal gjøre:

- *hvem hen skal ha kontakt med*
- *hvis kontakt med foreldre, hvor mye, når, hvordan*
- *om det er gitt opphevelse for taushetsplikt,*
- *skal den sakkyndige snakke med barnet,*
- *hva som eventuelt skal innhentes av informasjon,*
- *hvordan og når det skal rapporteres fra arbeidet, frist må settes i god tid før neste rettsmøte*

For at prosessen skal være forutsigbar for barnet og foreldrene bes du gjøre klare avtaler med foreldrene i så god tid som mulig.

Som rettsoppnevnt sakkyndig får du godtgjøring etter gjeldende salærbestemmelser.

Vedlegg 10A Innhold til rettsbøker for første og andre (senere) saksforberedende rettsmøte etter barneloven § 61 første ledd nr. 1

Første rettsmøte

Til stede: Partene, prosessfullmektigene, den rettsoppnevnte sakkyndige

Tolk:

Har tolket tidligere og avgitt forsikring tidligere. Det var ikke innsigelser til tolkens habilitet.

Ingen hadde innvendinger mot dommerens habilitet.

Rettsoppnevnt sakkyndig presenterte seg og erklærte seg habil.

Dommeren innledet om tema for det første saksforberedende møte, (at det var gjennomført kort samtale med sakkyndig i forkant av dagens møte) og gjorde rede for hvordan rettsmøtet ville gjennomføres. Det var anledning til å komme med spørsmål/bemerkninger.

Prosessfullmektigene fikk ordet til ett kort innlegg hver.

Partsforklaringer:

Saksøkeren

Navn:

Fødselsdato:

Adresse:

Stilling:

ble formant, avga forsikring og forklaring.

Saksøkte

Navn:

Fødselsdato:

Adresse:

Stilling:

ble formant, avga forsikring og forklaring.

Retten stilte spørsmål til partene. Deretter fikk prosessfullmektigene og den sakkyndige anledning til å stille spørsmål.

Rettsoppnevnt sakkyndig:

Navn:

Fødselsdato:

Adresse:

Stilling:

Tilknytning til partene:

Ble gjort kjent med ansvaret som sakkyndig, formant, avga forsikring og forklaring

Prosessfullmektigene fikk anledning til å stille spørsmål.

Forhandlinger om midlertidig avtale

Partene forhandlet om en løsning frem til neste saksforberedende møte.

Det ble deretter inngått slik midlertidig avtale som skal gjelde frem til neste saksforberedende møte: (Se [vedlegg 12](#), eksempel på avtale, se også [vedlegg 14](#) for henvisning til familievernkontoret).

Frem til det neste saksforberedende møte gis den sakkyndige følgende mandat: (Se [vedlegg 8](#) eller [vedlegg 9](#))

Underskrift mor

Underskrift far

Den sakkyndige skriver et kortfattet notat om sitt arbeid i saken. Dette sendes retten og prosessfullmektigene senest en uke før neste saksforberedende møte.

Det ble berammet nytt saksforberedende møte til Det vil bli sendt innkalling på vanlig måte.

Den sakkyndige/dommeren formidler innholdet i avtalen i møte med barna som ble avtalt til (dato, tid, sted),

Rettsmøtet varte fra kl. til kl. .

Andre (og senere ...) rettsmøte

Til stede: Partene, prosessfullmektigene, den rettsoppnevnte sakkyndige

Tolk:, Erklærte seg habil, vært tolk tidligere og avgitt forsikring tidligere.

Ingen hadde innvendinger mot dommerens eller den sakkyndiges habilitet.

Dommeren innledet om tema for det saksforberedende møte, og for hvordan rettsmøte var tenkt gjennomført. (Det ble også forklart at retten hadde hatt en kort samtale med sakkyndig om opplegget for dagens rettsmøte). Det var anledning til å komme med spørsmål/ bemerkninger. Partene/prosessfullmektigene hadde ikke bemerkninger.

Partsforklaringer:

Saksøkeren:

Navn:

Personalia for øvrig, se tidligere rettsbok.

Forklarte seg om hvordan avtalen hadde fungert etter forrige rettsmøte og hva parten tenker videre, etter å ha blitt minnet om at tidligere forsikring fortsatt gjelder.

Retten stilte spørsmål. Deretter fikk prosessfullmektigene og den sakkyndige anledning til å stille spørsmål

Saksøkte:

Navn:

Personalia for øvrig, se tidligere rettsbok.

Forklarte seg om hvordan avtalen hadde fungert etter forrige rettsmøte og hva parten tenker videre, etter å ha blitt minnet om at tidligere forsikring fortsatt gjelder.

Retten stilte spørsmål. Deretter fikk prosessfullmektigene og den sakkyndige anledning til å stille spørsmål

Rettsoppnevnt sakkyndig:

Navn:

Ble minnet om ansvaret som sakkyndig og tidligere avgitte forsikring, som fortsatt gjelder. Den sakkyndige redegjorde for sitt arbeid siden forrige rettsmøte og for sine funn og vurderinger.

Retten stilte spørsmål. Deretter fikk begge prosessfullmektigene anledning til å stille spørsmål til den sakkyndige.

Pause fra kl ... til kl

Alternativ 1 – Forliksforhandlinger som ender i rettsforlik:

Det ble innledet forliksforhandlinger mellom partene og partene kom frem til en endelig avtale og ønske å inngå rettsforlik, som er inntatt på neste side i rettsboken.

Før inngåelsen ble partene gjort kjent med virkningene av rettsforlik, jf [tvisteloven § 19-12](#) og om de spesielle reglene som gjelder etter [barneloven § 64](#).

RETTSFORLIK:

(Se [vedlegg 11](#) og [vedlegg 11A](#))

X tingrett,20xx

Underskrift A

Underskrift B

Underskrift dommer

Den sakkyndige/dommeren formidler innholdet i avtalen i møte med barna som ble avtalt til (dato, tid, sted),

Rettsmøtet varte fra kl.... til kl....

Alternativ 2: Forliksforhandlinger, Ikke enighet – hovedforhandling – midlertidig avtale/avgjørelse

Det ble innledet forliksforhandlinger mellom partene, men partene kom ikke til enighet/dommeren mente saken ikke var egnet for mekling pga. vold, psykiatri, rus og hovedforhandling ble berammet til.....

Begge parter, advokaten og sakkyndig samt tolk(er) opplyste at de har anledning til å møte da.

Retten tar nærmere kontakt med prosessfullmektigene med hensyn til behov for nytt planmøte i saken og behovet for sluttinnlegg forut for hovedforhandling.

Retten ga i medhold av [barneloven § 61](#) nr. 3 den sakkyndige i oppdrag å foreta en full sakkyndig utredning.

Retten vil ta utgangspunkt i mandat som følger av malen i «Nasjonal veileder for behandling av foreldretvister» tilpasset denne konkrete saken og sender den ut til partenes prosessfullmektiger for eventuelle kommentarer.

Det ble satt frist på fem dager til å komme med eventuelle innsigelser til saksforberedende dommer som hovedforhandlingsdommer.

Partene forhandlet deretter om en minnelig ordning frem til hovedforhandling.

Alternativ 2.1

Partene ble enige om at den midlertidige avtalen som har løpt frem til dette saksforberedende møte løper videre frem til det er avsagt dom i saken/Partene ble enige om følgende midlertidige avtale frem til det er avsagt dom i saken: (se [vedlegg 12](#))

Oslo tingrett,20xx

Underskrift A

Underskrift B

Den sakkyndige/dommeren formidler innholdet i avtalen i møte med barna som ble avtalt til (dato, tid, sted)

Alternativ 2.2

Partene greide ikke å bli enige om en midlertidig avtale frem til hovedforhandling og det ble begjært at retten avsier en midlertidig avgjørelse.

Saksøkers prosessfullmektig fikk ordet og nedla slik påstand i begjæring om midlertidig avgjørelse:

Deretter fikk saksøktets prosessfullmektig ordet og nedla slik påstand i begjæring om midlertidig avgjørelse:

Prosessfullmektigene la fram kostnadsoppgaver i anledning den midlertidige avgjørelsen og fikk anledning til å kommentere motpartens oppgave. Det var ingen kommentarer.

Retten opplyste at kjennelse ville bli avsagt innendager/uker. Frem til rettens kjennelse løper den midlertidige avtalen fra forrige rettsmøte.

Den sakkyndige/dommeren formidler innholdet i kjennelsen i møte med barna som retten vil ta nærmere kontakt om....

Rettsmøtet varte fra kl.... til kl....

Vedlegg 10B Momenter til spørsmålsstilling under partsforklaringene

- Hvem er foreldrene (bakgrunn, bosted, arbeid, nettverk, nærmiljø, familieforhold, aktiviteter, hverdagsliv m.m.)
- Hvordan er barnet (alder, utvikling, spesielle problemer, behov, fungering i barnehage/skole, forhold til foreldre, søsken, andre familiemedlemmer/personer)
- Hvordan har de innrettet seg med fordeling av omsorgen under samlivet
- Hvordan ser hver av foreldrene på den andre som omsorgsperson
- Hva er problemet/konflikten? (samarbeidsproblemer, personlige problemer/rus/vold). Definere konflikten, kartlegge uenighet og enighet.
- Er barnet involvert i konflikten, og på hvilken måte
- Forsøk å få fokus på løsningsmuligheter og samarbeidserfaringer, og få foreldrene til å snakke om hva de tror er best for barnet.

Vedlegg 11 Huskeliste, momenter til robust rettsforlik, og til domsslutning

- Helgesamvær knyttes til partalls- eller oddetallshelger, og gjenopptas i slike etter ferier og andre avvik.
- Alle ferier bør knyttes opp til definert ferie i skoleruta på den skolen barnet går på eller sogner til (dermed virksomt også for barnehagebarn).
- Vinter- og høstferie defineres som den helgen som etter vanlig turnus tilligger den som skal ha ferie, tillagt skolens fem feriedager.
- Prøv å definere andre ferier slik at løpende helgeturnus i størst mulig grad opprettholdes.
- Egen formulering om at skoleferie som etter avtalen ikke er lagt til den samværsberettigede tilfaller den som har barnets faste bosted hos seg (vil passe der en samværsberettiget skal ha litt sommerferie og den andre bør ha romslig ferie uten løpende samvær), og/eller at ordinært løpende samvær utgår når en av partene har ferie med barnet.
- Skolens sommerferie er ikke alltid på 8 fulle uker, oftest 7 ½, løsning for hvem dette skal belastes.
- Hvis ikke fast sommerløsning (eks "halve skolens ferie regnet fra siste skoledag til første skoledag, første halvdel i oddetallsår og andre halvdel i partallsår"), må avklares lengde og eventuelt om ferien kan avvikles samlet eller i bolker, samt om lengde på intervaller for den andre i mellom.
- Valg av sommerferie hvert annet år til gitt dato, slik at skriftlig valg etter nærmere kriterier skal være sendt til slik dato, i motsatt fall går valgretten over på den andre, som innen annen dato meddeler valget skriftlig.
- «Serviceavtale», avtale om å be om årlig bistand fra familievernet, medbragt avtalen og nytt års kalender, for å snakke seg kronologisk gjennom året, avdekke skjær i sjøen eller tolkningstvil og løse i forkant.

Vedlegg 11A Eksempel på rettsforlik når den ene parten skal ha vanlig samvær etter barneloven § 43 annet ledd (se også gjennom viktige punkter i vedlegg 11)

Det ble inngått slikt rettsforlik:

1. NN født ... har fast bosted hos sin mor/far, A.
2. NN har samvær med sin mor/far, B på følgende måte:
 - a. Annenhver helg fra etter skoletid fredag og til søndag ettermiddag kl ...
 - b. Annenhver torsdag fra etter skoletid til levering på skolen fredag
 - c. Mor/far henter NN før samværene, og mor/far henter NN etter samværene.
3. Mor/far skal ha vanlig feriesamvær med NN, dvs.
 - til sammen tre uker hver sommerferie,
 - annenhver høst- og vinterferie (ferien varer fra.... til....)
 - halve juleferien (fra og med skoleslutt før julaften til og med 3. juledag kl 1200 eller fra og med 3. juledag kl 12 til og med siste kveld før skolestart etter nyttår). Motsatt neste år.
 - halve påskeferien (enten første halvdel av påskeferien, fra og med fredag før palmelørdag til og med onsdag før skjærtorsdag eller fra og med onsdag før skjærtorsdag til og med 2. påskedag om kvelden). Motsatt neste år.
4. Juleferien 2023/2024 har NN samvær med mor/far første/siste halvdel av ferien
5. Vinterferien 2023...
6. Påskeferien 2023 har NN samvær med mor/far første/siste halvdel av ferien.
7. Høstferien 2023
8. Hvert år innen 1. mai blir partene enige om hvilke uker NN skal ha sommerferiesamvær med far/mor.
9. Når mors/fars helgesamvær faller sammen med langhelger i forbindelse med Kristi himmelfartsdag og Pinse, utvides samværet til skolens fridager.
10. Partene har samvær med NN annenhver 17. mai. 17. mai 2023 er NN hos mor/far.
11. Partene bærer sine egne sakskostnader/Retten samtykker til at (saksøker/saksøkte) som har fri sakførsel ikke nedlegger påstand om sakskostnader, jf. retts hjelploven § 23 andre ledd/Fordeling av sakskostnader avgjøres av retten i egen kjennelse, jf. tvisteloven § 19-11 fjerde ledd.
12. Partene begjærer saken hevet som forlikt og frafaller forkynning av hevingskjennelsen

Vedlegg 12 Eksempel på protokollert midlertidig avtale, barneloven § 61 første ledd nr. 7

1. (Barna) skal ha fast bosted hos (forelder A)
2. (Forelder B) skal frem til neste saksforberedende møte ha samvær med (barna) annenhver onsdag fra kl. 17 - 1830 på (sted).
3. Ved samværene skal (navn) være til stede.
4. Den sakkyndige skal ha samtaler med begge foreldrene, observere 1-2 samvær mellom (forelder B) og barna, og observere (forelder A) og barna i hjemmet.
5. Den sakkyndige skal uhindret av taushetsplikt om nødvendig kunne innhente opplysninger om barna og foreldrene fra barneverntjenesten, barnehagen, *behandler/ helsepersonell/ sykehus, familievernkontor ...* og andre som den sakkyndige finner behov for å snakke med for avklaring av de spørsmål saken reiser.
6. Partene fritar de som er nevnt i pkt. 5 for taushetsplikt overfor den sakkyndige.
7. *Partene skal møte til samarbeidssamtaler på familievernkontoret (med nærmere detaljer). Familievernkontoret kan ved behov også kalle inn den sakkyndige, og partene fritar for enhver taushetsplikt mellom den sakkyndige, familievernkontoret og retten. Retten sender henvisning til familievernkontoret og legger ved stevning og tilsvar samt rettsboken her. (se [vedlegg 14](#) for mal)*
8. Neste saksforberedende møte ble berammet til (dag, dato, klokkeslett)

Vedlegg 12A Huskeliste/utgangspunkt for kjennelse om samvær med støttet eller beskyttet tilsyn, kan også benyttes til slik del av dom

Se også veilederens [kapittel 11](#).

Avgjørelsen gjelder pålegg om støttet tilsyn med samvær mellom x år gamle Y, og faren/moren hans.

- Om sakens bakgrunn
- Særlig om samvær nå og tidligere
- Vurderinger og anbefalinger fra involverte fagpersoner
- Hvordan er barnet informert/hørt
- har barnet gitt uttrykk for sine opplevelser eller ønsker
- Om behandlingen i retten
- og partenes påstander og anførsler, eller deres enighet/midlertidige avtale

Ved avgjørelser som berører barn, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn, jf. [Grunnloven § 104](#) og [FNs barnekonvensjon artikkel 3](#). Avgjørelser om hvem barnet skal bo fast sammen med, og samvær, skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet. Ved avgjørelsen skal det tas hensyn til at barnet ikke må bli behandlet slik at den fysiske eller psykiske helsen blir utsatt for skade eller fare, jf. [barneloven § 48](#). Innenfor denne rammen må det også tas hensyn til både barnets og foreldrenes rett til familieliv med hverandre, jf. [EMK artikkel 8](#) og [Grunnloven § 102](#). Retten skal gjøre en nåtidsvurdering, og en vurdering av hva som antas å være best for barnet framover.

Etter hovedregelen i [barneloven § 42](#) har barnet rett til samvær med begge foreldrene. Den av foreldrene som barnet ikke bor sammen med, har rett til samvær med barnet dersom ikke annet er avtalt eller fastsatt, jf. [§ 43](#) første ledd. Avgjørelser om samvær skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet, jf. [barneloven § 48](#). Dersom samvær ikke er til beste for barnet, må retten avgjøre at det ikke skal være samvær, jf. [§ 43](#) første ledd, siste punktum. Utgangspunktet er at det skal fastsettes samvær med mindre det foreligger forhold som innebærer at det ikke er til barnets beste, jf. [Rt-2010-216 avsnitt 34](#). Hvorvidt samvær er det beste for barnet, beror på en konkret helhetsvurdering av situasjonen i dag, jf. [Rt-2013-1329](#).

- Vil samvær i det hele tatt være til barnets beste?
- Hvorfor vil samvær med en form for tilsyn være bedre for barnet enn ikke-samvær?
- Hvilke forhold tilsier tilsyn?
- I lys av dette (mener retten/er retten enig i) at det inntil videre bør settes som vilkår for gjennomføring av samværsretten at samværene skal utøves under tilsyn, jf. [§ 43](#) tredje ledd.

[Barneloven § 43 a](#) regulerer domstolens adgang til å pålegge det offentlige å oppnevne en person som skal føre tilsyn under samværet. Bestemmelsens første ledd lyder:

«Dersom tilsyn blir sett som vilkår for samværet, kan retten i særlege høve og der omsynet til barnet sine behov talar for det, påleggje kommunal barnevernsteneste eller departementet å oppnemne ein person som skal føre tilsyn under samvær. Retten kan gje pålegg om beskytta tilsyn eller støtta tilsyn.»

- Nærmere om begrunnelser og anbefalinger i saken....

For vurderingen av om det skal gis pålegg om beskyttet eller støttet tilsyn vises det til Høyesteretts gjennomgang i [HR-2018-01637-U avsnitt 18-21](#).

- Hvilken tilsynsform passer denne saken, og hvorfor

- Begrunn hvorfor støttet tilsyn (familievernkontoret) velges framfor beskyttet tilsyn (barneverntjenesten), eller omvendt. Her kan også inntas drøftelsen om hvorfor samvær i det hele tatt vil være bedre for barnet enn ikke-samvær, dette er særlig aktuelt der det anses å være behov for beskyttet tilsyn; hva er det som utfra **hensynet til barnet** gjør at det til tross for beskyttelsesbehovets saklige begrunnelse allikevel vil være best for barnet at det er samvær?
- Hvis partene har inngått midlertidig avtale om samvær med tilsyn, eller rettsforlik innta denne/dette:... Rettsboken med avtalen i signert stand følger **vedlagt**.
- På denne bakgrunnen gis det **pålegg om (støttet/beskyttet) tilsyn** med samvær i tiden fram til det neste rettsmøtet (dato), eller for en konkret angitt tidsperiode, som hovedregel ett år, innta særskilt begrunnelse hvis lengre periode, se også se [LB-2020-129663](#) med grundige drøftelser av adgangen til å ikke fastsette maksimal lengde
- Hvis tilsyn fastsettes i hevingskjennelse eller dom bør det kanskje avsies midlertidig kjennelse etter [§ 60](#) samtidig slik at tilsyn kan igangsettes straks, hvis ikke blir det ikke iverksatt før avgjørelsen er rettskraftig.
- Vurder om det bør settes en frist for når den som er gitt samvær med tilsyn må kreve dette igangsatt, se [kapittel 11](#).
- Hvilket omfang bør samværet ha utfra hensynet til barnets beste
- den nærmere tilretteleggingen
- antall timer totalt og hvorfor
- antall timer per gang og hvorfor
- oppstart når
- hyppighet og varighet
- unngå helst spesifikke ukedager eller klokkeslett,- slik kan inntas som «fortrinnsvis», for å unngå pålegg som ikke lar seg gjennomføre. Varighet utover ett år kan bare fastsettes unntaksvis og må begrunnes særskilt.
- På et bestemt sted?
- Hvem bringer og henter?
- skal tilsynet omfatte veiledning? Til en eller begge, hver for seg eller sammen?
- skal det være tolk?
- kan foreldrene ha med andre til samværene (ikke vanlig, men vanskelig for tilsynet å sette grenser om dette ikke er avklart)
- kan samværsforelder ta barnet med ut under samværet, forventes det at tilsynspersonen setter spesielle grenser?
- tilsynet skal **ikke** gis ansvar for rustesting eller lignende kontroll, eller for eksempel sikring av privat samværssted

Det følger av lovens ordlyd at retten skal fastsette de nødvendige vilkårene for samvær. Retten kan ikke nøye seg med å fastsette et bestemt antall timer tilsyn og forutsette at partene kommer til enighet om de øvrige vilkårene.

Før avgjørelsen blir fattet, skal retten innhente en konkret vurdering fra den kommunale barnevernstjenesten eller departementet om hvordan pålegget kan gjennomføres, jf. barneloven § 43 a fjerde ledd. (Barne-, ungdoms- og familieetaten ved regionkontoret /Barneverntjenesten) har ansvar for å oppnevne tilsynsperson ved (støttet/beskyttet) samvær, jf. forskriften [§ 7](#).

Retten har vært i kontakt med XYY, og avklart rammene for hvordan pålegget kan gjennomføres, slik [barneloven § 43a](#) fjerde ledd, jf. [forskrift om samvær under tilsyn § 2](#) tredje ledd forutsetter.

Dersom samværene og/eller barnas reaksjoner på disse viser seg å være negative, kan retten eventuelt avsi ny midlertidig avgjørelse hvis «særlige grunner talar for det», jf. [barneloven § 64](#) andre ledd tredje setning.

Før samvær med støttet tilsyn kan igangsettes, må (samværsforelder) ta kontakt med XYY (tilsynsmyndigheten) ved AAB, og legge fram kjennelsen for tilsynsmyndigheten.

Foreldrene har samtykket til opphevelse av taushetsplikt slik at familievernkontoret/ barnevernstjenesten kan konsultere fritt med hhv. den rettsoppnevnte sakkyndige, for eksempel barneverntjenesten og BUP, samt X og Y....

Foreldrenes kontaktinformasjon med mer

navn, adresse, telefon, e-post, kontaktinfo til foreldres advokat

eventuelt; Begge foreldrene kan kontaktes på norsk for praktisk avtale, men det er behov for (språk) tolk under samtaler og samvær.....

Andre kontakter

Rettsoppnevnt sakkyndig, psykolog X, telefon...

BUP X, psykolog Ø, telefon... Å

Barnevernstjenesten Z, saksbehandler X, telefon....

SLUTNING

1. Far X/mor Y skal ha samvær med sønnen/datteren A (slik det framgår av partenes avtale inngått i retten/ som følger..... Xxx). Samværene skal skje under (støttet/beskyttet) tilsyn i regi av (Bufetat Region X/barneverntjenesten Y) iht. [barneloven § 43a](#) første ledd, jf. § 43a tredje ledd.
2. Samværenes start, hyppighet og varighet – samt innhold og øvrige praktiske forhold (eventuelt i spesielle tilfeller der detaljene bør delegeres til tilsynet; skal være slik Bufetat/familievernkontoret/barneverntjenesten anbefaler, innenfor den gjeldende rammen på 32/16 timer).
3. Det skal sendes en rapport om forløpet til Z tingrett ved undertegnede dommer, og merket med rettens saksnummer, innen dd.mm.åååå.

Vedlegg 12B Om rustesting for saksopplysning eller som betingelse for samvær el. lign.

I noen saker er bekymring knyttet til rusmiddelmissbruk av betydning for spørsmålet om bosted og samvær mv. For at samvær kan gjennomføres, krever f.eks. den ene parten at den andre avlegger urinprøver, som skal være rene eller ha fallende verdier. Dette reiser flere spørsmål, som dommeren bør sørge for å ha eller få svar på. (Det nedenstående gjelder narkotikatesting. Alkohol må eventuelt testes ved blod- eller hårprøver, og anabole steroider må testes etter avtale med sykehus)

- 1. Samtykker parten i å avlegge prøver eller ikke?**
 - a. Klargjøring av konsekvenser hvis parten ikke vil? Ikke samvær?
 - b. Opplegg hvis parten samtykker, se pkt. 2 flg.
- 2. Hvem rekvirerer prøvetaking?**
 - a. Parten selv? I så fall må det klarlegges og føres i rettsboken hva det skal testes for og hvor ofte og hvem som skal betale utgiftene. Parten må i så fall selv fylle ut rekvisisjonsskjema, se pkt. c.
 - b. Bedre om fastlegen rekvirerer prøver eller prøvene tas hos fastlegen. Det må også da klarlegges hva det skal testes for osv. som i pkt. a.
 - c. Dommeren? I så fall kan urinprøver med partens samtykke rekvireres hos Først ved utfylling av skjemaet «Legemidler og Rusmidler». Dette finner vi på Furst.no ved å klikke på «For legekantoret», «Rekvisisjoner og fagbrosjyrer», «Våre rekvisisjoner» og «Legemidler og Rusmidler».
- 3. Hvem skal foreta prøvetakingen slik at den skjer i betryggende former?**
 - a. Fastlegen?
 - b. Først, som påser at urinprøve avgis av den som skal testes og som foretar prøvene i henhold til rundskriv [«Kvalitetsrutiner ved rusmiddeltesting av prøver i medisinsk sammenheng»](#) (IS-2231) fra Sosial- og Helsedirektoratet
- 4. Hvilke stoffer skal det testes for?**
 - a. Dette må klargjøres ut fra den konkrete bekymringen i saken
 - b. På skjemaet «Legemidler og Rusmidler» er listet opp en rekke mulige legemiddelanalyser og rusmiddelanalyser som det kan krysses av for, og hver prøve har en kostnad. Ved behov kan positive screeningresultater for amfetaminer/ecstasy, benzodiazepiner, cannabinoider, kokain og opiater bekreftes ved spesifikke analyser, som kan fortelle hvilket stoff som er brukt og når det ble inntatt.
- 5. Hvem bestemmer hvilke verdier som kan aksepteres eller ikke ved medisinsk behandling eller etter legens forskrivning? Fra 0 til ...**
 - a. Dette må vurderes konkret
- 6. Skal det også rekvireres analyse av prøver?**
 - a. Se pkt. 4
- 7. Hvor ofte skal prøvetaking foregå?**
 - a. Avhengig av hvilket stoff eller medikament det dreier seg om. Kan avklares ved en telefon til Først, telefon 22 90 95 00. Avhenger f.eks. av hvor ofte det skal være samvær. En-to ganger i uken f.eks. kan være nødvendig ved hyppige samvær, mens sjeldnere samvær kan aktualisere prøvetaking nærmere samværstidspunkt. Én gang i måneden vil mest sannsynlig ikke ha noen verdi, hvis det er opp til «prøveparten» å bestemme tidspunktet.

8. Hvor lenge skal prøvetakingen foregå?

- a. Må vurderes konkret ut fra formålet med prøvetakingen
- b. Må opplyses i rekvisisjonen, slik at det ikke blir nødvendig med ny rekvisisjon ved hver prøvetaking

9. Hvem skal betale for prøvetakingen?

- a. Den parten som tar prøvene?
- b. Den parten som krever prøvetaking for å akseptere samvær?
- c. Retten? Dette kan i så fall bare være aktuelt der den parten som skal ta prøver, er innvilget fri sakførsel. Da vil prøvetakingen kunne anses som en sideutgift som dekkes av det offentlige

10. Hvem skal ha prøveresultatene?

- a. Må vurderes konkret. Adressat for prøveresultat oppgis i rekvisisjonsskjemaet.
- b. Prosessfullmektig for motpart? Har den parten som krever prøvetaking, prosessfullmektig, kan resultatet sende prosessfullmektigen.
- c. Sakkyndig? Er det oppnevnt sakkyndig, kan prøveresultater sendes den sakkyndige
- d. Selvprosederende parter? Vurderes konkret hvem som da skal motta prøveresultatene.
- e. Retten? Bedre med b. eller c.

11. Hva er konsekvensen ved positive prøvesvar?

- a. Må vurderes konkret etter at partene har uttalt seg om det

Vedlegg 13 Brev for å vise tilbake til *mekling* på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, eksempel brev til parter/prosessfullmektiger

Retten viser til stevning og tilsvar i saken (og eventuelt til gjennomført planmøte og/eller saksforberedende rettsmøte). Slik saken står nå, synes tvistetemaet å være om man skal justere samværsomfanget noe.

Etter en nærmere vurdering av saken finner retten det hensiktsmessig å henvise partene til mekling ved (navn) familievernkontor som er godkjent mekler, jf. [barneloven § 61](#) første ledd nr. 2. (eller annen ekstern mekler eller egnet person).

Begrunnelsen for rettens beslutning er at konflikten synes å være av svært begrenset omfang, samtidig som det antas å være til barnets beste at konflikten løses på lavest mulig nivå. Det er videre lagt stor vekt på *at det ikke har vært dialog mellom partene/ at stevning er kommet kort tid etter at konflikten oppsto/ at stevningen ser ut til å ha kommet svært overraskende på (x)/at (x eller y) ikke har møtt til mekling/at meklingsattest er utstedt før (hendelse eller utvikling z)*

Familievernet kan tilby mekling og bistand til foreldresamarbeid på et spesialisert og høyt faglig nivå. Familievernet har erfarne fagpersoner på konflikthåndtering, kunnskap om barn og erfaring med samtaler både med barn og foreldre. Retten anser at partene fortsatt kan ha stort utbytte av denne bistanden, og at videre rettslig behandling bør unngås om det ikke er helt nødvendig. Ved vurderingen har retten tatt hensyn til at et lavest mulig konfliktnivå også vil være til (barnet)s beste, jf. [barneloven § 48](#).

Mekler skal straks gi tilbakemelding til retten ved inngåelse av avtale, eller på det tidspunkt det blir klart at avtale ikke vil bli inngått. Behandlingen i tingretten vil da fortsette.

Slutning

Partene i (saksnummer) henvises til mekling ved Bufetat region x, (navn) familievernkontor.

Beslutningen er ikke gjenstand for anke, jf. [barneloven § 62](#).

Vedlegg 13A Vise tilbake til *mekling* på familievernkontoret etter barneloven § 61 første ledd nr. 2, Eksempel, brev til familievernkontoret

(partenes navn), henvisning til mekling

Det vises til forhåndsvarsel fra retten ved henvendelse til leder (navn). Retten har besluttet å vise partene i saken tilbake til mekling, etter [barneloven § 61](#) første ledd nr. 2, som lyder:

Retten kan vise partane til mekling hos godkjend meklar eller annan person med innsikt i dei tvistepunkta saka gjeld. §§ 52 og 53 gjeld tilsvarande. Dersom meklaren kjem fram til at partane ikkje kan nå fram til ein avtale gjennom vidare mekling, skal han straks melde frå til retten om dette.

(navn) har tatt ut stevning med krav om at *det fastsettes samvær mellom ham/henne og partenes felles barn, (navn og fødselsdato), og at han/hun får del i foreldreansvaret/at barnets faste bosted skal flyttes til ham/henne.* (Navn) har i tilsvar krevet (*ulike varianter*). Saken henvises tilbake til mekling (eks) fordi partene kort tid etter at det ble tatt ut stevning inngikk en midlertidig avtale på familievernkontoret, gjeldende fra (dato), og slik at avtalen skal evalueres etter dette/ (begrunnelse fra beslutningen)

Retten mener at saken ved dette ikke er moden for rettslig behandling, og at partene har vist at de fortsatt kan ha nytte av bistand fra familievernkontoret. Retten anser videre at det vil være til barnets beste at foreldrenes uenighet holdes på lavest mulig konfliktnivå så lenge det er en mulighet for at de kan komme fram til en utenrettslig avtale. Familievernkontoret anmodes om å kalle partene inn til videre mekling snarest mulig, slik at det kan legges rammer for en hensiktsmessig prosess fram mot evaluering. Dersom meklingen ikke fører til noen avtale mellom partene, skal tingretten i henhold til [§ 61](#) første ledd nr. 2 andre punktum straks orienteres om dette, og tingretten vil da overta den videre behandlingen av saken.

Tingretten anmoder om en kort statusrapport innen **DATO**.

Som kjent har meklere ved familievernkontoret taushetsplikt om innholdet i meklingen, og partene må samtykke til at denne oppheves dersom noe av innholdet skal meddeles retten, jf. [barneloven § 50](#) første ledd og [familievernkontorloven § 5a](#) og [§ 6](#). (eller; Partene har avtalt å løse de ansatte ved familievernkontoret fra taushetsplikten overfor tingretten, både hva gjelder felles og eventuell individuell kontakt, jf barneloven § 50 og lov om familievernkontorer §§ 6 flg. Retten ber derfor om motta et kort referat/notat vedrørende sakens utvikling ved naturlige milepæler, senest innen ...).

(navn A) har adresse (xxy), og er bistått av advokat (navn og kontaktinformasjon)

(navn B) har adresse (xxy), og er bistått av advokat (navn og kontaktinformasjon)

Ta kontakt med undertegnede dommer dersom noe er uklart.

Vedlegg 14 Brev for å henvise til *veiledning* fra familievernkontor i prøveperiode etter barneloven § 61 første ledd nr. 7, brev til familievernkontoret

Ring for en forhåndsavklaring med familievernkontoret. Blant annet; er den planlagte bestillingen realistisk, og er tidsperspektivet fram til neste rettsmøte passe?

Det vises til **vedlagte** stevning og tilsvaret i ovennevnte sak, samt rettsbok fra saksforberedende møte. I rettsmøtet inngikk partene en midlertidig avtale om fast bosted og samvær for fellesbarna NN.

Avtalen som partene skal prøves ut gjelder foreløpig frem til neste saksforberedende rettsmøte som er berammet til (dato) i NN tingrett. Den midlertidige avtalen fremgår av rettsboken.

For eksempel: En sentral årsak til at søksmål er reist for tingretten er det ansente forholdet mellom partene. Begge erkjenner høyt konfliktnivå, og at de har store utfordringer med kommunikasjonen seg imellom. Dette påvirker barna og samarbeidet foreldrene imellom. Partene ønsker derfor veiledning om konflikthåndtering og kommunikasjon. Partene har samtykket til å møte ved familievernkontoret for slik veiledning, se den midlertidige avtale punkt ..., og til at retten oversender de dokumentene som er vedlagt.

På denne bakgrunn anmoder retten familievernkontor NN om å innkalle partene til et oppstartsmøte i nær fremtid. Formålet med et slikt møte vil naturlig være å fastlegge videre oppfølging av partene.

I den grad familievernkontoret mener det er hensiktsmessig, kan psykolog NN, som har deltatt på det saksforberedende møtet, kontaktes for innhenting av informasjon og/eller deltakelse i oppstartsmøtet. Han/hun nås på tlf...

Det er viktig med en konkret bestilling som er avklart med partene og advokatene, for eksempel; Målet med familievernkontorets veiledning er å tilrettelegge forholdene for en permanent og solid enighet som kan resultere i et rettsforlik. Familievernkontorets veiledning vil være et viktig element i neste saksforberedende rettsmøte i NN tingrett.

Det fremgår av den midlertidige avtale at partene har løst ansatte ved familievernkontoret fra enhver taushetsplikt, jf. [barnevernloven § 50](#) og [lov om familievernkontorer § 6](#) flg.

Retten anmoder derfor om et kort referat/notat vedrørende nevnte veiledning, og det er mulig at terapeuten vil kalles inn som vitne i et senere rettsmøte

Av hensyn til neste saksforberedende møte imøteser retten en slik rapport innen (dato)

Ta kontakt med undertegnede dommer hvis noe er uklart.

Vedlegg 15 Det materielle spørsmålet om habilitet/dommerbytte

Det er flere forhold av betydning for spørsmål om dommerbytte der foreldretvister går over fra behandling i «meklingsspor» til «hovedforhandlingsspor». Dette er særlig *habilitet*, men også *tillit* uavhengig av formell habilitet, og ivaretagelse av «*hovedforhandlingsprinsippet*».

Da de «nye» saksbehandlingsreglene for foreldretvister i barneloven ble vedtatt i 2004, synes forutsetningen å ha vært at det normalt ikke var nødvendig med et *dommerbytte* ved overgangen fra mekling/saksforberedende møter til hovedforhandling. Det ble lagt til grunn at en dommer bør opptre på en slik måte under meklingen/de saksforberedende møtene at problemstillingen knyttet til *inhabilitet* ikke oppstår.

I departementets veileder fra 2004, [O-15/2004](#) heter det på s 23:

Etter rettspraksis og juridisk teori skal det en del til for at dommeren inhabiliseres gjennom handlinger knyttet til meklingsarbeid mv. En noe mer aktiv og målrettet rolle for dommeren i forhold til framdrift og avtaleløsninger skaper imidlertid økt behov for å være seg bevisst nøytralitet og balansert tilnærming. Dommeren bør ha et reflektert forhold til både faktisk og partsopplevd habilitet og nøytralitet.

Spørsmålet om habilitet ble ikke videre problematisert. Vi finner grunn til å minne om at det ikke gjelder egne regler for habilitet i foreldretvister, og at spørsmålet må vurderes konkret og etter de samme kriterier som vil gjelde for enhver annen sak.

I Bøhns kommentar til [domstoloven § 108](#) i Juridika digital linket fra Lovdata, oppdatert 12. januar 2023, skriver Bøhm; «De siste tiårene har det vært en klar utvikling i Høyesteretts praksis i retning av at det skal mindre til enn tidligere for å konstatere inhabilitet etter § 108, med større vekt på hvordan forholdet vil bli oppfattet av partene og allmennheten». Se kommentaren for nærmere redegjørelse og omfattende henvisninger og konkret kasuistikk.

Spørsmålet om habilitet ved overgangen fra meklingssporet til hovedforhandlingssporet er ikke drøftet i Backers kommentarutgave til Barneloven, 2. og siste utgave fra 2009. På side 434 drøftes imidlertid én side av spørsmålet; betydningen av at det tidligere er avsagt en midlertidig avgjørelse. Hans konklusjon er at dette *ikke i seg selv* medfører inhabilitet, men at det må vurderes konkret, altså helt i tråd med Bøhns kommentar. Borgarting lagmannsrett tok stilling til habilitetsspørsmålet for en dommer som hadde avsagt en midlertidig avgjørelse i [LB-2010-111233](#). I den aktuelle saken ble tingrettsdommeren kjent inhabil på grunn av utformingen av begrunnelsen i den midlertidige avgjørelsen.

I Camilla Bernts artikkel «Sakkyndige i barnelovssaker for domstolene: roller og rettssikkerhet» i Tidsskriftet FAB nr. 3 for 2014, særlig punkt 5 og 7, drøftes behovet for dommerbytte ved endt mekling i foreldretvister. Det argumenteres for at forholdet mellom den sakkyndige og dommeren under og mellom de saksforberedende møtene, kan tilsi at det bør være en regel om dommerbytte tilsvarende den bestemmelsen som finnes i [tvisteloven § 8-7](#) om rettsmekling.

Spørsmålet om habilitet etter [domstoloven § 108](#) annet ledd beror på en samlet vurdering. Momenter av betydning er her blant annet dommerens uttalelser og opptreden før og under de saksforberedende møtene, i hvor stor grad dommeren har gitt direkte eller indirekte uttrykk for sitt eget syn på saken, enten i mekling eller i en midlertidig avgjørelse, og på hvilken måte dommeren har samarbeidet med den sakkyndige. Videre vil partenes syn være relevant, jf. ordlyden i [domstoloven § 108](#) annet ledd.

I dag er det sprikende praksis hva gjelder rutinemessig dommerbytte ved overgang til hovedforhandling *uavhengig av formell habilitetsvurdering*. Hva som vil bli oppfattet som en tillitvekkende prosess, og hva som antas å gi et mest mulig robust resultat, er relevante momenter i vurderingen av om det skal skje dommerbytte uavhengig av formell habilitetsvurdering. Av særlig betydning er muligheten for at saken vil bli brakt inn på nytt ved endringssøksmål dersom partene ikke har hatt tillit til prosessen. Hensynet til barnets beste står sentralt ved vurderingen. Dette hensynet kan i noen tilfeller motsatt tilsi at den samme

dommeren bør fortsette, f.eks. fordi hen har snakket med barnet. Mange fremholder ellers at det generelt kan være betenkelig at en part skal kunne «velge en dommer bort» basert på subjektive hensyn. Ressurshensyn kan til dels også tale for å unngå dommerbytte.

Vær uansett særlig oppmerksom på *hovedforhandlingsprinsippet*, se nærmere i veilederens [kapittel 14](#) om overgang til hovedforhandling.

Vedlegg 16 Forslag til brevinnhold barnevern og nærstående, ved spørsmål om foreldreansvar etter dødsfall, jf. kapittel 25

Husk barnets rett til medvirkning, se [kapittel 9](#) med videre henvisninger og tilhørende vedlegg.

A. Brev til oppnevnt midlertidig verge

X tingrett behandler sak etter [lov om barn og foreldre § 38](#), jf. [§ 64 a](#), om foreldreansvar for (barnet) etter at (hans/hennes) (mor/far), Y, født (dato) døde (dato).

Eks; I folkeregisteret er det ikke opplysninger om (far?). Retten legger inntil videre til grunn at (moren?) hadde eller i hvert fall ivaretok foreldreansvaret alene.

(Barnet) bor nå sammen med (xx, navn, relasjon, adresse) og retten vil ta nærmere kontakt med både (personen) og (barnet). Det er opplyst at (personen) ønsker å overta foreldreansvaret. Retten har også skrevet til barneverntjenesten med anmodning om eventuelle opplysninger de måtte ha.

Av folkeregisteret framgår at statsforvalteren nylig har oppnevnt deg som midlertidig verge.

Retten har plikt til å sørge for at saken er tilstrekkelig opplyst til at det kan avgjøres hva som vil være den beste løsningen for (barnet). Dersom du kjenner til personer som bør kontaktes om dette, eller selv har en formening om hvem som bør overta foreldreansvaret bes dette opplyst.

Det bes om at en uttalelse som nevnt er retten i hende senest (dato). Av hensyn til den uavklarte formelle situasjonen rundt (barnet) i dag er det ønskelig med rask behandling.

Ta gjerne kontakt med undertegnede om noe skulle være uklart; (dommers mail).

B. Brev til den barnet bor med

X tingrett behandler sak etter [lov om barn og foreldre § 38](#), jf. [§ 64 a](#), om foreldreansvar for (barnet) etter at (hans/hennes) (mor/far), Y, født (dato) døde (dato).

Jeg kondolerer med familiens tap.

Grunnen til at retten tar kontakt med deg er dette;

Etter loven skal tingretten engasjere seg når noen som har foreldreansvar alene for et barn dør, slik at det ikke lenger er noen som har ansvar for barnet. Det er ikke registrert hvem som har foreldreansvar for (barnet) i folkeregisteret, men det ser ut til at (moren hans?) har ivare tatt dette alene. Folkeregisteret har ingen opplysninger om far til (barnet).

Jeg har fått opplysning om at du ønsker å overta foreldreansvaret, og at du i dag bor sammen med (barnet). Det som er rettens oppgave nå er å avklare om det er flere som ønsker å overta foreldreansvaret, og hva som eventuelt vil være den beste løsningen for (barnet)

Retten har plikt til å sørge for at saken er godt nok opplyst til at retten kan vurdere hva som vil være den beste løsningen for (barnet). Retten vil derfor be om opplysninger fra barneverntjenesten i (bydelen/kommunen), og fra den midlertidige vergen som er oppnevnt nylig. *(Retten har mottatt kopi av (avdødes) testamente/en erklæring, og basert på dette ser det ut som at hun mente at det var du som burde overta ansvaret for barnet).*

Retten ønsker avklart eller bekreftet fra deg om du vil be om å overta foreldreansvaret. Det er også ønskelig at du opplyser om det hvis du vet om det er noen andre rundt (barnet) som mener at de heller bør ha det.

Hvis du er usikker på hva det innebærer å ha foreldreansvaret kan retten (undertegnede dommer) veilede deg om dette. Du kan selvfølgelig også snakke med en advokat eller andre dersom du ønsker det.

(Barnet) selv vil også få informasjon om dette spørsmålet fra retten før det blir tatt noen avgjørelse, og (han/hun) vil få anledning til å uttale seg hvis (han/hun) ønsker det. Jeg kommer tilbake til dere med tilbud om et møte litt senere, når retten har bedre oversikt over situasjonen.

Retten ber om din (eventuelt foreløpige) tilbakemelding innen (dato).

Du kan skrive brev, eller e-post til (xxx). Hvis du skriver brev er det viktig at du setter på saksnummeret, (xxx). I ditt svar til retten kan du avklare hva som er ditt ønske, og du kan også stille spørsmål om ting du måtte være usikker på.

Om du ønsker å få veiledning muntlig eller på telefon kan du gi beskjed om det, slik at vi kan avtale en tid.

Hvis (barnet) selv har spørsmål før vi møtes litt senere kan han selvfølgelig også skrive til meg på den samme mailadressen.

Når din tilbakemelding er mottatt kan det avklares hvordan saken skal behandles videre, og da gir jeg dere nærmere beskjed.

C. Brev til en (annen) slektning

X tingrett har mottatt en begjæring fra (personen), som ønsker å overta det formelle foreldreansvaret for (barnet), etter at (hans/hennes) (mor/far + navn), døde. *(Vurder; Jeg vil få kondolere med ditt tap når jeg nå har grunn til å skrive til deg).*

Eksempel; (Avdøde) skrev en erklæring før (hun/han) døde, hvor (hun/han) uttrykte at (hun/han) ønsket nettopp at (personen) få foreldreansvaret for (barnet) hvis (hun/han) døde. Retten har likevel en selvstendig plikt til å sørge for at saken er så godt opplyst at retten kan vite om det faktisk vil være til (barnets) beste at (personen) overtar foreldreansvaret.

Det er åpenbart at du er en viktig person i (barnets) liv, og det er derfor naturlig å spørre om du vil uttale deg om du mener det vil være en god løsning for (barnet) at (personen) får foreldreansvaret for (ham/henne). Hvis du ikke mener det hører jeg gjerne hva som er grunnen, og om du er kjent med eventuelle andre som mener at de heller burde ha foreldreansvaret. Krav fra andre må fremmes senest 6 måneder etter dødsfallet.

Retten har skrevet til barneverntjenesten i (bydel/kommune) også, og til XY, som har anbefalt at (personen) får foreldreansvaret slik hun/han har bedt om.

Ta gjerne kontakt med meg om noe skulle være uklart; (xxx)

Jeg ber vennligst om din uttalelse innen (dato). Vennligst ta med rettens saksnummer (yyy) i svaret ditt.

D. Brev til barnevernet

X tingrett behandler sak etter [lov om barn og foreldre § 38](#), jf. [§ 64 a](#), om foreldreansvar for (barnet) etter at (hans/hennes) (mor/far), Y, født (dato) døde (dato).

I folkeregisteret er det ikke opplysninger om (far). Retten legger inntil videre til grunn at (moren) hadde eller i hvert fall ivaretok foreldreansvaret alene.

(Barnet) bor nå sammen med, (person, navn, relasjon, adresse) og retten vil ta nærmere kontakt med både (ham/henne) og barnet selv. Det er opplyst at (person) ønsker å overta foreldreansvaret. Av folkeregisteret framgår at statsforvalteren nylig har oppnevnt en midlertidig verge, og retten vil kontakte denne også.

Retten ønsker eventuelle opplysninger barneverntjenesten måtte ha om (barnet) og hans situasjon. Retten ønsker også en uttalelse fra barneverntjenesten dersom dere har grunnlag for å mene noe om hvem som bør overta foreldreansvaret for (ham/henne), eller dersom dere mener det er noe til hinder for at (personen) kan ivareta dette.

Retten har plikt til å sørge for at saken er tilstrekkelig opplyst til at det kan avgjøres hva som vil være den beste løsningen for (barnet). Dersom barneverntjenesten kjenner til personer som bør kontaktes om dette, eller selv har en formening om hvem som bør overta foreldreansvaret bes dette opplyst.

Retten vil innhente opplysninger fra det nettverket det kommer informasjon om, og (barnet) selv vil også få informasjon og anledning til å uttale seg hvis (han/hun) ønsker det.

[Lov om barn og foreldre § 61 a](#) lyder slik:

Barnevernstenesta kan uhindra av teieplikta etter [barnevernsloven § 13-1](#) gi opplysningar til domstolen i sak om foreldreansvar, kvar barnet skal bu fast og samvær.

Det bes om at en uttalelse som nevnt er retten i hende senest (dato). Av hensyn til den uavklarte formelle situasjonen rundt (barnet) i dag er det ønskelig med rask behandling.

Ta gjerne kontakt med undertegnede om noe skulle være uklart; (xxx)

Ta ellers gjerne kontakt med vår saksbehandler (Y) for avtale om rask og sikker digital forsendelse.